

Zarys historii polonistyki w Ameryce Północnej

BIBLIOTEKA

POSTSCRIPTUM POLONISTYCZNEGO

Redaktorzy naukowi
ROMUALD CUDAK, JOLANTA TAMBOR

2012 · TOM 2

Michał J. Mikoś

Zarys historii polonistyki w Ameryce Północnej

w opracowaniu
MAŁGORZATY SMERECZNIK

ze wstępem
BOŻENY SZAŁASTY-ROGOWSKIEJ
i posłowiem
WIOLETTY HAJDUK-GAWRON

Uniwersytet Śląski w Katowicach
Szkoła Języka i Kultury Polskiej
Katedra Międzynarodowych Studiów Polskich

BIBLIOTEKA

POSTSCRIPTUM POLONISTYCZNEGO

Wersja elektroniczna: www.postscriptum.us.edu.pl

Recenzent

WACŁAW M. OSADNIK

Korekta

ZESPÓŁ

Publikacja sfinansowana ze środków:

UNIwersytetu ŚLĄskiego w KATowicach

Adres

„Postscriptum Polonistyczne”
Szkoła Języka i Kultury Polskiej UŚ
pl. Sejmu Śląskiego 1, 40-032 Katowice
tel./faks: +48 322512991, tel. 48 322009424
e-mail: postscriptum@us.edu.pl
www.postscriptum.us.edu.pl

Wydawca

Uniwersytet Śląski w Katowicach
Szkoła Języka i Kultury Polskiej
Katedra Międzynarodowych Studiów Polskich

Dystrybucja

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
ul. Bankowa 12B, 40-007 Katowice
e-mail: wydawus@us.edu.pl; www.wydawnictwo.us.edu.pl
tel.: 48 32 3592056

Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego
Wydawnictwo Gnome, Katowice

Nakład: 250 egz.

ISSN 1898-1593

Spis treści

Bożena Szalasta-Rogowska: Pasja Hermesa	7
I. Rys historyczny	11
II. Obecność literatury polskiej w Ameryce Północnej i Anglii	36
III. Bibliografia tłumaczeń z literatury polskiej na angielski	44
IV. Synowie Hermesa: północnoamerykańscy tłumacze literatury polskiej.....	87
V. Miłosz – tłumacz poezji polskiej na język angielski	98
Wioletta Hajduk-Gawron: Posłowie	109
Nota wydawnicza	121

Pasja Hermesa

BOŻENA SZALAŚTA-ROGOWSKA

Polonistyka jest jedna! To prawda, z którą zgadzają się zazwyczaj wszyscy związani zawodowo z tą dziedziną nauki. Diabeł tkwi jednak, jak zwykle, w szczegółach, bowiem prostota postawionej tezy znika bezpowrotnie w momencie, kiedy próbujemy na przykład scharakteryzować polonistykę, uwzględniając z pozoru mało istotny dla humanistyki podział geograficzny. Może należałoby więc raczej rzec, że polonistyka jest jedna, ale niejedno ma imię? Pomińmy bowiem jako takiej (żeby nie multiplikować subtelności odstępstw od reguły) jednolitości przedmiotu badań, czyli upraszczając – języka i literatury polskiej, czym innym jest jednakże polonistyka krajowa, czym innym zaś ta tworzona za granicą. Dyskusja mająca na celu dookreślenie specyfiki poszczególnych polonistycznych ośrodków badawczych, wydzielonych dzięki odcisniętemu na nich śladowi miejsca stawiania się tej nauki, toczy się w środowisku polonistów już od dłuższego czasu¹.

Polonistyka amerykańska, bo ta nas tutaj interesuje szczególnie, choć rozsypana w postaci licznych ośrodków po wielkim kontynencie, będąca często teatrem jednego aktora (profesora samotnie odpowiadającego za szeroko rozumianą działalność polonistyczną w ramach, co charakterystyczne dla Ameryki, instytutu slawistyki na danym uniwersytecie), borykająca się z szeregiem problemów od przyziemnych, ale jakże istotnych, kwestii kurczących się finansów na programy polonistyczne, falującej liczby zainteresowanych kursami studentów, poprzez utrudniony dostęp do potrzebnych publikacji, białe plamy na liście przetłumaczonych na język angielski

---

¹ Są to przede wszystkim debaty toczone w panelach poświęconych polonistyce zagranicznej na ostatnich zjazdach polonistów (Kraków 2004, Katowice 2011) i kongresach polonistki zagranicznej (Kraków 2008, Opole 2012). Zob. m.in. wystąpienia M.A. Packalén-Parkman, G. Ritza, B. Bakuly pomieszczone w tomie: M. Czermińska, red., *Polonistyka w przebudowie*, t. 1, Kraków 2005, L. Marinello, B. Paloffa, R. Cudaka, P. Wilczka pomieszczone w zbiorze: R. Nycz, W. Miodunka, T. Kunz, red., *Polonistyka bez granic*, t. 1, Kraków 2010 i choćby wystąpienia D. Brzozowskiej, W. Boleckiego, N. Jeża, B. Bakuly, T. Sekiguchiego, A. Krawczuk, L.K. Nagya, D. Ryteł-Schwarz z ostatniego zjazdu w Katowicach i kongresu w Opolu.

dziel literackich, do dylematów dotyczących kanonu literatury polskiej czy po prostu wyboru zagadnień omawianych na ograniczonych czasowo zajęciach, jest jednak bardzo ważnym komponentem „międzynarodowej” polonistyki.

Doskonałym dowodem na to, że polonistyka „uprawiana” za Atlantykiem nie jest też tylko gorszą siostrą polonistyki krajowej, może być wydana w Warszawie w 2005 roku przez Instytut Badań Literackich antologia tekstów krytycznych badaczy amerykańskich i kanadyjskich, będąca propozycją przewartościowania najistotniejszych zjawisk w literaturze polskiej XIX i XX wieku. Tom *Polonistyka po amerykańsku* w opracowaniu Haliny Filipowicz, Andrzeja Karczka i Tamary Trojanowskiej² pokazuje bowiem literaturę i kulturę polską z innej, niejako „obcej”, perspektywy, poszerzając tym samym jej horyzonty interpretacyjne, które być może udaje się dostrzec i sformułować właśnie tylko poza Polską. To bardzo cenna optyka, ucieleśniająca w pewnym sensie paradoksalność jednoczesnego przebywania „tu” (dzięki zawodowemu zanurzeniu w literaturze, sztuce, języku polskim w przestrzeni krajowej) i „tam” (z racji egzystowania w innej tradycji, uwarunkowaniach kulturowych, innym języku wreszcie). Czesław Miłosz w *Notach o wygnaniu* wyznawał, że przebywając długo za granicą, „odkrywa się nowe aspekty i tonacje rodzimego języka, ponieważ są wyraźniejsze na tle używanego w nowym otoczeniu”³. Poloniści amerykańscy, poświęcający się studiom historycznoliterackim nad literaturą polską, zapewne bez wahania zgodziliby się z tą konstatacją, mając na uwadze nie tylko użytkowanie i studiowanie języka, ale także interpretację i recepcję polskich tekstów literackich.

Przywołany dualizm przestrzenny nie jest już szczęśliwie w dzisiejszych czasach (po symbolicznym roku 1989) jakością spetryfikowaną, „tu” i „tam” mogą się zamieniać teoretycznie dość szybko miejscami. I choć badacze kultury polskiej i pisarze polscy są w stanie swobodnie podróżować po całym świecie, brać udział w konferencjach, sympozjach w kraju i za granicą, wyjeżdżać/przyjeżdżać na staże naukowe, dokonywać kwerend w różnorodnych miejscach, to owo możliwe potencjalnie odwrócenie wektorów nie oznacza jednak prostej transformacji. Słowem, Ameryka pozostaje Ameryką, Polska Polską, a polonistyka amerykańska nie kopiuje polonistyki krajowej!

Próbę zarysowania najistotniejszych różnic pomiędzy tymi dwoma obszarami szeroko pojętej polonistyki podjęli już w 2001 roku na łamach katowickiego „Postscriptum”⁴ autorzy zaproszeni przez Piotra Wilczka do numeru specjalnego

---

² Filipowicz H., Karcz A., Trojanowska T., red., *Polonistyka po amerykańsku. Badania nad literaturą polską w Ameryce Północnej (1990–2005)*, Warszawa 2005.

³ C. Miłosz, *Noty o wygnaniu*, w: tegoż: *Zaczynając od moich ulic*, Wrocław 1990, 50.

⁴ Zob. „Postscriptum”. Kwartalnik Szkoły Języka i Kultury Polskiej. Uniwersytet Śląski w Katowicach. Numer specjalny poświęcony polonistyce w Ameryce Północnej, 2001, 1–2.

poświęconego polonistyce w Ameryce Północnej. Zgromadzone wypowiedzi wielu wybitnych profesorów amerykańskich uniwersytetów tworzą subiektywny, a tym samym najwartościowszy, bo pochodzący z „pierwszej ręki”, obraz polonistyki w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie, która okazuje się być tam bardzo elitarną, wybieraną, niestety, przez nielicznych, dyscypliną nauki, szerszą jednak niż tylko tradycyjnie utożsamiane z nią w kraju studia języka i literatury polskiej, bowiem zagarniająca także do swego zakresu na przykład nauczanie polskiej historii, geografii, socjologii czy politologii. Jedną z najważniejszych, wskazywanych przez polonistów amerykańskich, różnic modelowych (nie miejsce tu, aby wymieniać wszystkie niuanse) pomiędzy polonistyką krajową a amerykańską w odniesieniu do dydaktyki jest fakt, że student w Ameryce nie jest w stanie / nie ma takiej możliwości w ramach struktur uniwersyteckich zaliczyć bardzo szerokiego, chronologicznego kursu języka i literatury polskiej. W zamian za to może skorzystać z oferowanych mu, stojących nierzadko na wysokim poziomie, kursów specjalistycznych dotyczących wybranych przez wykładowcę zagadnień (np. dramatów Gombrowicza czy poezji Norwida). Odnotowanie tych odmienności, uświadomienie sobie wittlinowskich „blasków i cieni” polonistyki powstającej za Atlantykiem i w kraju, pozwala na zrozumienie specyfiki obu jej obszarów.

Książka Michała Mikosia *Zarys historii polonistyki w Ameryce Północnej* jest nie tylko jeszcze jedną próbą opisanego fenomenu obecności języka polskiego i literatury polskiej w świecie, ale przede wszystkim kolejnym ważnym głosem w charakteryzowanej tu debacie. Głosem płynącym z USA (Autor od wielu lat jest profesorem Uniwersytetu Wisconsin–Milwaukee), ale omawiającym też zjawiska zachodzące w Kanadzie i Wielkiej Brytanii, a skierowanym do odbiorcy nie tylko krajowego czy amerykańskiego, ale także każdego, komu zależy na propagowaniu kultury polskiej za granicą.

Bardzo ważną formą działalności polonistów zagranicznych, rzecz jasna także północnoamerykańskich, jest promocja kultury polskiej w świecie, odpowiedzialna rola ambasadora polskości, bowiem często właśnie wykładowca uniwersytecki utożsamiany jest z jej kwintesencją. Michał Mikoś podjął się nie tylko tej trudnej funkcji. Jego książka, łącząca podziwu godną gorliwość statystyka, skrupulatność historyka, panoramiczne spojrzenie historiozofa i entuzjazm tłumacza kultur, ujawnia na pewno potrzebę „ocalenia od zapomnienia” zjawisk ważnych, aczkolwiek bardzo szybko bez odpowiedniego zaakcentowania niknących w przeszłości oraz przekonanie o konieczności budowania intelektualnych mostów pomiędzy polonistyką amerykańską a krajową.

Zarys historii polonistyki w Ameryce Północnej proponuje statystyczne ujęcie zagadnienia na szerokim tle historycznym, pokazuje przenikanie się historii emigracji polskiej i dziejów Stanów Zjednoczonych, opatrując te gruntowne dane analizu-

jącym komentarzem. To imponujące i bardzo cenne przedsięwzięcie, nie tylko ze względów informacyjnych, zarówno dla polonistów amerykańskich, jak i krajowych. Przywoływane bowiem z pozoru suche liczby (np. z 2006 roku, kiedy Center for Advanced Research on Language Acquisition na Uniwersytecie Minnesota zarejestrował 105 uczelni w Stanach i 9 w Kanadzie z zajęciami z języka polskiego), precyzyjnie odnotowywane fakty historyczne (np. założenie pierwszych szkółek polskich w Ameryce w osiedlu Panna Maria w Teksasie w 1866 roku), skrzętnie notowane daty (np. 3 grudnia 1874 roku jako dzień powstania pierwszej regularnej szkoły w USA z nauczaniem języka polskiego), długie listy nazwisk polonistów z Ameryki i przyjeżdżających tam na kontrakty z Polski, instytucji, z którymi byli oni lub są nadal związani, pisarzy polskich tworzących na terenie USA i Kanady, tłumaczy literatury polskiej na język angielski, cenne wyliczenia w porządku chronologicznym dzieł przetłumaczonych na ten język czy choćby alfabetyczna bibliografia tych tłumaczeń, pod piórem Michała Mikosia w zaskakujący sposób ożywają, pokazują, że rozwój polonistyki w Ameryce nie był ani zjawiskiem wyalienowanym, ani dziełem przypadku, a wynikiem świadomej i często heroicznej działalności grupy ludzi, dla których problem zachowania języka i kultury polskiej był jednym z życiowych priorytetów.

Historia polonistyki amerykańskiej, jak wynika z *Zarysu*, zaczyna się od przekonania, że działalność szkółek parafialnych kultywujących naukę języka polskiego, nawet na dość niskim, co bez stroniczości przyznaje Autor, poziomie, jest potrzebna, rodzi się z pasji i wiary w sens takiej dość egzotycznej w przestrzeni Ameryki aktywności. Odnoszę wrażenie, że książka Michała Mikosia też jest dziełem pasjonata, będącego niczym Hermes – którego chce uczynić prezydentem na stanowisko oficjalnego patrona tłumaczy i interpretatorów – ambasadorem między kulturami, translatozem specyfiki polonistyki amerykańskiej, słusznie przekonany o potrzebie takiej pracy.

I.

Rys historyczny¹

Polonistyka północnoamerykańska stała się w ostatnich latach przedmiotem licznych opracowań i dyskusji. Wymienić tu należy przede wszystkim specjalny numer czasopisma „Postscriptum” zredagowany przez Piotra Wilczka i zatytułowany *Polonistyka w Ameryce Północnej* (2001, nr 37–38), publikację zbiorową w opracowaniu Haliny Filipowicz, Andrzeja Karcza i Tamary Trojanowskiej pt. *Polonistyka po amerykańsku. Badania nad literaturą polską w Ameryce Północnej (1990–2005)* oraz nie mniej liczne artykuły w periodykach naukowych, gazetach, a także w internecie. Autorzy dają przegląd obecnego stanu nauczania języka polskiego i literatury na uniwersytetach amerykańskich i kanadyjskich, próbują określić jego miejsce w ogólnym systemie szkolnictwa, a także zarysowują prognozy na najbliższą przyszłość. Pomijają jednak przedstawienie tego, co jest niezbędne dla ujęć syntetycznych, mianowicie szerszego tła historycznego.

W książce tej opisuje powstanie i rozwój polonistyki w Ameryce Północnej w ciągu przeszło stu lat swego istnienia, najważniejsze ośrodki uniwersyteckie oraz główne osiągnięcia jej przedstawicieli. Trzeba tutaj bowiem stwierdzić, że rozwój polonistyki akademickiej był związany z historią polskiej emigracji w Ameryce Północnej, a szczególnie z rozwojem polskiego szkolnictwa podstawowego i średniego. Nastąpił on głównie po roku 1848, kiedy rozpoczęła się masowa emigracja Polaków z terytoriów

---

¹ We wstępnych spisach zawartych w tej pracy podaję nazwiska naukowców i tłumaczy ze Stanów Zjednoczonych i Kanady. Na ogół naukowcy i tłumacze spoza Ameryki Północnej nie zostali uwzględnieni na tych listach (oprócz polonistów z kraju), chociaż kilku z nich okresowo pracowało lub ogłaszało swe prace w Stanach Zjednoczonych lub Kanadzie. Uwagi i komentarze proszę wysyłać na adres: mikos@uwm.edu.

Wyrażam wdzięczność Profesorowi Jerzemu Świąchowi za krytyczną ocenę tekstu i pożyteczne uwagi.

dawnej Rzeczypospolitej. Emigrację dzieli się odąd na tzw. starą emigrację, która osiedliła się w Stanach Zjednoczonych przed rokiem 1880 i nową, obejmującą okres do roku 1914. Był to czas tworzenia i organizowania instytucji polsko-amerykańskich, takich jak parafie, szkoły, organizacje kulturalne, pisma itp.

Pierwsze szkółki polskie w Ameryce zostały założone w osiedlu Panna Maria w Teksasie w roku 1866² i w parafii św. Stanisława w Milwaukee w roku 1868³. Pierwszą regularną polską szkołę z nauczaniem języka polskiego założył 3 grudnia 1874 w miejscowości Polonia w stanie Wisconsin ksiądz Józef Dąbrowski, korzystając z pomocy pięciu Sióstr Felicjanek, pierwszych polskich zakonnice w Ameryce. Ks. Dąbrowski założył także drukarnię i wydał *Kalendarz Polski Katolicki dla Ludu Polskiego w Ameryce* (1872) oraz kilka pierwszych podręczników, jak *Książka do Czytania dla Szkół Polskich w Ameryce* (1877) i *Geografia dla Szkół Polskich w Ameryce* (1879)⁴. Z inicjatywy ks. Dąbrowskiego powstał w 1882 r. ośrodek SS. Felicjanek w Detroit, gdzie przygotowywano kandydatki do nowicjatu, kładąc też specjalny nacisk na program nauczania w szkołach parafialnych⁵.

---

² E.J. Dworczyk, *The First Polish Colonies of America in Texas*, San Antonio, 1936, 42. Należy tutaj wspomnieć, że Marcin Rosienkiewicz, który był profesorem w Liceum w Krzemieńcu, otworzył w Filadelfii w 1834 roku pierwszą szkołę nauki angielskiego dla polskich emigrantów. Ogłosił także drukiem kieszonkowy podręcznik pod tytułem *Dialogues to Facilitate the Acquisition of the English Language by the Polish Emigrants*, Philadelphia, John Young, 1834, w którym użył języka polskiego po raz pierwszy w Ameryce (Sister M. Liguori Pakowska, *The First Polish Book Printed in the United States*, „Polish American Studies”, V, 1–2, 1948, 4).

³ A.C. Waligorski, *St. Stanislaus Parish*, in: Thaddeus Borun, *We, the Milwaukee Poles*, Milwaukee, 1946, 4. Utrzymywano także, iż „[t]he first Polish school in the United States was opened by the Sisters of Notre Dame at St. Stanislaus Parish, Milwaukee, Wisconsin, on September 8, 1868” (Sister M. Nobilis, *The First Polish School in the United States*, „Polish American Studies”, IV, 1–2, 1945, 1–5). Stwierdzano też, że: „[t]he first teacher in the school was Sister Tyta, who, incidentally, was also the first Polish religious teacher in America” (*Diamond Jubilee Album*, St. Stanislaus, Milwaukee, 1866–1941, 60).

⁴ S. Słuska, *Polish Language Teaching in America*, „Polish American Studies”, VIII, 1–2, 1951, 29–34. Osiągnięcia polsko-amerykańskich wydawców i drukarzy zasługują na osobne opracowanie. W opisie prężnej działalności wydawniczej w Chicago znajdujemy informacje, że liczba zamówień w jednym miesiącu (luty 1913) w wydawnictwach Władysława Dyniewicza i Smulskiego sięgała 70000 egzemplarzy *Elementarza* i 80000 *Pierwszej Czytanki*, *Drugiej Czytanki* i *Trzeciej Czytanki*. Od 1903 do 1933 drukarnie w Chicago wydawały rocznie od 375000 do 400000 polskich książek (H. Chrzanowska, *Polish Book Publication in Chicago*, „Polish American Studies”, IV, 1–2, 1947, 37–39).

⁵ J. Swastek, *Michigan's Foremost Polish Priest*, „Poles in Michigan”, vol. I, Detroit, The Glow Press, 1953, 32–33; A. Syski, *Ks. Józef Dąbrowski: monografia historyczna*, Orchard Lake, MI,

Do roku 1882 Polacy założyli w sumie 50 szkół parafialnych, do których uczęszczało 14500 uczniów⁶. W roku 1914 było już 395 takich szkół, w których uczyło się 128540 dzieci. W tym samym czasie, w kilku szkołach średnich, np. w szkołach św. Stanisława Kostki w Chicago i Franciszkanów w miejscowości Pulaski w stanie Wisconsin, około 500 uczniów uczyło się języka polskiego⁷. W roku 1930 Polacy skupiali się już wokół 802 parafii, prowadząc 559 szkół, z około 600 nauczycielami i 320000 uczniów⁸. W roku 1948 było 568 polskich parafialnych szkół podstawowych ze 180000 uczniów i 68 parafialnych szkół średnich z 12000 uczniów⁹.

Po drugiej wojnie światowej szkoły polskie zaczęły się szybko amerykanizować. Powodem tego był stopniowy zanik świadomości etnicznej wśród polskiej społeczności oraz polityka rządu Stanów Zjednoczonych, zapoczątkowana w roku 1924, ograniczająca znacznie przyływ imigracji, szczególnie grup słowiańskich. Chociaż w roku 1957 było wciąż jeszcze 200000 dzieci uczących się w polskich szkołach parafialnych, to już na początku lat 60. szkoły te zaczęto powoli zamykać¹⁰.

Panuje na ogół zgodna opinia, że poziom nauki w polskich szkołach parafialnych nie był zbyt wysoki¹¹. Nauczycielom brakowało solidnego przygotowania do zawodu, klasy były przepelnione, a biblioteki słabo zaopatrzone w książki i materiały pomocnicze. I. Kowalski podsumował ogólną sytuację w 1897 roku w słowach: „w szkołach parafialnych dzieci nabyły podstawowe umiejętności czytania i pisania po polsku, nauczyły się na pamięć parę wierszy i garść podstawowych wydarzeń historycznych, przeważnie kilku życiorysów znanych postaci”¹².

Seminarium Polskie, 1942. Autor nazywa Józefa Dąbrowskiego „ojcem szkolnictwa” i „polskiego katolickiego duszpasterstwa” (115).

⁶ K. Domagalski, *W sprawie szkół polskich*, „Zgoda”, 1888, 46. Szczegółowy opis polsko-amerykańskich i niemiecko-amerykańskich szkół katolickich oraz niemiecko-amerykańskich szkół luterzańskich można znaleźć w książce D. Praszalowicz, *Amerykańska etniczna szkoła parafialna. Studium porównawcze trzech wybranych odmian instytucji*, Wrocław, Ossolineum, 1986.

⁷ A. Kuzniewski, *Boot Straps and Book Learning: Reflections on the Education of Polish Americans*, „Polish American Studies”, XXXII, 2, 1975, 5–26.

⁸ W. Gąsiorowski, *Ach, te „chamy” w Ameryce*, Warszawa, Dom Książki Polskiej, 1935, 84.

⁹ S. Słuszka, *Polish Language Teaching...*

¹⁰ A. Kuzniewski, *Boot Straps...*, 26.

¹¹ W. Rylski, *W sprawie ujednostajnienia i podniesienia polskich szkół parafialnych w Ameryce*, w: S. Klau-dyn, red., *Sprawa polska w Ameryce Północnej*, Chicago, 1912, 139–148.

¹² I. Kowalski, *Słówko o naszych szkołach parafialnych*, Chicago, 1897, 7.

Trzeba jednakże zauważyć, iż mimo tych ograniczeń polskie szkoły parafialne przyczyniły się w głównym stopniu do podtrzymania kontaktu dzieci z językiem, religią i narodowym dziedzictwem kulturowym przodków. Szkoły te powstały dzięki olbrzymim społecznym i dobrowolnym wysiłkom polskich organizacji, które pomagały nie tylko w nauczaniu, lecz także w wychowaniu wielu pokoleń młodzieży.

Próbowano też wielokrotnie reformować, unowocześniać i pogłębiać wykształcenie polskich dzieci oraz wzywano do zorganizowanej akcji mającej na celu szerzenie nauki i stworzenie uniwersytetu polskiego, polskiej *Almae Matris*¹³. Wytrwale wysiłki pedagogów, zarówno świeckich, jak i kościelnych, przyniosły wreszcie pomyślne wyniki. W roku 1885 ks. Dąbrowski założył pierwsze polskie seminarium pod wezwaniem św. św. Cyryla i Metodego w Detroit, z łaciną, polskim i angielskim jako językami wykładowymi. W 1909 r. przeniesiono je do Orchard Lake w Michigan, w r. 1972 przemianowano na St. Mary's College¹⁴, zaś w 2003 włączono do Madonna University. W 1912 r. Polish National Alliance otworzyło Alliance College w Cambridge Springs w Pensylwanii, które działało do 1988 roku¹⁵.

Chociaż języki obce – najpierw francuski, potem hiszpański i włoski – zostały wprowadzone do programów amerykańskich uczelni w latach 1820–1830, to zainteresowanie językami słowiańskimi, w tym polskim, było w wieku XIX minimalne i ograniczało się do tłumaczeń, w czym brały udział osoby spoza szkolnictwa. Dla przykładu, James Percival (1795–1854), wszechstronny poeta, publikował artykuły na temat polskiej literatury i tłumaczył poezję, zaś Jeremiah Curtin (1835–1906) tłumaczył powieści i nowele Sienkiewicza, Prusa i Orzeszkowej¹⁶.

---

¹³ W. Kwiatkowski, *Ducha nie gaście*, „Gazeta Polska”, 1912, 29.

¹⁴ J. Michnowicz, *America's First Polish College*, „Polish American Studies”, XXI, 2, 1965, 65–89.

¹⁵ J. Miąso, *The History of the Education of Polish Immigrants in the United States*, tłum. L. Krzyżanowski, New York, 1977, 185–190.

¹⁶ C. Manning, *History of Slavic Studies in the United States*, Milwaukee, The Marquette University Press, 1957, 19–21 oraz M.J. Mikoś, *W pogoni za Sienkiewiczem. Z odnalezionych dzienników Almy Curtin*, Warszawa, Constans, 1994. Wybrane bibliografie wczesnych tłumaczeń z literatury polskiej na angielski: E.E. Ledbetter, *Polish Literature in English Translation. A bibliography with a list of books about Poland and the Poles*, New York, W.H. Wilson, 1932; M. Moore Coleman, *Polish Literature in English Translation. A Bibliography*, Cheshire, CT, Cherry Hill Books, 1963; B. Taborski, *Polish Plays in English Translations. A Bibliography*, New York, PIASA, 1968; J.J. Maciuszko, *The Polish Short Story in English: A Guide and Critical Bibliography*, Detroit, Wayne

Studia uniwersyteckie poświęcone słowiańskiej historii, językom i literaturom rozpoczęły się w Stanach Zjednoczonych na Uniwersytecie Harvardzkim. Ich założycielem był Archibald Coolidge (1866–1928), profesor historii, projektant i pierwszy dyrektor biblioteki uniwersyteckiej. Coolidge był sekretarzem Poselstwa Amerykańskiego w Petersburgu, przebywał także w Polsce. W r. 1894 rozpoczął pierwsze wykłady z historii północno-wschodniej Europy¹⁷. W 1897 Leo Wiener (1862–1939), polski emigrant z Białegostoku, student medycyny w Warszawie i inżynierii w Berlinie, został zaangażowany na Harvardzie jako pierwszy tytułarny profesor slawistyki. Rozpoczął tu nauczanie języków: rosyjskiego, czeskiego, polskiego, serbo-chorwackiego i staro-cerkiewno-słowiańskiego. Jeden z jego studentów, George R. Noyes (1873–1952), uzyskał w r. 1901 pracę w Berkeley i rozpoczął nauczanie rosyjskiego, a potem języka polskiego i literatury polskiej. W następnych latach Noyes wraz ze swoimi współpracownikami przetłumaczył na angielski wiele utworów Mickiewicza i Kochanowskiego¹⁸. W 1905 r. Uniwersytet Columbia i Uniwersytet Chicago rozpoczęły z kolei naukę języka polskiego, a w 1909 Uniwersytet Notre Dame wprowadził zajęcia z języka polskiego, literatury i historii¹⁹. Głównie na tych uniwersytetach kontynuowano nauczanie języka polskiego do roku 1939. W 1915 r. profesor John Prince założył Wydział Języków Słowiańskich w Uniwersytecie Columbia. Od 1918 r., najpierw M.K. Straszewicz, a potem dr Albert Morawski-Nawench, przyjaciel Reymonta, wykładali język polski. W roku 1925 Arthur P. Coleman, pierwszy Amerykanin niesłowiańskiego pochodzenia, otrzymał doktorat ze slawistyki, zaś w r. 1928 został mianowany wykładowcą w Columbii, poświęcając się nauczaniu języka polskiego²⁰, tłumaczeniu oraz prowadzeniu spisów zajęć z języka polskiego na innych uniwersytetach amerykańskich. Zajęcia te prowadził do r. 1948, rezygnując ze stanowiska w proteście przeciwko nominowaniu Manfreda Kridla,

---

State University Press, 1968; D. Bilikiewicz-Blanc, T. Szubakiewicz i B. Capik przy współpr. A. Karłowicz, *Literatura polska w przekładach 1981–2004*, Warszawa, Biblioteka Narodowa, 2005.

¹⁷ C. Manning, *History of Slavic Studies...*, 26.

¹⁸ G.R. Noyes, *Slavic Languages at the University of California*, „Slavonic Review”, XXIII, 1944, 53–60.

¹⁹ R. Kerner, *Slavonic Studies in America*, „Slavonic Review”, III, 8, 1924, 224–258.

²⁰ A.P. Coleman, *Slavonic Studies in the United States, 1918–1939*, „Slavonic Review”, XVII, 50, 1939, 372–382.

rekomendowanego przez Czesława Miłosza, wówczas attaché kulturalnego Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, na nowo utworzoną katedrę im. Adama Mickiewicza²¹. Inny Polak, Tadeusz Mitana prowadził zajęcia z języka i literatury na Uniwersytecie Michigan w latach 1926–1931, w Alliance College w 1932–1943 i w Wilkes College 1947–1951. Eric P. Kelly, który przebywał w Polsce z Armią Hallera, prowadził po powrocie zajęcia z języka polskiego i tłumaczeń w Dartmouth College i pisał książki dla dzieci, z których najpopularniejszą była *The Trumpeter of Kraków* (1928). Z kolei na Uniwersytecie Wisconsin–Milwaukee dr Marie Królówna z Uniwersytetu Jagiellońskiego uczyła języka polskiego od 1932 do 1934, a po niej Szymon S. Deptuła prowadził zajęcia z języka, literatury i kultury do r. 1971²². W roku 1936 utworzono na Uniwersytecie Wisconsin w Madison pierwszy Wydział Polonistyki w Ameryce (od r. 1942 – Wydział Sławistyki); w roku akademickim 1936/1937 wykładali tam Jerzy Kuryłowicz i Witold Doroszewski, w latach następnych Józef A. Birkenmajer (1937–1939)²³, oraz Edmund Zawacki (1939–1978). W 1928 roku anglista, prof. Roman Dyboski przyjechał do Stanów na zaproszenie Fundacji Kościuszkowskiej, założonej w 1926 r., wygłaszając ok. 600 pogadanek dla Polonii i ok. 100 wykładów akademickich²⁴.

W roku 1927 w uniwersytetach amerykańskich realizowano tylko 18 programów języka polskiego i literatury, a do 1930 ich liczba spadła do 10²⁵. W latach 1940–1942 istniało 19 programów języka polskiego na uniwersytetach amerykańskich: w Uniwersytecie Kalifornii (3), Katolickim Uniwersytecie (2), Columbia (2), Cornell (1), Harvard (1), Smith (2) i Uniwersytecie Wisconsin (8). W tym samym okresie prowadzono 60 kursów języka rosyjskiego, 15 kursów języka czeskiego i 10 staro-cerkiewno-słowiańskiego²⁶. Pomiedzy latami 1937 i 1939 tylko dwa wydzia-

---

²¹ S.A. Blejwas, *The Adam Mickiewicz Chair of Polish Culture: Columbia University and the Cold War (1948–1954)*, „The Polish Review”, XXXVI, 1991, 3–4, 323–337, 435–450.

²² S.S. Deptuła, *The Department of Polish at the Milwaukee Center of the University of Wisconsin, 1932–1946. A Historical Sketch*, w: T. Borun, *We, the Milwaukee Poles*, Milwaukee, 1946, 145–151.

²³ A.P. Coleman, *Slavonic Studies...*, 382. Józef Birkenmajer, który wykladał w Madison od 1937 do 1939, wrócił do Polski i zginął w walce 26 września 1939. Wiadomość o pracy Jerzego Kuryłowicza na Uniwersytecie Wisconsin-Madison zawdzięczam Halinie Filipowicz.

²⁴ C. Manning, *Polish at the American Universities*, „Poland”, 13, 1932, 489–491.

²⁵ M. Rosenbaum, *Slavonic Studies in America*, „Journal of Higher Education”, XIV, 1943, 9–14.

²⁶ J. Brozek, *Slavic Studies in America. The Present Status*, „Journal of Higher Education”, XIV, 1943, 293–297.

ly slawistyki – w Columbii i na Uniwersytecie Kalifornijskim w Berkeley – miały uprawnienia do nadawania stopni doktorskich z nauk slawistycznych (przyznano w sumie 43 tytuły doktorskie)²⁷.

Ta początkowa faza nauczania języka polskiego w uczelniach amerykańskich zakończyła się z chwilą wybuchu wojny. Kilku wybitnych naukowców i pisarzy z Polski znalazło schronienie w Stanach Zjednoczonych, w 1942 r. powstała amerykańska filia Polskiej Akademii Nauk, zorganizowana przez Oskara Haleckiego, Jana Kucharzewskiego, Wacława Lednickiego, Bronisława Malinowskiego, Wojciecha Świątosławskiego i Rafała Taubenschlaga, później przemianowana na Polski Instytut Naukowy w Ameryce. Rozpoczęto wydawanie „Biuletynu” Instytutu, zaś kilku polonistów, np. Wacław Lednicki, Manfred Kridl i Wiktor Weintraub, znalazło zatrudnienie na uniwersytetach amerykańskich. W roku 1942 powstała Commission for Research on Polish Emigration, której nazwę zmieniono w 1945 r. na Polish American Historical Commission, a w roku 1949 na Polish American Historical Association. Pierwsze wydanie „Polish American Studies” ukazało się w 1944 r., a w 1956 zaczęło ukazywać się pismo „The Polish Review”²⁸. Fundacja Kościuszkowska kontynuowała swoją pracę nad propagowaniem w środowiskach emigrantów kultury polskiej. Sekcja slawistyczna organizacji The Modern Language Association, stworzona w 1922 roku, przekształciła się w 1941 w American Association of Teachers of Slavic and East European Languages. Komitet Studiów Slawistycznych, ustanowiony w 1938, przemienił się następnie, w dekadę później, w American Association for the Advancement of Slavic Studies, a w 1960 w organizację członkowską.

Śledząc sprawozdania Francisa Bolka i Arthura Colemana, możemy się przekonać, że liczba programów polskich w amerykańskich uniwersytetach w okresie powojennym powoli wzrastała. I tak w 1945 roku, według danych zebranych przez Colemana²⁹, zajęcia z języka polskiego odbywały

---

²⁷ O. Maslenikov, *Slavic Studies in America, 1939–1946*, „Slavonic Review”, XXV, 1946, 528–537.

²⁸ K. Symmons-Symonolewicz, *Polish American Studies, 1942–1970: An Overview*, „Polish American Studies”, XXVIII, 1–2, 1970, 5–19. Historię i misję Polskiego Instytutu Naukowego w Ameryce opisał: T.V. Gromada (ed.), *50th Anniversary, 1942–1992, Polish Institute of Arts and Sciences of America*, New York, PIASA, 1992.

²⁹ A.P. Coleman, *The Teaching of Area and Language Courses in the Field of Slavic and East European Studies. A Directory of U.S. Collegiate Institutions*, „The American Slavic and East European Review”, IV, 1945, 185–208.

się w 17 uczelniach. Bolek, który uwzględniał także studia nauczycielskie, seminaria i szkoły pielęgniarek, wymienił w tym samym roku 32 uczelnie prowadzące zajęcia z języka polskiego³⁰. W roku 1946 według Colemana było takich uczelni 20³¹, zaś według Bolka i Colemana – 48³², w 1948 roku było ich w sumie 28, znów według danych Colemana³³. W roku 1961 Sigmund Sluszką odnotował w swoim sprawozdaniu, że zajęcia z języka polskiego prowadziło 51 uczelni różnych typów³⁴.

W Kanadzie badania przeprowadzone przez Watsona Kirkconnella w 1944 i w 1958 roku oraz przez Williama J. Rose w 1959 wykazały, że w roku 1941 rozpoczęto tam nauczanie języka ukraińskiego na Uniwersytecie Saskatchewan. Ale w latach 1943–1944 już 8 kanadyjskich uczelni prowadziło zajęcia z rosyjskiego, zaś w latach 1947–1948 wprowadzono pierwsze zajęcia z języka polskiego na Uniwersytecie British Columbia³⁵.

Sprawozdanie „Polish Language and Polish Area Course Offerings at Colleges and Universities in the United States” z r. 1970, opublikowane przez Center for Polish Studies and Culture w Orchard Lake, wymienia 50 uczelni amerykańskich z językiem polskim jako przedmiotem studiów w latach 1969–1970. Małgorzata Pruska-Munk na podstawie informacji uzyskanych od „niektórych” uczelni stwierdziła, że w 1972 r. regularne zajęcia prowadzone były tylko w 28 miejscach³⁶, zaznaczyć jednak wypa-

---

³⁰ F. Bolek, *Polish in 32 Institutions of Higher Learning in the U.S.*, AATSEEL, Buffalo, 1945.

³¹ A.P. Coleman, *American Area and Language Courses in Slavic and East European Studies, 1946–47*, „The American Slavic and East European Review”, V, 1946, 162–169.

³² F. Bolek and A.P. Coleman, *Polish in 48 Institutions of Higher Learning in the U.S.*, Wilkes-Barre, 1946.

³³ A.P. Coleman, *A Report on the Status of Russian and Other Slavic Languages in the Educational Institutions of the United States, Its Territories, Possessions and Mandates, with Additional Data on Similar Studies in Canada and Latin America*, AATSEEL, New York, 1948.

³⁴ S. Sluszką, *Polish Language Teaching in America*, „Polish American Studies”, VIII, 1–2, 1951, 29–34.

³⁵ W. Kirkconnel, *The Place of Slavic Studies in Canada*, „Slavistica”, 31, 1958, 9–10; W.J. Rose, *Slavonic Studies in the University of British Columbia*, „The Slavonic and East European Review”, XXXVII, 89, 1959, 249. Także: V.O. Buyniak, *Slavic Studies in Canada: An Historical Survey*, „Canadian Slavonic Papers”, IX, 1, 1967, 3–23. O polskich pisarzach w Kanadzie: *Seven Polish Canadian Poets. An Anthology*, ed. by W. Iwaniuk and F. Śmieja, foreword by Z. Folejewski, Toronto, Polish Canadian Publishing Fund, 1984; F. Śmieja, *Pisarze polscy w Kanadzie*, w: T.V.J. Bujnowski, red., *Literatura polska na obczyźnie*, Londyn, Polskie Towarzystwo Naukowe na Obczyźnie, 1988; B. Czaykowski, *Polish Writing in Canada: A Preliminary Survey*, ed. by M.S. Batts, Ottawa, Department of the Secretary of State of Canada, 1988.

³⁶ M. Pruska-Munk, *A Survey of Usage and Adequacy of Polish Language Textbooks in U.S. Higher Education*, „The Polish Review”, XIX, 2, 1974, 119–122.

da, że tylko 21 wykładowców języka odpowiedziało na jej ankietę³⁷. Inna ankietą rozesłana przez Lidę Woytak pomiędzy majem 1978 a październikiem 1979 roku wykazała³⁸, że 46 uczelni w Stanach Zjednoczonych prowadziło zajęcia z języka polskiego. Jednakże 13 instytucji nie odpowiedziało na tę ankietę, zaś według „The Polish Review” poza danymi przytaczanymi przez Woytak zajęcia polonistyczne były prowadzone jeszcze na kilku innych uniwersytetach w Ameryce.

Ankieta przeprowadzona przez Modern Language Association (MLA) w 1980 roku wymieniła 58 instytucji z językiem polskim wraz z 1268 studentami. Następne ankiety będące dziełem MLA, a także Leonarda Polakiewicza, z r. 1994 wykazywały³⁹, że wykładano język polski na 60 uczelniach, z przeciętną liczbą ok. 900 studentów na semestr. Lista MLA z jesieni 1999, cytowana przez Alexa Kurczabę, zawiera 725 studentów⁴⁰.

³⁷ Sondáže tego typu są zazwyczaj niepełne.

³⁸ L. Woytak, *Polish Language Course Offerings and Textbook Usage at Colleges and Universities in the United States*, „The Polish Review”, XXV, 3–4, 1980, 90–104.

³⁹ L.A. Polakiewicz, *Teaching Polish in the United States: Past and Present*, „The Polish Review”, XLI, 1996, 2, 131–155. Także: *PLASA Directory of U.S. Institutions of Higher Education and Faculty Offering Instruction in Polish Language, Literature, and Culture 1996–97*, comp. by L.A. Polakiewicz, New York, The Polish Institute of Arts and Sciences of America, Inc., 1997.

⁴⁰ A.S. Kurczaba, *Polish Studies in American Higher Education*, „The Sarmatian Review”, January 2001, 769–771. Wśród licznych komentarzy na temat stanu polonistyki i polskich studiów w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie zob. np.: D. Bieńkowska, *Polish Studies in North America*, „The Polish Review”, XIV, 3, 1969, 86–89; E.M. Thompson, „Upamiętnienie”, *Walter Benjamin and Polish studies in postwar America*, „The Polish Review”, XXXIII, 4, 1988, 419–429; kwestionariusze w: „Teksty Drugie”, 1/2, 1992, 97–149 i w „The Sarmatian Review”, 2, 1994; T. Witkowski, *Od polonistyki do polityki*, „Periphery”, 1, 1, 1995; J. Maurer, *Z pamiętnika amerykańskiego polonisty*, „Pamiętnik Literacki” [London], 22, 1997, 34–39; J.R. Krzyżanowski, *Złote półwiecze polonistyki w USA*, „Nauka Polska. Jej Potrzeby, Organizacja i Rozwój”, VI (XXXI), Lublin: Instytut Wydawniczy „Daimonion”, 1997, 107–119; S. Dubisz, A. Nowicka-Jezowa, J. Świąch, red., *Polonistyka na świecie*, Warszawa, Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, 2001; P. Wilczek, red., *Polonistyka w Ameryce Północnej*, „Postscriptum”, 2001, 37–38; A. Frajlich-Zajac, *Student polonistyki, ambasador polskości*, „Polonistyka”, 5, 2001, 302–304; W.T. Miodunka, *Intelektualiści, poloniści, studenci i polonistyka amerykańska: Na marginesie numeru specjalnego „Postscriptum” poświęconego polonistyce w Ameryce Północnej*, „Przegląd Polonijny”, 28.1 (103), 2002, 81–97. Ostatnio na temat obecnego stanu polonistyki wypowiedzieli się: A. Schenker, *Czy polonistyka na zachodnich uczelniach przetrwa koniec zimnej wojny?*, „Fakt” www.efakt.pl/artykuly/artukul.aspx/Artykul/48089 (dostęp: 17.02.2005); Z. Najder, *Polonistyka, Ameryka i archiwum Herberta*, „Fakt” www.efakt.pl/artykuly/artukul.aspx/Artykul/48693 (dostęp: 17.02.2005); E.M. Thompson, *Sila literatury i sila państwa. O polonistyce po amerykańsku*, „Fakt” www.efakt.pl/artykuly/artukul.aspx/Artykul/50966 (dostęp: 16.02.2005); T. Trojanowska, *Polonistyka w Ameryce Północnej*, „Nowy Dziennik”, 19 maja, 2006; K.S. Olszer, *Polonistyka po amerykańsku*,

Alex Kurczaba podaje, że na samym tylko Uniwersytecie Illinois w Chicago przeszło 460 studentów zapisało się na zajęcia polonistyczne w roku akademickim 1999/2000. Lista MLA z 2002 r. zawiera 1053 studentów języka polskiego. Natomiast Center for Advanced Research on Language Acquisition (CARLA) na Uniwersytecie Minnesota zarejestrowało 105 uczelni w Stanach i 9 w Kanadzie z zajęciami z języka polskiego w 2006 roku⁴¹.

Ważniejsze niż liczba uniwersytetów i programów są jednak nazwiska i osiągnięcia polskich naukowców i wykładowców w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie. Już wstępna, alfabetyczna lista nazwisk przedstawiona tutaj świadczy o skali zjawiska i roli uczonych, gdyż to właśnie dzięki nim, ich działalności i publikacjom studia nad językiem i literaturą polską znalazły odrębne miejsce wśród akademickich dyscyplin w college'ach i uniwersytetach. I to pomimo tego, że niektórzy z nich nie byli wcale polonistami z wykształcenia. To dzięki ich wysiłkom powstało tak wiele książek, podręczników, artykułów i recenzji, to oni promowali język polski i literaturę na kontynencie północnoamerykańskim i zasiadali w licznych komitetach redakcyjnych. Wyniki swych badań prezentowali na kongresach, konferencjach, sympozjach i zjazdach, np. PIASA, AAASS, AATSEEL, MLA, i ogłaszali je drukiem w „Canadian Slavonic Papers”, „Slavic Review”, „Slavic and East European Journal”, „The Polish Review” i „The Sarmatian Review”, jak również w wielu północnoamerykańskich pismach poświęconych literaturze, teatrowi i językoznawstwu⁴².

Pracując często w odległych od siebie miejscach, nauczyciele języka i literatury prowadzili zajęcia językowe na wszystkich poziomach oraz wykłady z literatury i seminaria. Pod ich kierownictwem studenci zdobywali dyplomy magistrów i doktorów oraz uczestniczyli w stypendialnych współzawodnictwach. Odcięci przez lata od materiałów dostępnych

---

„Nowy Dziennik”, 21 lipca, 2006; A. Gąsienica-Byrcyn, *Polonistyka północnoamerykańska*, „The Tatra Eagle”, 59, 2, 2006 i szczególnie H. Filipowicz, A. Karcz, T. Trojanowska, red., *Polonistyka po amerykańsku. Badania nad literaturą polską w Ameryce Północnej (1990–2005)*, Warszawa, IBL PAN, 2005 oraz H. Filipowicz, *What Good Are Polish Literary Studies in the United States?*, „Slavic and East European Journal”, 50, 1, 2006, 117–34.

⁴¹ www.carla.umn.edu/lctl/db/index.html (dostęp: 06.01.2007). Trzeba tutaj dodać, że według danych National Center for Education Statistics, ogłoszonych w *Digest of Education Statistics*, 2006, w Stanach Zjednoczonych w roku 2005 znajdowało się 4140 uczelni.

⁴² G.C. Rappaport omawia temat *Slavic and East European Linguistics* w: *SEEJ: A Half-Century of Scholarship*, „Slavic and East European Journal”, 50, 1, 2006, 97–116.

w Polsce, pisali własne podręczniki, tworzyli programy komputerowe i audiowizualne. Dodatkowo organizowali lokalne konferencje i sympozja, wystawy i przeglądy filmowe oraz zapraszali naukowców z innych uniwersytetów, także z Polski. Zajmowali się sprowadzaniem książek z kraju do bibliotek uniwersyteckich i prowadzili wymiany z bibliotekami, szczególnie w okresie zimnej wojny, kiedy książki z Zachodu stanowiły rzadkość w Polsce. Brali czynny udział w działalności lokalnych grup polonijnych, prowadząc kursy wieczorowe lub wykłady pozauniwersyteckie. Uwierzytelniali też dyplomy studentów i absolwentów z Polski i występowali w imieniu Polski w prasie, radiu i telewizji. Przy tym wszystkim angażowali się nieustraszenie w akcje humanitarne, aby nieść pomoc moralną i materialną rodakom w kraju.

Działalność ta odbywała się w trudnych warunkach. Przez większą część XX wieku polscy naukowcy w Ameryce Północnej nie mogli liczyć na pomoc ze swego kraju ojczystego. Polska przez całe dziesięciolecie znajdowała się w sytuacji kraju kolonialnego, a następnie postkolonialnego i nie mogła ani wspomagać swoich rodaków za granicą, ani też zwracać się bezpośrednio do opinii publicznej na świecie. Dlatego też społeczeństwo północnoamerykańskie nie mogło wyrobić sobie jasnego wyobrażenia o politycznej i ekonomicznej sytuacji w Polsce, ani też poznać historii, kultury i literatury kraju polskiej emigracji. Co gorsza, w sytuacji, kiedy Polacy nie mogli mówić swobodnie we własnym imieniu, ich miejsce zajęli albo naukowcy reprezentujący interesy państw totalitarnych, albo zachodni intelektualiści, często o liberalnych poglądach, co było charakterystyczne dla północnoamerykańskich uczelni. Ponieważ polonistyka znajdowała się na wydziałach slawistycznych, zdominowanych przeważnie przez rusycystów lub sowietologów, poloniści często nie znajdowali tam właściwego zrozumienia i poparcia, spotykając się czasem z szykanami. Dodać do tego trzeba, że dziekani i rektorzy, zainteresowani przede wszystkim liczbą zapisów na studia, starali się ograniczać zajęcia i programy polonistyczne i niechętnie angażowali do pracy wykładowców języka polskiego. Brak zainteresowania językami obcymi i przedmiotami humanistycznymi ze strony władz akademickich sprawiał dodatkowo, że programy polonistyczne były często zawieszane.

Ogólną sytuację pogarszał także niedostateczny stopień zainteresowania studiami polonistycznymi ze strony samej społeczności polonijnej w Ameryce. Konsekwencją tego była nikła pomoc materialna dla uniwer-

sytetów oraz stosunkowo mała ilość studentów polskiego pochodzenia wybierających studia polonistyczne. W okresie powojennym dywersyjna działalność władz komunistycznych, wspomaganych przez różnorodne instytuty polonijne i konsulaty, które współpracowały w celu infiltracji polskich placówek i grup w Ameryce, sprawiała z kolei, że praca naukowców napotykała na dodatkowe trudności, szczególnie gdy byli to emigranci świeżo przybyli do Stanów i Kanady⁴³.

Mimo tych niesprzyjających okoliczności północnoamerykańscy naukowcy wnieśli też swój wkład w rozwój polonistyki krajowej. Korzystając ze zdobyczy zachodniej humanistyki i ciesząc się tam uznaniem tradycji niezależnych badań, amerykańscy poloniści tworzyli oryginalne prace z zakresu językoznawstwa i literatury. Wielu z nich wyjeżdżało do Polski, biorąc udział w kongresach, konferencjach, warsztatach i sympozjach. Wykładali także na krajowych uniwersytetach i organizowali wystawy oparte na materiałach z Ameryki Północnej. Ogłaszali drukiem książki w Polsce, często w tłumaczeniu, udostępniali też materiały w internecie. Znajdowały one zastosowanie w programach nauczania języka polskiego jako obcego⁴⁴. Od lat profesorowie-poloniści z Ameryki odwiedzają ze swoimi studentami uczelnie w kraju w ramach organizowanych szkół letnich języka polskiego i kultury polskiej, szczególnie na Uniwersytecie Jagiellońskim, Katolickim Uniwersytecie Lubelskim i Uniwersytecie Śląskim, z niewątpliwym pożytkiem także dla tych uczelni.

Lista naukowców

Nike V. Agman	Yale University
Alex Alexander	Hunter College
Walter W. Arndt	University of North Carolina
Ewa Bachmińska	Webster University, St. Louis
Barbara Bacz	Laval University
Joachim A. Baer	University of North Carolina at Greensboro
Henryk Baran	SUNY at Albany
Anna Barańczak	Harvard University
Stanisław Barańczak	Harvard University
Lee A. Becker	Indiana University
Iwona Bednarczyk-Jolley	Brigham Young University

⁴³ Zob. np. S. Cenckiewicz, *Oczami bezpieki. Szkice i materiały z dziejów aparatu bezpieczeństwa PRL*, Kraków, Arcana, 2004, szczeg. II. „Emigranda”.

⁴⁴ H. Filipowicz et al., *Polonistyka po amerykańsku...*, 10.

Justyna Beinek	Indiana University
Eve K. Belfoure	Dundalk Community College, Maryland
Robert Belknap	Columbia University
Christina Bethin	SUNY at Stony Brook
Danuta Bieńkowska	University of Toronto
Thomas E. Bird	Queens College
Sigismund S. Birkenmajer	Pennsylvania State University
Magda Blackmore	University of Manitoba
Rudi Blaser, T.A.	Ohio State University
Leon T. Blaszczyk	New York University
Edyta Bojanowska	Harvard University
Francis Bolek	Alliance College
Alicja Boruta-Sadkowski	University of Northern Iowa
Kazimierz Braun	SUNY at Buffalo
Joseph J. Brenckle	Stanford University
Evelyn C. Bristol	University of Illinois at Urbana-Champaign
Angela Britlinger	Ohio State University
Ervin C. Brody	Farleigh Dickinson University
Russell E. Brown	SUNY at Stony Brook
Wayles Brown	Cornell University
Mieczysław E. Buczkowski	University of Oregon
Metchie J.E. Budka	Harvard University
Bohdan Budurowycz	University of Toronto
Kazimierz Bulas	Rice University
Andrzej Busza	University of British Columbia
Victor O. Buyniak	University of Saskatchewan
Christopher J. Caes	University of Florida
Jacob Caflich	University of South Florida
Alice-Catherine Carls	University of Tennessee at Martin
Bogdana Carpenter	University of Michigan, Ann Arbor
John Carpenter	University of Michigan, Ann Arbor
Clare Cavanagh	Northwestern University
Patricia R. Chaput	Harvard University
Barbara Citko	University of Washington
Toby Clyman	SUNY at Albany
Paul Coates	McGill University, Montreal
Arthur P. Coleman	Columbia University
Marion M. Coleman	Alliance College
Daniel E. Collins	Ohio State University
Frank Corliss	Wayne State University
Gordana Crnkovic	University of Washington
Bogdan Czaykowski	University of British Columbia
Edward J. Czerwinski	SUNY at Stony Brook

Anna Dadlez	Saginaw Valley State College
Grzegorz Danowski	University of Western Ontario
Szymon S. Deptuła	University of Wisconsin–Milwaukee
John H. Dick	University of Massachusetts, Boston
Sara Dickinson	Ohio State University
Alyssa Dinega	University of Notre Dame
Alma G. Dolżenko	Alliance College
Theodore F. Domaradzki	University of Montreal
Louis Dudek	McGill University
Dobrochna Dyrzch-Freeman	Rutgers University
Maria Dzeduszycka	Columbia University
Katarzyna Dziwirek	University of Washington
William B. Edgerton	Indiana University
Victor Erlich	Yale University
Mark J. Elson	University of Virginia
Ronald F. Feldstein	Indiana University
Halina Filipowicz	University of Wisconsin-Madison
Samuel Fiszman	Indiana University
Michael S. Flier	Harvard University
Zbigniew Folejewski	University of British Columbia
Oksana Foltyn	Emory University
Paul Fox	Northwestern University
John Freedman	Harvard University
Caroline French	Stanford University
David A. Frick	University of California, Berkeley
Maurice Friedberg	University of Illinois at Urbana-Champaign
Anna Frajlich-Zajac	Columbia University
Frank S. Galassi	Manhattan Community College, CUNY
Tadeusz Z. Gasiński	University of Hawaii
George Gasyna	University of Illinois at Urbana-Champaign
Anna Gąsienica-Byrcyn	University of Illinois at Chicago
Xenia Gąsiorowska	University of Wisconsin-Madison
Daniel Gerould	Graduate Center, CUNY
Peter K. Gessner	University of Buffalo
Mieczysław Giergielewicz	University of Pennsylvania
Adam Gillon	SUNY at New Paltz
Frank Gladney	University of Illinois at Urbana-Champaign
Thomas S. Gladsky	Central Missouri State University
Kazimierz Glaz	University of Toronto
Janusz Głowacki	Columbia University
Michał Gniazdowski	Alliance College
Janina Gołąb	University of Chicago
Zbigniew Gołąb	University of Chicago

David A. Goldfarb	Columbia University
Grazyna Gonet	Defense Language Institute
Helena Gościlo	University of Pittsburgh
George Grabowicz	Harvard University
Malgorzata Grabowska	University of Rochester
Yvonne Grabowski	York University
Svetlana Grenier	Georgetown University
Regina Grol	Empire State College, SUNY
Irena Grudzińska Gross	Boston University
Anna Hamling	University of New Brunswick
Tadeusz Haska	Defense Language Institute, Monterey
Ewa K. Hauser	University of Rochester
Henryk Hiż	University of Pennsylvania
Beth Holmgren	University of North Carolina at Chapel Hill
Brian Horowitz	University of Nebraska
Chris Howard	Indiana University
Malgorzata Hueckel	Duke University
Louis Iribarne	University of Toronto
Roman Jakobson	Harvard University
Laura A. Janda	University of North Carolina at Chapel Hill
Katarzyna Janicka	Rutgers University
Wasył Jaszczun	University of Pennsylvania
Wacław Jędrzejewicz	Wellesley College
Albert S. Juszczak	New York University
Izabela Kalinowska-Blackwood	SUNY at Stony Brook
Andrew Kahn	Harvard University
Marvin Kantor	Northwestern University
Gerard T. Kapolka	St. Mary's College
Andrzej Karcz	University of Kansas
Robert Karpiak	University of Waterloo
Tymoteusz Karpowicz	University of Illinois at Chicago
Bożena Karwowska	University of British Columbia
Christopher Kasperek	Berkeley University
Izabela Kenney	University of Colorado, Boulder
Watson Kirkconnell	Acadia University
Alina Klin-Norris	Wayne State University
Nina Kolesnikoff	McMaster University
Ann Komaromi	University of Toronto
Roman Koropeczyj	University of California, Los Angeles
Eleonora Korzeniowska	SUNY at Buffalo
Elizabeth Kosakowska	Columbia University
Jadwiga Kosicka	Graduate Center, CUNY
Kinga Kosmala	University of Chicago

Joanna Kot	Northern Illinois University
Jan Kott	SUNY at Stony Brook
Eugenie Zeb Kozłowski	University of Colorado, Denver
Charles S. Kraszewski	King's College, Wilkes-Barre
Manfred Kridl	Columbia University
Tadeusz Krol	Defense Language Institute
Jerzy R. Krzyżanowski	Ohio State University
Ludwik Krzyżanowski	New York University
Magnus J. Kryński	Duke University
Jan Kucharzewski	Smith College
Allen Kuharski	Swarthmore College
Frank Kujawiński	Loyola University of Chicago
Alex Kurczaba	University of Illinois at Chicago
Robert Karpiak	University of Waterloo
Franciszek Lachowicz	Sacred Heart University
Andrea Lanoux	Connecticut College
Catherine Leach	University of British Columbia
Wacław Lednicki	University of California, Berkeley
Madeline G. Levine	University of North Carolina at Chapel Hill
Eugene Linowski	Ohio State University
Krystyna Lipińska Ilakowicz	Yale University
Richard Lourie	University of Toronto
Alan C. Lupack	University of Rochester
Joanna Lustanski	McMaster University
Barbara Lysakowski	City Colleges of Chicago
Stephen Macelli	University of Kansas
Jerzy J. Maciuszko	Baldwin-Wallace College, Berea
Robert A. Maguire	Columbia University
Maria Hanna Makowiecka	Bergen Community College
Ewa Małachowska-Pasek	University of Michigan, Ann Arbor
Hanka Markowicz	University of Toronto
Krystyna Matusiak	Alverno College, Milwaukee
Jadwiga Maurer	University of Kansas
Colleen McQuillen	University of Illinois at Chicago
Michał P. Markowski	University of Illinois at Chicago
Ewa Miernowska	University of Wisconsin-Madison
Michael J. Mikoś	University of Wisconsin-Milwaukee
Czesław Miłosz	University of California, Berkeley
Joanna Młynarczyk-Kurowska	University of Chicago
Frank Mocha	Loyola University of Chicago
Leo C. Moody	Ohio Wesleyan University
Albert Morawski-Nawench	Columbia University
Charles Morley	Ohio State University

Barbara Mozdierz	George Washington University
Edward Możejko	University of Alberta
Wacław Mucha	Rice University
Margarita Nafpaktitis	University of Virginia
Irene Nagurski	Polish Museum, Chicago
Thomas Napierkowski	University of Colorado at Colorado Springs
Tadeusz F. Napiórkowski	University of Wisconsin–Milwaukee
Olga Nedeljkovic	University of Illinois at Chicago
Barbara A. Niemczyk	Dickinson College
Joanna Niżyńska	Harvard University
Bożena Nowicka McLees	Loyola University of Chicago
George R. Noyes	University of California, Berkeley
Danuta Nycz	University of Buffalo
Michał Okut	University of Wisconsin-Madison
Krystyna S. Olszer	Hunter College
Magdalena Opalski	Carleton University, Ottawa
Edmund Ordon	Wayne State University
Wacław M. Osadnik	University of Alberta
Benjamin Paloff	Harvard University
Ray J. Parrot	University of Michigan, Ann Arbor
Michał K. Pawlikowski	University of California, Berkeley
Urszula Paleczek	University of British Columbia
Victor E. Peppard	University of Michigan, Ann Arbor
Maya Peretz	Washington, D.C.
George A. Perfecky	La Salle University
Agnieszka Perlińska	University of Vermont
Zdzisław Peszkowski	St. Mary's College
Gerald Pirog	Rutgers University
Artur Placzkiewicz	University of Toronto
Zofia Pokhodnya	Brigham Young University
Krystyna Podraza	The College of New Jersey
Leonard Polakiewicz	University of Minnesota
Agnieszka Polakowska	University of Toronto
Krzysztof Polakowski	University of Rochester
Krystyna Pomorska	Massachusetts Institute of Technology
Olga Ponichtera	University of Toronto
Robert Price	University of Wisconsin-Stevens Point
Czesław Prokopczyk	SUNY at Buffalo
Malgorzata Pruska-Carroll	University of Illinois at Chicago
Irvin Radezky	Farleigh Dickinson University
Gilbert C. Rappaport	University of Texas, Austin
Joanna Radwańska Williams	SUNY at Stony Brook
Roman Retman	University of Guelph, Ontario

Theodosia S. Robertson	University of Michigan, Flint
Elizabeth Lee Roby	Indiana University
William J. Rose	University of British Columbia
Mira Rosenthal	Indiana University
Joanna Rostropowicz Clark	Rutgers University
Robert Rothstein	University of Massachusetts, Amherst
Katarzyna Rydel-Johnson	Indiana University
Elizabeth Sachs	University of Pennsylvania
Samuel Sandler	University of Chicago
Alexander M. Schenker	Yale University
Andreas Schoenle	Harvard University
Harold Segel	Columbia University
Bożena Shallcross	University of Chicago
Barbara Sharratt	University of Toronto
Jonathan Shea	Central Connecticut State University
Marci Shore	Yale University
Tatiana Sklanczenko	Indiana University
Charity Snider	Columbia University
Stanislaus Sobieniowski	Columbia University
Richard Sokoloski	University of Ottawa
Krystyna Soper	University of Michigan, Ann Arbor
Mary E. Solt	Indiana University
Jadwiga Starzec Brady	Northwestern University
Maria Stalnaker	University of North Carolina at Chapel Hill
Edward Stankiewicz	Yale University
Michael C. Steinlauf	Brandeis University
Halina Stephan	Ohio State University
Sabine Stoll, T.A.	University of California, Berkeley
Rochelle Stone	University of California, Los Angeles
M.K. Straszewicz	Columbia University
Magda Stroinska	McMaster University
Jarosław Strzemień	Central Connecticut State University
Oscar Swan	University of Pittsburgh
Albina Swierzbinski	Jersey City State College
Mariusz Szajnert	St. Mary's College
Ireneusz Szarycz	University of Waterloo
Olga Sztein	Yale University
Florian Śmieja	University of Western Ontario
Maria Świącicka Ziemianek	Temple University
Barbara Tępa Lupack	Wayne State College, Nebraska
Tymon Terlecki	University of Chicago
Lawrence L. Thomas	University of Wisconsin-Madison
Ewa M. Thompson	Rice University

James R. Thompson	Rice University
Alan Timberlake	University of California, Berkeley
Dariusz Tolczyk	University of Virginia at Charlottesville
Charles E. Townsend	Princeton University
Tamara Trojanowska	University of Toronto
Joanna Trzeciak	Kent State University
Leon I. Twarog	Ohio State University
Henry Urbanski	SUNY at New Paltz
Adam Ulam	Harvard University
Lillian Vallee	University of Wisconsin-Madison
Robert C. Vansword	University of Alabama, Birmingham
Thomas Venclova	Yale University
Rimma Volynska	University of Waterloo
Ewa Vondran	George Washington University
Antoni Walawender	St. Mary's College
Andrzej Walicki	Notre Dame University
Beata Waller	Purdue University
Ewa V. Wampuszyc	University of Florida
Wiktor Weintraub	Harvard University
David J. Welsh	University of Michigan, Ann Arbor
Christopher Wertz	University of Iowa
Robert Wessling	University of California, Berkeley
Christopher West	Webster University, St. Louis
Piotr Westwalewicz	University of Michigan, Ann Arbor
Walter Whipple	Brigham Young University
Francis J. Whitfield	University of California, Berkeley
Timothy Wiles	Indiana University
Reuel K. Wilson	University of Western Ontario
Tadeusz Witkowski	St. Mary's College
Halina Wittlin	New York University
Krystyna Wolańczyk	George Washington University
Curt Woolhiser	University of Texas, Austin
Janusz Wróbel	St. Mary's College
Mariusz Wróblewski	University of California, Berkeley
Zoya Yurieff	New York University
Maria Zagórska Brooks	University of Pennsylvania
Lidia Zakrzewska	Brigham Young University
Irene Zaluski	University of Illinois at Chicago
Danuta Zamojska Hutchins	Buena Vista College, Iowa
Edmund Zawacki	University of Wisconsin-Madison
Ewa Ziarek	University of Buffalo
Krzysztof Ziarek	University of Buffalo
Anke Ziolkowska	Pennsylvania State University
Konstanty Żantuan	University of Colorado

Aby w pełni ocenić zdobycze północnoamerykańskiej polonistyki, należy uwzględnić wkład, jaki w jej rozwój wniosło wielu uczonych z Polski. Przebywali oni krócej lub dłużej w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie, prowadząc zajęcia uniwersyteckie wedle krajowych metod nauczania języka i literatury⁴⁵. Korzystając z poparcia licznych fundacji i stypendiów, np. Fundacji Kościuszkowskiej, Fundacji Skalnego, stypendiów uniwersytetów Central Connecticut State i Minnesota, krajowi poloniści wzmocniali lokalne programy. Ich obecność, tak jak obecność amerykańskich uczonych w Polsce, przynosiła korzyści obydwu stronom i ich uczelniom. Wyjazd do Ameryki, szczególnie w latach 1956–1989, pozwalał polskim profesorom na poznanie zagranicznych kolegów, ich osiągnięć i nowych metod badań. Te obustronne wymiany pomagały naukowcom po obu stronach oceanu w podtrzymywaniu kontaktów pomiędzy polonistyką krajową i zagraniczną.

Lista krajowych polonistów i miejsc zatrudnienia

Kazimierz Adamczyk	University of Connecticut at Storrs
Tomasz Bilczewski	Indiana University
Józef Birkenmajer	University of Wisconsin-Madison
Anna Butcher	Lock Haven University of Pennsylvania
Małgorzata Cavar	Indiana University
Przemysław Chojnowski	University of Washington, Seattle
Iwona Dembowska-Wosik	Indiana University
Witold Doroszewski	University of Wisconsin-Madison
Piotr J. Drozdowski	Indiana University
Henryk Duda	University of Ottawa
Magdalena Foland-Kugler	Indiana University
Aleksander Fiut	Indiana University
Artur Grabowski	University of Toronto
Annan Grzesiuk	Lock Haven University of Pennsylvania
Zbigniew Herbert	California State College in Los Angeles
Katarzyna Janicka	Rutgers University
Grzegorz Jankowicz	Indiana University
Jerzy Jarzębski	Harvard University
Wacław Jędrzejewicz	Wellesley College
Piotr Kajak	University of Toronto
Katarzyna Kasztenna	University of Toronto

⁴⁵ Ostatnio o polonistyce krajowej pisał J. Święch: *Polonistyka na zakręcie*, w swej książce *Nowoczesność. Szkice o literaturze polskiej XX wieku*, Warszawa, PWN, 2006.

Agnieszka Karolczuk	University of Toronto
Krzysztof Koehler	University of Illinois at Chicago
Stanisław Kolbuszewski	University of Montreal
Marie Królówna	University of Wisconsin–Milwaukee
Danuta Kuenstler-Langner	University of California at Los Angeles
Julian Krzyżanowski	University of Wisconsin-Madison University of Michigan Columbia University
Maria Kuncewiczowa	University of Chicago
Jerzy Kuryłowicz	University of Wisconsin-Madison University of Michigan, Ann Arbor
Piotr Kwieciński	University of Michigan, Ann Arbor
Waldemar Martyniuk	Stanford University
Michał P. Markowski	Harvard University
Władysław Miodunka	Stanford University
Barbara Morcinek	Indiana University
Edyta Murawska-Klamut	Northern Illinois University, DeKalb
Aleksandra Niewiara	University of Toronto
Zdzisław Najder	Columbia University Yale University Northern Illinois University Michigan University Stanford University
Elżbieta Ostrowska	University of Pittsburgh
Violetta Próchniak	Indiana University
Danuta Pukas-Palimąka	University of Connecticut at Storrs
Jerzy Rubach	Iowa University
Jan Rybicki	Rice University
Anna Seretny	University of Toronto
Dariusz Skórczewski	Rice University
Irena Sławińska	Brown University
Lidia Stefanowska	Harvard University
Grażyna Suliga	DePaul University
Magdalena Szelc-Mays	Stanford University University of Connecticut
Bożena Szalasta-Rogowska	University of Toronto
Jerzy Święch	University of Minnesota University of Wisconsin–Milwaukee
Jolanta Tambor	University of Toronto University of Alberta
Wacław Turek	Stanford University
Maciej Urbanowski	University of Illinois at Chicago
Andrzej Waśko	University of Illinois at Chicago

Piotr Wilczek	University of Illinois at Chicago
Maria Zadencka	University of Illinois at Chicago
Adam Zagajewski	University of Houston
Katarzyna Zechenter	University of Kansas

Oprócz naukowców i wykładowców wielki wkład w propagowanie literatury polskiej na terenie Ameryki Północnej wnieśli tłumacze, godni następcy Jeremiasza Curtina. Stopniowo ci niez mordowani ambasadorzy literatury przygotowali dla amerykańskich studentów liczne antologie, wypisy i opracowania, a dla amerykańskich wydawców i czytelników przekłady najnowszych dzieł. Ich wspólny wysiłek sprawił, że czytelnicy amerykańscy mogli zapoznać się z dorobkiem najwybitniejszych polskich pisarzy. Dzięki nim także literatura polska zyskała ważną pozycję w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie, przynosząc międzynarodowe uznanie, a i wawrzyny literackie, plejadzie poetów, powieściopisarzy i dramaturgów, takich jak Jan Kochanowski, Adam Mickiewicz, Juliusz Słowacki, Cyprian Norwid, Henryk Sienkiewicz, Bolesław Prus, Władysław Reymont, a ostatnimi czasy także takich, jak Tadeusz Borowski, Gustaw Herling-Grudziński, Witold Gombrowicz, Witkacy, Bruno Schulz, Sławomir Mrożek, Stanisław Lem, Tadeusz Różewicz, Zbigniew Herbert, Czesław Miłosz i Wisława Szymborska.

Lista tłumaczy

Elizabeth Abbott, Halina Ablamowicz, Christopher Adam, Robert C. Albrecht, Claire S. Allen, Jarosław Anders, Walter W. Arndt, Eileen Arthurton-Barker, W.H. Auden, Nathan M. Babad, Jerzy Bachrach, Joachim T. Baer, Julius Balbin, Stanisław Barańczak, Lucille Baron, Jens Christian Bay, Henry Beissel, Else C.M. Benecke, Nicholas Bethell, Loretta Bielawska, Samuel A. Binion, Philip Boehm, Louise Bogan, Jagna Boraks, Lillian Boraks-Nemetz, Danuta Borchardt, Krystyna Borkowska, Lucia Merecka Borski, William Brand, Angela Britlinger, Henry Britoff, David Brodsky, Krystyna Bronkowska, David Brooks, Addison Bross, Josephine Carol Brown, Metchie J.E. Budka, Thomas H. Bullick, Michael Bullock, Wolfram Burghardt, Marie Busch, Andrzej Busza, Victor Cantoski, Mrs. Matthew Carey, Angelica Caro, Bogdana Carpenter, John Carpenter, Clare Cavanaugh, Christina Cekalska, Pauline de Chary, Alexandra Chciuk-Celt, Kevin Christianson, Elizabeth Clark, Howard Clarke, Paul Coates, Peter Cochran, Arthur P. Coleman, Marion M. Coleman, John Robert Colombo, Stanley F. Conrad, Victor Contoski, Martha Walker Cook, Steve Cox, Jeremiah Curtin,

David Curzon, Magdalena Czajkowska, Francis Czarnomski, Bogdan Czaykowski, Edward J. Czerwinski, B. Dahl, Sylvia Daneel, Guy Daniels, Jan Darowski, Robin Davidson, R.A. Davies, Lawrence Davis, Barbara I. Dembkowski, Szymon St. Deptula, Babette Deutsch, Grażyna Drabik, Max A. Drezmal, E.M. Duncan, C.S. Durer, Dorris Durst, Casimir W. Dyniewicz, Teresa Dzieduszycka, Christina Rockover Eastus, Morris Edelson, Jessica Fisher, Kimball Flaccus, Austin Flint, Piotr Florczyk, Zbigniew Folejewski, Edward M. Foley, Elinor Ford, Catharine Fournier, Caroline French, David Frick, Anna M. Furdyna, Jacek Galazka, George Gasynda, Eugene Gay-Tiff, Lola Gay-Tiff, Stefan F. Gazel, Anna Gąsienica-Byrcyn, Regina Gelb, Daniel Gerould, Eleonor Gerould, Peter K. Gessner, Bożena Gilewska, Adam Gillon, Brian Glazer, Klara Glowczewska, Janusz Glowacki, J.M. Gogol, Casimir Gonski, Mac Goodman, Renata Gorczynski, Maria de Gorgey, Steven Grad, Richard A. Gregg, George Grodziszewski, Regina Grol, Antoni Gronowicz, Norbert Guterma, Alastair Hamilton, Robert Hass, Hazel Halma Havermale, Seamus Heaney, Marc E. Heine, Cecil Hemley, Ewa Higgins, Ian Higgins, Robert Hillyer, Roslyn Hirsch, Vatslaf A. Hlasko, Daniel G. Hoffman, C.J. Hogarth, Thomas H. Hoisington, Sarka B. Hrbkova, Ewa Hryniewicz-Yarbrough, May Bumforth Humbert, Rolfe Humphries, Janusz A. Ichnatowicz, Louis Iribarne, Benjamin Ivry, Waclaw Iwaniuk, Victoria Janda, Aleksander Janta, Mary Lesniak Jeffrey, Bronislas de Leval Jezierski, Bill Johnston, N.B. Jopson, Irene Just, Michael Kandel, Tymoteusz Karpowicz, Gerard Kapolka, Jan Karasek, Ted Karkut, Bożena Karwowska, Christopher Kasperek, Joanna Kilmartin, Watson Kirkconnell, George Klieger, Czeslaw Knobbe, Paul W. Knoll, Michal Kobialka, Walter Kondy, Audrey Korwin-Rodziszewski, George Korwin-Rodziszewski, Elizabeth de Kosko, Jadwiga Kosicka, Karen Kovacik, Linda Da Kowalewski, Thad Kowalski, Aaron Kramer, Charles S. Kraszewski, Leonard Kress, Victoria de Kreuter, Magnus J. Kryński, Barbara Krzywicki-Herbert, Ludwik Krzyżanowski, Frank Kujawiński, E.P. Kulawiec, Maria Kuncewiczowa, W.S. Kuniczak, Stanley Kunitz, Ann Kupnicki, Diana Kuprel, Alex Kurczaba, Marek Kusiba, Rulka Langer, I.A. Langnos, Francis D. Lazenby, Catherine S. Leach, Madeline G. Levine, Steven I. Levine, Roman Lewczyk, Gustaw Linke, Mirosław Lipinski, Richard Lourie, Ian Maclean, Robert Maguire, David Malcolm, A.M. Malecka, S. Malevsky, Ralph Manheim, Mary de Mankowski, Michael March, Barbara Marszal, Lenore G. Marshall, William Martin, Elizabeth Maslen, John Maslen, Paul Mayewski, Seymour Mayne, Gregory McDonald, Colleen McQuillen, Michael J. Mikoś, Adele Milch, Kate B. Miller, Clark Mills, Anthony Milosz, Czeslaw Milosz, Tomasz Mirkowicz, Jacqueline Mitchell, Frank Mocha, Mirosława Modrzewska, Jadwiga Morawska, Charles Morley, Irena Morska, Eric Mosbacher, Stanley W. Moss, Wiktor Moszczyński, Edward Możejko, Katarzyna Mroczkowska-Brand, Margarita Nafpaktitis, Eva Nagorski,

Leonard Nathan, Victoria Nelson, Fred J. Nichols, Alicia Nitecka, Joanna Niżyńska, George R. Noyes, Florence Noyes, Edmund Obecny, Robert O'Brien, Charlotte O'Connor-Eccles, Sharon Olds, Catherine O'Neil, Edmund Ordon, Richard Ordynski, Benjamin Paloff, Jewell Parish, Lewis S. Palen, Christina Paul, Marjorie Beatrice Peacock, Hesketh Pearson, Holly Peppe, Maya Peretz, Virginia Peterson, Mary Phelps, Robert Pinsky, Krystyna Piórkowska, Tadeusz Pióro, Kenneth Pitchford, F.S. Placzek, Irmina Plaszkiewicz-Pulc, Wiesiek Powaga, Dorothea Prall Radin, Irena Prażmowska-Coulter, Francine Prose, George Reavey, Jean Reavey, Allan Reid, Peter Rennie, Theodosia S. Robertson, Christine Rose, William J. Rose, Edward Rosen, Mira Rosenthal, Harry Roskolenko, Bogusław Rostworowski, Edward Rothert, Hadwiga Rynas, Martin Sabiniewicz, John Saly, Jennifer Scappettone, Olga Scherer-Virski, Elias J. Schwartz, Peter Dale Scott, Jadwiga Z. Sell, Thomas Seltzer, Paul Selver, Laurence Senelick, Mayne Seymour, Marci Shore, Frank Simpson, Tadeusz Sławek, Sigmund C. Slupski, Sigmund Sluska, William Smith, Floryan Sobienioski, Paul Soboleski, Richard Sokoloski, Joseph Solomon, Helen Stankiewicz Zand, Joanna Stasinska, Joel Stern, Harry Stevens, Henry C. Stevens, Rochelle Stone, Ronald Strom, Irene Suboczewski, Ilona Ralf Sues, Oscar E. Swan, Edward A. Symanski, Konrad Syrop, Florian Śmieja, Maria Świącicka-Ziemiańek, Zofia Tarnowska, Albert Teichner, O.F. Theis, John Thomas, Ewa M. Thompson, Dorothy Todd, Dariusz Tolczyk, Joan Torres, Alvin Tresselt, Joanna Trzeciak, Edna Wortley Underwood, Valentine Urbanek, Lillian Vallee, Alissa Valles, Louise Varese, Barbara Vedder, Meta de Vere, J.P. Wachowski, S.A. Walewski, Charles D. Wallis, Marie-Louise Wcisło, Leopold Wellisz, Carlton F. Wells, Carolyn D. Wells, David J. Welsh, Joanna Weschler, Lawrence Weschler, Walter Whipple, Gladys Anthony White, C.K. Williams, Reuel K. Wilson, Maia Wojciechowska, Jadwiga Wolska Sell, Elżbieta Wójcik-Leese, Benjamin Collins Woodbury, Leo Yankevich, Iza Young, Zoya Yurieff, Ewa Zak, Christopher Zakrzewski, Theodor Zawistowski, Jane Zielonko, Walter Ziemia, Bernard Ziffer, S. Żółtowska, K. Żuk-Skarszewska.

Znaczenie polonistyki amerykańskiej wzrosło także dzięki obecności polskich poetów, powieściopisarzy i dramaturgów na amerykańskich uczelniach. Wielu z nich zyskało uznanie i międzynarodową sławę. Dowiedli oni, że literatura polska, oparta na głębokiej tradycji kultury zachodniej, przepojona jest myślą religijną, a także wspiera się na wiekowym dziedzictwie. Niektórzy pisarze, np. Waclaw Iwaniuk i Henryk Grynberg czy też Kazimierz Wierzyński i Leopold Tyrmand, wzięli na siebie obowiązek mówienia otwarcie o bolesnych doświadczeniach Pola-

ków pod uciskiem totalitarnych systemów nazizmu i komunizmu w czasie drugiej wojny światowej i po niej, a także podtrzymywania ducha niepodległościowego podczas długich lat zniewolenia. Potrafili również pokazać, że Polska przetrwała swój okres kolonialny i odrodziła się, by zaistnieć na międzynarodowym forum.

Lista pisarzy⁴⁶

Jarosław Abramow-Newerly, Stanisław Barańczak, Danuta Bieńkowska, Zofia Bohdanowiczowa, Andrzej Busza, Andrzej Brycht, Tadeusz Chabrowski, Zbigniew Chałko, Roman Chojnicki, Michał Choromański, Bogdan Czaykowski, Edward Dusza, Anna Frajlich-Zajac, Jan Fryling, Kazimierz Głaz, Janusz Głowacki, Zbigniew Grabowski, Aleksander Grobicki, Henryk Grynberg, Zbigniew Herbert, Janusz A. Ihnatowicz, Waclaw Iwaniuk, Aleksander Janta, Tymoteusz Karpowicz, Franciszek Kmietowicz, Waldemar Krysiński, Jerzy R. Krzyżanowski, Maria Kuncewiczowa, Marek Kusiba, Jan Lechoń, Waclaw Liebert, Adam Lizakowski, Rafal Malczewski, Jadwiga Maurer, Czesław Miłosz, Danuta Mostwin, Róża Nowotarska, Bolesław Pomian Piątkowski, Aleksander Rybczyński, Roman Sabo, Florian Śmieja, Tymon Terlecki, Adam Tomaszewski, Ryszard Tylman, Leopold Tyrmand, Lillian Vallee, Thomas Venclova, S.A. Walewski, Melchior Wańkiewicz, Kazimierz Wierzyński, Józef Wittlin, Tadeusz Wittlin, Adam Zagajewski, Aleksandra Ziółkowska-Boehm, Edward Zyman.

---

⁴⁶ Powyższy spis nie uwzględnia pisarzy polsko-amerykańskich i kanadyjskich piszących po angielsku na polskie tematy, na przykład: Caroline Adderson, Phil Boiarski, Anthony Bukowski, John J. Bukowczyk, Louis Dudek, Stuart Dybek, Gary Gildner, Geraldine Glodek, Michael Gnarowski, Antoni Gronowicz, John Guzłowski, Eva Hoffman, W.S. Kuniczak, Anne Michaels, John Minczeski, Linda Nemece Foster, Leslie Pietrzyk, Krystyna Piórkowska, Jeff Poniewaz, Suzanne Strempek Shea, Edward A. Symanski i inni. Ich osiągnięcia i miejsce w polskich studiach omawiają np.: T.S. Gladsky, *Princes, Peasants, and Other Selves: Ethnicity in American Literature*, Amherst, University of Massachusetts Press, 1992; K. Majewski, *Traitors and True Poles: Narrating a Polish-American Identity, 1880–1939*, Athens, University of Ohio Press, 2003; H. Filipowicz et al., *Polonistyka po amerykańsku...*, 2006, 129–130. Bibliografię wczesnej literatury polsko-amerykańskiej opracował A.G. Kanka, *Poles in the United States-Fiction*, in: *Poland: An Annotated Bibliography of Books in English*, New York & London, Garland Publishing, Inc., 1988, 288–298.

II.

Obecność literatury polskiej w Ameryce Północnej i Anglii¹

Na początku parę danych o materiałach, na których oparłem ten rozdział. W załączonej obszernej bibliografii (rozdz. III), zebranej tutaj po raz pierwszy, umieściłem, z małymi wyjątkami, książki pisarzy polskich przetłumaczone z języka polskiego na język angielski. Chociaż moim pierwotnym zamiarem było zarejestrowanie przekładów dokonanych tylko w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie, w trakcie pracy zdecydowałem jednak, by katalogować także książki wydane w Anglii i w Polsce. W wielu bowiem wypadkach angielskie przekłady ukazywały się jednocześnie zarówno w północnoamerykańskich, jak i europejskich wydawnictwach. Nie było też zawsze jasne, z jakiego kraju wywodzą się tłumacze, którzy dokonali przekładów niektórych pozycji. W efekcie włączenie do bibliografii europejskich przekładów dało pełniejszy obraz literatury polskiej od wieku szesnastego do chwili obecnej w angielskim kręgu językowym.

Ogólne spojrzenie na dane: w bibliografii znalazło się 799 książek oraz 105 antologii. W kategorii gatunków literackich proza reprezentowana jest przez około 510 tytułów, poezja przez 256, dramat przez 87. Klasyfikacja pozostałych tytułów jest trudna do określenia, szczególnie w przypadku antologii.

---

¹ W rozdziale tym piszę o książkowych wydaniach przekładów z literatury polskiej na angielski. Nie umieściłem bowiem w bibliografii drobnych tłumaczeń ogłoszonych w monografiach, periodykach lub ostatnio w internecie. Nie mogłem też spisać książkowych opinii uczonych, recenzentów i krytyków literackich, które w zasadniczy sposób przyczyniają się do kreowania wizerunków pisarzy, a w rezultacie do przedstawienia aktywnego uczestnictwa literatury polskiej w anglosaskiej przestrzeni kulturowej.

Aby przeanalizować, z jakiej epoki pochodzą powyższe teksty, dokonałem podziału na następujące okresy literackie: średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, realizm i Młoda Polska, dwudziestolecie i okres wojny oraz ogólnie literatura współczesna. Najwięcej przekładów książek, bo aż 415 (prawie 50%) dokonano z literatury współczesnej (1950–2010), natomiast z pozostałych okresów literackich odnotowuje łącznie 421 pozycji. Wśród nich 170 tytułów pochodzi z okresu dwudziestolecia i wojny, 128 z realizmu i Młodej Polski, 84 z romantyzmu, 26 z renesansu, 11 z oświecenia, 9 z baroku i 3 książki ze średniowiecza. Dane te wskazują wyraźnie, że im tekst pochodzi z wcześniejszego okresu literackiego, tym mniejszym zainteresowaniem cieszy się wśród tłumaczy i wydawców. Jedynym wyjątkiem jest tutaj renesans, z tego okresu przetłumaczono więcej książek niż z oświecenia i baroku.

Jak kształtowała się obecność literatury polskiej w Anglii, a następnie w Ameryce? Pierwsze tłumaczenie na język angielski ukazało się w Londynie w 1560 roku. Był to fragment historii Marcina Kromera *O pochodzeniu i czynach Polaków* (ogłoszone po łacinie w 1555 roku, 5 wydań, tłumaczenie na niemiecki w 1562 i polski w 1611), pod tytułem *A Notable Example of Gods Vengeance vppon Murdering a King*. Drugą książką polskiego pisarza, która ukazała się w czterech angielskich wydaniach (1598, 1607, 1660 i 1733), było dzieło Wawrzyńca Goślickiego *De optimo senatore*, dedykowane Zygmuntovi Augustowi i przedstawiające sztukę rządzenia, rolę senatu oraz wizerunek wzorowego męża stanu.

Tłumaczenia łacińskich tekstów Kromera i Goślickiego, czołowych przedstawicieli renesansowej historiografii i myśli ustawodawczej, odegrały ważną rolę w rozwoju teorii politycznej. Pierwszy i drugi zmieniony przekład *De optimo senatore* Goślickiego² zostały natychmiast skonfiskowane w elżbietańskiej Anglii, ale dzieło było cytowane w politycznych broszurach i stało się na tyle popularne, że przypuszcza się, iż znał je również Szekspir³.

Znacznie większą sławą w Europie cieszyły się liryki i traktaty poetyckie Macieja Sarbiewskiego, nowolacińskiego poety doby baroku. Utwory tego „Horacjusza Sarmackiego”, a przede wszystkim jego ody, epody i epigramaty pt. *Lyrlicorum libri IV*, ogłoszone w Antwerpii w 1634 roku,

---

² *De optimo senatore* zostało przetłumaczone na język polski 432 lata po ukazaniu się łacińskiego tekstu w Wenecji (*O senatorze doskonałym: księgi dwie*, oprac. M. Korolko, przekł. T. Bieńkowski, Kraków, Arcana, 2000) i 402 lata po przekładzie angielskim.

³ W. Chwalewik, *Polska w „Hamlecie”*, Wrocław, Ossolineum, 1956, 107–111.

doczekały się ponad 30 edycji w XVII i XVIII wieku. Jego utwory, wydawane w oryginale oraz w licznych tłumaczeniach i parafrazach, były szczególnie dobrze znane w Anglii i ich głębokiemu wpływowi podlegało wielu poetów, na przykład Henry Vaughan, Abraham Cowley, Isaac Watts, Richard Lovelace, Robert Burns i Samuel Coleridge⁴.

Na następne tłumaczenia trzeba było poczekać aż do XIX wieku. Czwartym angielskim przekładem był esej Jędrzeja Śniadeckiego *On the Literary and Scientific Labor of Copernicus, the Father of Modern Astronomy (O literackich i naukowych osiągnięciach Kopernika)*, który ukazał się w r. 1823 w Dublinie. W 1828 ukazała się w Londynie pierwsza antologia literatury polskiej pod tytułem *Wybór poezji polskiej. Specimens of the Polish Poets*, poświęcona pisarzom od renesansu do oświecenia. Jej redaktorem i tłumaczem był John Bowring, słynny poliglota, któremu pomagał Krystian Lach Szyrma, profesor Uniwersytetu Warszawskiego, pułkownik w powstaniu listopadowym i tłumacz Adama Mickiewicza, Ewy Felińskiej i Michała Czajkowskiego. W antologii znalazły się przekłady, m.in. Jana Kochanowskiego, Szymona Szymonowica, Macieja Sarbiewskiego, Ignacego Krasickiego i Juliana Ursyna Niemcewicz. Dwie książki Niemcewicza ukazały się w Londynie (1830) i w Edynburgu (1844).

W latach 1833–1885 ukazują się sześć przekładów dzieł Adama Mickiewicza na angielski (cztery z nich to tłumaczenia *Konrada Wallenroda*). W r. 1836 wychodzi w Londynie *Maria Antoniego Malczewskiego*, w 1855 *Kirdżali* Michała Czajkowskiego, a w 1875 w Filadelfii *Nie-Boska komedia* Zygmunta Krasieńskiego, pierwszy książkowy przekład z literatury polskiej w Ameryce. Trzy następne książki to przekłady historycznych powieści Józefa I. Kraszewskiego, które ukazały się w Nowym Jorku w latach 1889, 1890 i 1891. Mimo tłumaczeń pojedynczych wierszy oraz artykułów o Mickiewiczu w Anglii, jego twórczość nie wzbudziła żywego oddźwięku wśród angielskich krytyków i czytelników⁵.

---

⁴ Wnikliwe omówienie twórczości Sarbiewskiego i jego wpływu na poezję angielską można znaleźć w książce: K. Fordoński, P. Urbański, red., *Casimir Britannicus. English Translations, Paraphrases, and Emulations of Maciej Kazimierz Sarbiewski*, London, Modern Humanities Research Association, 2008.

⁵ Szczegółową bibliografię tłumaczeń twórczości Adama Mickiewicza w Anglii i Ameryce przedstawia M.M. Coleman w: *Adam Mickiewicz in English*, Cambridge Springs, PA, Alliance College, 1954. Na ten temat pisał W.J. Rose w: W. Lednicki, *Adam Mickiewicz in World Literature; A Symposium*, Berkeley, University of California Press, 1956.

Inaczej natomiast przedstawia się recepcja tłumaczeń powieści i nowel Henryka Sienkiewicza w Ameryce i Anglii⁶. W latach 1890–1900 następuje prawdziwy wysyp przekładów jego twórczości, bowiem na rynkach po obu stronach Atlantyku pojawia się około 45 tytułów. W ciągu osiemnastu miesięcy od ukazania się *Quo vadis* w przekładzie Jeremiasza Curtina (Boston: Little, Brown and Company, 1896) sprzedano 600 tysięcy egzemplarzy powieści, a książka znalazła się na liście bestsellerów. Ten sukces wydawniczy spowodował olbrzymi wzrost zainteresowania innymi książkami Sienkiewicza. Nie mniej niż 34 amerykańskich wydawców i 44 tłumaczy walczyło w różnych okresach o pokaźne zyski, rzucając na rynek nowe przekłady. Przeszło 60 wydań *Quo vadis* ukazało się w Stanach Zjednoczonych, do roku 1915 sprzedano półtora miliona egzemplarzy powieści, a sama firma Little, Brown and Company opublikowała kilka wydań, od luksusowego za dwanaście dolarów do taniego za dwadzieścia pięć centów.

Na fali tej niezwyklej popularności prasa codzienna podawała gorliwie biograficzne wiadomości o pisarzu, jego metodach pracy i działalności politycznej. W amerykańskich gazetach i literackich periodykach ukazywały się dziesiątki recenzji i esejów, w których omawiano szczegółowo artystyczne walory powieści i nowel autora *Trylogii*. Niektórzy krytycy porównywali Sienkiewicza do najwybitniejszych pisarzy epoki, takich jak Scott, Dumas, Flaubert, Zola i Tolstoj, a jeden z nich, Stanley E. Johnson, zaliczył go do grona „uniwersalnych geniuszy”, takich jak Szekspir, Milton, Emerson, Homer, Wergiliusz, Dante, Andersen, Molière i Cyceron⁷.

Dramaturgiczne wersje powieści były wystawiane na scenach teatralnych, filmowane, a później nagrywane na kasety oraz wyświetlane w telewizji. Już wkrótce po wydaniu książki *Quo vadis* zostało sfilmowane

---

⁶ O popularności dzieł Henryka Sienkiewicza w Stanach Zjednoczonych, a szczególnie o odbiorze *Quo vadis*, pisałem w książce *W pogoni za Sienkiewiczem. Z odnalezionych dzienników Almy Curtin*, Warszawa, Constans, 1994 oraz ostatnio w artykułach: *Henryk Sienkiewicz*, w: T.S. Bitontí, red., *Dictionary of Literary Biography*, t. 332; *Nobel Prize Winners in Literature, Part, 4*, Detroit, Thomson Gale, 2007, 234–246 oraz *Odbiór Sienkiewiczowski „Quo vadis” w Stanach Zjednoczonych*, w: A. Kochańczyk, A. Niewiadomski, B. Wróblewski, red., *Słowa i metody. Księga dedykowana profesorowi Jerzemu Świącbowi*, Lublin, Wydawnictwo UMCS, 2009, 369–377.

⁷ M. Giergielewicz, *Henryk Sienkiewicz's American Resonance*, Rome, Institutum Historicum Polonicum, 1966, 321–322 oraz *The Editions of „Quo Vadis?” in America*, „The Polish Review”, XII, 4, 1967, 90–93. Także: G.E. Patyk, *The American reception of the works of Henryk Sienkiewicz, 1890–1916*, M.A. thesis, Wayne State University, 1974.

i było przedstawiane w Londynie, Nowym Jorku, a potem dwadzieścia dwa kina objazdowe pokazywały film na terenie Stanów Zjednoczonych i Kanady. Film ten odniósł nie tylko wielki sukces finansowy, ale także przyczynił się do rozwoju amerykańskiej kinematografii oraz kina jako popularnej formy sztuki. A już hollywoodzka „superkolosalna” wersja *Quo vadis* z 1951 roku, której światowe przychody szacowano na dwadzieścia pięć milionów dolarów, natchnęła producentów do nakręcenia serii historycznych epepei filmowych.

Twórczość Henryka Sienkiewicza przykuła uwagę amerykańskiej i światowej publiczności. Żaden polski autor do chwili obecnej nie odniósł takiego sukcesu wydawniczego na rynku amerykańskim. Co więcej, echa popularności książek Sienkiewicza, szczególnie *Quo vadis* i *Trylogii* rozbrzmiewają po dzień dzisiejszy. W roku 1991, sto lat po ukazaniu się pierwszego przekładu na angielski pióra Jeremiasza Curtina, *Trylogia* ukazała się raz jeszcze, tym razem w adaptacji Wiesława Kuniczaka, i po raz kolejny znalazła wielu czytelników⁸.

Pierwszy okres tłumaczeń zamykają dwie powieści Elizy Orzeszkowej (1898 i 1899) oraz po jednej Stanisława Przybyszewskiego, Marii Rodziewiczówny i Tomasza Teodora Jeża. W sumie od 1560 do 1900 roku ukazało się 69 pozycji po angielsku, co stanowi ponad 8% wszystkich tłumaczeń.

W drugim okresie, arbitralnie ustalonym od 1901 do 1945 roku, prym wiedzcie w dalszym ciągu Henryk Sienkiewicz (19 tytułów), a po nim Władysław Reymont, drugi polski noblista (11 tytułów). Następne miejsce zajmuje Ferdynand Ossendowski, autor 10 popularnych książek.

W okresie tym tłumacze angloamerykańscy skupili uwagę na twórczości klasyków romantyzmu. Ukazują się przekłady Adama Mickiewicza i Juliusza Słowackiego (po 6) oraz Zygmunta Krasińskiego (3), Aleksandra Fredry i Józefa I. Kraszewskiego (po 2). Po raz pierwszy w kręgu zainteresowań amerykańskich tłumaczy pojawiają się poezje Jana Kochanowskiego (3) oraz najwybitniejszych pisarzy okresu pozytywizmu: Elizy Orzeszkowej i Bolesława Prusa (po 4) i Marii Konopnickiej (2). Ostatnią grupę tworzą pisarze młodopolscy: Stanisław Przybyszewski

---

⁸ Bill Pizsek z Copernicus Society of America, wydawca *Trylogii*, poinformował mnie 7 grudnia 2010 r., że sprzedano dotychczas 18000 egzemplarzy *Trylogii*, po 6000 egzemplarzy każdego tomu.

(3), Stanisław Wyspiański i Stefan Żeromski (po 2), a po nich w dwudziestoleciu i okresie wojny Zofia Kossak-Szczucka (5), Ksawery Pruszyński, Aleksander Janta-Polczyński i Arkady Fiedler (po 3) oraz Zofia Nałkowska, Maria Kuncewiczowa, Janusz Meissner i Melchior Wańkowicz (po 2). W sumie od 1901 do 1945 roku ukazały się 124 książki polskich autorów oraz 13 antologii. Stanowi to 16% wszystkich przekładów. Pozostałe przekłady, około 633, czyli 76%, ukazały się w druku pomiędzy 1946 a 2010 rokiem. Widać z tego wyraźnie, że gros przekładów na język angielski dokonane zostało w ostatnim sześćdziesięcioleciu.

Okres ten wiąże się z rozwojem polonistyki w Ameryce Północnej⁹. Na amerykańskich, kanadyjskich i angielskich uniwersytetach przybywa polonistów, rośnie ilość uczelni z zajęciami z języka polskiego (106 w Stanach i 9 w Kanadzie w 2006 roku) oraz tłumaczy. Znaczenie polonistyki amerykańskiej wzrasta także dzięki obecności polskich poetów, prozaików i dramaturgów. Rośnie też ranga polskiej literatury, dzięki osiągnięciom wybitnych twórców okresu przedwojennego, wojennego i doby obecnej. Podnosi się również rola Polski na arenie międzynarodowej, od przeszło 20 lat już wolnego kraju.

I tak w powojennym przedziale czasowym można dokonać generalnego podziału między tłumaczeniami autorów nieżyjących w chwili zakończenia wojny i tych, nazwijmy ich współczesnymi, których twórczość przypadła głównie po 1945 roku. W pierwszej kategorii, wśród autorów, którzy mają co najmniej trzy angielskie książki na swoim koncie, przewodzi Adam Mickiewicz (18 pozycji), a potem Cyprian Norwid (15), Stanisław Ignacy Witkiewicz (12), Bruno Schulz (11), Juliusz Słowacki (10), Ferdynand Ossendowski (10), Henryk Sienkiewicz (8), Jan Kochanowski, Mikołaj Kopernik i Bolesław Prus (po 7), Janusz Korczak i Stanisław Wyspiański (po 5), Aleksander Fredro i Jan Potocki (po 4) oraz Krzysztof K. Baczyński, Maria Konopnicka i Stefan Żeromski (po 3). W sumie w tej kategorii znalazły się 132 pozycje.

Wśród najczęściej tłumaczonych autorów współczesnych, z co najmniej trzema tytułami, na pierwszym miejscu znalazł się Czesław Miłosz z 26 książkami, przed Tadeuszem Różewiczem (20), Stanisławem Lemem (18), Zbigniewem Herbertem (17) i Sławomirem Mrożkiem (14). Po nich uplasowali się Witold Gombrowicz (12), Wisława Szymborska

---

⁹ P. rozdz. I i II.

(11), Adam Zagajewski (9), Karol Wojtyła (8), Kazimierz Brandys i Ryszard Kapuściński (po 7), Jerzy Andrzejewski, Arkady Fiedler, Janusz Głowacki, Paweł Huelle, Tadeusz Konwicki, Ewa Lipska i Leopold Tyrmand (po 6), Leszek Czuchajowski, Andrzej Stasiuk, Andrzej Szczypiorski i Aleksander Wat (po 5), Tadeusz Borowski, Jan Dobraczyński, Henryk Grynberg, Gustaw Herling-Grudziński, Marek Hlasko, Zofia Kossak-Szczucka, Maria Kuncewiczowa, Józef Mackiewicz, Anna Świrszczyńska, Stefan Themerson i Magdalena Tulli (po 4) oraz Stanisław Barańczak, Czesław Bednarczyk, Ida Fink, Konstanty I. Galczyński, Stefan Grabiński, Jerzy Harasymowicz, Julia Hartwig, Ireneusz Iredyński, Hanna Krall, Jerzy Pilch, Adolf Rudnicki, Bolesław Taborski i Julian Tuwim (po 3). Ogólna liczba tłumaczeń w tej kategorii wynosi 287 tytułów. Dochodzi do tego wiele antologii.

W sumie 180 polskich pisarzy, poetów i dramaturgów (w tym 30 kobiet) znalazło tłumaczy i wydawców. W rankingu autorów tłumaczonych najczęściej na angielski prym wiedzie Henryk Sienkiewicz z 64 książkami. Następnie:

2. Adam Mickiewicz 30
3. Czesław Miłosz 26
4. Tadeusz Różewicz 20
5. Stanisław Lem 18
6. Zbigniew Herbert 17
7. Cyprian Norwid 16
7. Juliusz Słowacki 16
8. Sławomir Mrożek 14
9. Witold Gombrowicz 12
9. Stanisław Ignacy Witkiewicz 12
10. Bolesław Prus 11
10. Władysław Reymont 11
10. Bruno Schulz 11
10. Wisława Szymborska 11
11. Jan Kochanowski 10
11. Ferdynand Ossendowski 10
12. Zofia Kossak-Szczucka 9
12. Adam Zagajewski 9
13. Eliza Orzeszkowa 8
13. Karol Wojtyła 8

Powyższe zestawienia potwierdzają wcześniejsze dane o stanie przekładów na język angielski. W okresie od 1946 do 2010 r. ukazało się najwięcej przekładów z literatury polskiej, a wśród tych tłumaczeń najczęstsze były książki pisarzy współczesnych. Można więc uznać, że ogólny obraz polskiej literatury lat powojennych w Ameryce Północnej i Anglii przedstawia się zadowalająco. Dzięki wieloletnim wysiłkom licznej grupy pisarzy i naukowców, książki polskich autorów docierają stosunkowo szybko do bibliotek i czytelników w krajach anglojęzycznych. Doniosłą rolę w tym procesie odgrywają tłumacze, którzy zdobyli fachowe przygotowanie w uniwersyteckich programach poświęconych praktyce i teorii translatoologii. Rozpoczęła się dyskusja nad koniecznością stworzenia krajowego kanonu rekomendacyjnego dla potrzeb tłumaczy¹⁰, powstało też kilka antologii w języku angielskim, które taki kanon już postulują. Znaczną pomoc w rozpowszechnianiu polskiej literatury za granicą okazują ostatnio krajowe instytucje i wydawnictwa, np. Instytut Książki i Wydawnictwo Literackie w Krakowie.

Gorzej jest natomiast z tłumaczeniami dzieł z wcześniejszych epok. Aby przedstawić pełniejszy obraz rodzimej kultury, konieczne jest dokonanie przekładów przede wszystkim z literatury średniowiecznej i renesansowej. Byłyby to tłumaczenia kronik Galla Anonima, Wincentego Kadłubka i innych dziejopisarzy, religijnej poezji i legend, a także świeckiej poezji. Brakuje odpowiednich przekładów Mikołaja Reja, Andrzeja Frycza Modrzewskiego, Łukasza Górnickiego i Wawrzyńca Goślickiego, a także *Fraszek* i *Pieśni* Jana Kochanowskiego. Słabo reprezentowana jest poezja barokowa, szczególnie takich pisarzy jak Maciej Sarbiewski, Szymon Starowolski, Jan Andrzej Morsztyn, Wacław Potocki, Adam Naruszewicz, oraz oświecenia, na przykład Stanisław Staszic, Hugo Kollątaj, Ignacy Krasicki oraz Franciszek Karpiński i Franciszek Kniaźnin. Wśród romantyków na większą uwagę zasługuje Juliusz Słowacki, a w XX wieku twórczość Marii Konopnickiej, Stanisława Wyspiańskiego, Jana Kasprowicza, Leopolda Staffa, Kazimierza Wierzyńskiego i Gustawa Herlinga-Grudzińskiego. Na wznowienia i nowe przekłady zasługują także Józef I. Kraszewski, Eliza Orzeszkowa i Władysław Reymont.

---

¹⁰ P. Wilczek, *Kanon literatury polskiej w nauczaniu polonistycznym za granicą* i A. Karcz, *Literatura polska po angielsku. Problem kanonu lektur w nauczaniu cudzoziemców*, w: P. Garncarek, P. Kajak, A. Zieniewicz, red., *Kanon kultury w nauczaniu języka polskiego jako obcego*, Warszawa, Polonicum, 2010, 89–96, 105–108.

III.

Bibliografia tłumaczeń z literatury polskiej na angielski

Autorzy

A

- Anderman Janusz, *Poland Under Black Light*, intro. by Stanislaw Barańczak, trans. by Nina Taylor and Andrew Short, London, Readers International, 1985.
- Anderman Janusz, *The Edge of the World*, preface by Jerzy Pilch, trans. by Nina Taylor, Columbia, LA, Readers International, 1988.
- Andrzejewski Jerzy, *The Inquisitors*, trans. by Konrad Syrop, New York, A.A. Knopf, 1960.
- Andrzejewski Jerzy, *Ashes and Diamonds: A Novel*, trans. by David J. Welsh, London, Weidenfeld and Nicolson, 1962.
- Andrzejewski Jerzy, *The Gates of Paradise*, trans. by James Kirkup, London, Weidenfeld and Nicolson, 1962.
- Andrzejewski Jerzy, *He Cometh Leaping upon the Mountains*, trans. by Celina Wieniewska, London, Weidenfeld and Nicolson, 1965.
- Andrzejewski Jerzy, *A Sitter for a Satyr*, trans. by Celina Wieniewska, New York, Dutton, 1965.
- Andrzejewski Jerzy, *The Appeal; A Novel*, trans. by Celina Wieniewska, London, Weidenfeld and Nicolson, 1971.

B

- Baczyński Krzysztof Kamil, *White Magic, A Melody, Erotic, The Glimpse*, "Modern Poetry in Translation", 23–24, 1975, 15–16; *Elegy, Night, Tropical Dream, O You, My Silent Sadness*, "The Sarmatian Review", 13: 3, 1993, 200–201; *In Every Transformation...*, *Theology*, "The Sarmatian Review", 15: 3, 1995, 334; *Prayer to the Mother of God, The Hammer*, "The Sarmatian Review", 16: 3, 1996, 421–422; *Where to?*, "The Sarmatian Review", 18: 3, 1998, 574; *Holiness, Lullaby, The Spring, For You I'll Open a Golden Heaven...*, "The Sarmatian Review", 24: 2, 2004, 1051–1052, trans. by Alex Kurczaba.

- Baczyński Krzysztof Kamil, *Radiance*, trans. by Anita Jones Debska, Toruń, The Attic Press, 2005.
- Baczyński Krzysztof Kamil, *White Magic and Other Poems*, trans. with an intro. by Bill Johnston, Copenhagen and Los Angeles, Green Integer, 2005.
- Barańczak Stanisław, *Where Did I Wake up? The Poetry of Stanisław Barańczak*, trans. by Frank Kujawinski, Forest Grove, OR, Mr. Cogito Press, 1978.
- Barańczak Stanisław, *Under My Own Roof: Verses for a New Apartment: Poems*, trans. by Frank Kujawinski, Forest Grove, OR, Mr. Cogito Press, 1980.
- Barańczak Stanisław, *The Weight of the Body: Selected Poems*, trans. by various hands, Evanston, IL, TriQuarterly Books Northwestern University, 1989.
- Bechlerowa Helena, *Teddy and the Seesaw*, illustr. by Janusz Jurjewicz, London, Methuen, 1963.
- Bednarczyk Czesław, *A Year Later: Selected Poems*, trans. by Magda Czajkowska, Antony Graham, Kris Long, draw. by Feliks Topolski, London, Poets' and Painters' Press, 1966.
- Bednarczyk Czesław, *Kubus: My Friend the Cat*, trans. by Margaret Wilson, draw. by Feliks Topolski, London: Poets' and Painters' Press, 1988.
- Bednarczyk Czesław, *Poems*, trans. by Antony Graham and Kris Long, London, Poets' and Printers' Press, 1991.
- Benski Stanisław, *Missing Pieces: Stories*, trans. by Walter Arndt, San Diego, Harcourt Brace Jovanovich, 1990.
- Białoszewski Miron, *The Revolution of Things: Selected Poems*, trans. and with an intro. by Andrzej Busza and Bogdan Czaykowski, Washington, DC, Charioteer Press, 1974.
- Białoszewski Miron, *A Memoir of the Warsaw Uprising*, ed. and trans. by Madeline G. Levine, Ann Arbor, MI, Ardis, 1977.
- Bińczyk Marek, *Tworki*, trans. by Benjamin Paloff, Evanston, IL, Northwestern University Press, 2008.
- Bogusławska Teresa, *First and Last Poems*, trans. by L.E. Gielgud, London, Muller, 1947.
- Bonikowska Halina, *Island Diary: Short Stories*, trans. by Jan Karasek, Stevens Point, Arctex, 1989.
- Borowski Tadeusz, *Three Stories by Tadeusz Borowski*, trans. by Edward Rothert, Jerzy Łowiński, and Krzysztof Klinger. "Polish Perspectives", III, 6, 1960, 31–39.
- Borowski Tadeusz, *This Way for the Gas, Ladies and Gentlemen; and Other Stories*, select. and trans. by Barbara Vedder, New York, Viking Press, 1967.
- Borowski Tadeusz, *Five Poems by Tadeusz Borowski*, trans. by Addison Bross, "The Polish Review", XXVIII, 1983, 3, 43–49.
- Borowski Tadeusz, *Selected Poems*, intro. by Stanisław Barańczak, trans. by Tadeusz Pióro with Larry Rafferty and Meryl Natchez, Walnut Creek, CA, hit & run press, 1990.
- Borudzka Wanda, *Painted Houses*, adapt. by Margaret Sperry, Copenhagen, Golden Mill Press, 1961.
- Brandstaetter Roman, *The Prodigal: A Play in Three Acts*, trans. by E.S. Wujastyk and Dorothy Fuller, London, Manuscript, 1950s.
- Brandys Kazimierz, *In Defense of "Granada"*, trans. by Jadwiga Zwolska, in: *Contemporary Polish Short Stories*, ed. by Andrzej Kijowski, Warsaw, Polonia, 1960, 68–127.

- Brandys Kazimierz, *Sons and Comrades*, trans. by David J. Welsh, New York, Grove Press, 1961.
- Brandys Kazimierz, *A Question of Reality*, trans. from the French by Isabel Barzun, London, C. Scribner's Sons, 1980.
- Brandys Kazimierz, *A Warsaw Diary: 1978–1981*, trans. by Richard Lourie, New York, Random House, 1983.
- Brandys Kazimierz, *Letters to Mrs. Z*, trans. by Morris Edelson, Highland Park, IL, December Press, 1987.
- Brandys Kazimierz, *Paris, New York: 1982–1984*, trans. by Barbara Krzywicki-Herbert, New York, Random House, 1988.
- Brandys Kazimierz, *Rondo*, trans. by Jarosław Anders, New York, Farrar, Straus and Giroux, 1989.
- Braun Andrzej, *The Paving Stones of Hell*, trans. by H.C. Stevens, London, Putnam, 1959.
- Braun Kazimierz, *Day of Witness: A Novel*, trans. by Christopher A. Zakrzewski, Toronto, Omnibus Print Ltd., 2002.
- Brycht Andrzej, *Zoom: A Novel*, trans. by Kevin Windle, Toronto, Simon and Pierre, 1978.
- Buczowski Leopold, *Black Torrent*, trans. by David Welsh, Cambridge, MA, MIT Press, 1969.
- Bujnowski Józef, *Impressions*, select. by Anna M. Grabania, trans. by Barbara Plebanek and Tony Howard, London, Theatre of Small Forms, 1997.
- Bursa Andrzej, *Killing Auntie and Other Works*, trans. by Wiesiek Powaga, London, CB Editions, 2009.
- Bursa Andrzej, *Wybór wierszy = Selected Poems*, trans. by Kevin Christianson and Halina Ablamowicz, foreword by Kevin Christianson, Kraków, Art-Park, 2008.
- Busza Andrzej, *Astrologer in the Underground*, trans. by Jagna Boraks and Michael Bullock, Athens, OH, Ohio University Press, 1970.

C

- Chabrowski Tadeusz, *Gałąz czasu*, trans. by John Thomas, illustr. by Janusz Kapusta, Lublin, Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, 1996 (Polish original with English translation).
- Chabrowski Tadeusz, *Waxen Maiden*, 4th ed., trans. by John Thomas, illustr. by Zofia Kopel-Szulc, Lublin, Norbertinum, 1998.
- Choromański Michał, *Jealousy and Medicine*, trans. by Eileen Arthurton-Barker, New York, New Directions, 1964.
- Choynowski Piotr, *Youth Love and Adventure*, trans. by Kate Zuk Skarszewska, London, Minerva, 1940.
- Chwin Stefan, *Death in Danzig*, trans. by Philip Boehm, Orlando, Harcourt, 2004.
- Copernicus Nicolaus, *Three Copernican Treatises. The Commentariolus of Copernicus, The Letter Against Werner, The Narratio Prima of Rbeticus*, trans. by Edward Rosen, New York, Columbia University Press, 1939.
- Copernicus Nicolaus, *De Revolutionibus. Preface and Book I*, trans. by John F. Dobson assisted by Selig Brodetsky, London, Royal Astronomical Society, 1947.

- Copernicus Nicolaus, *Complete Works*, 4 vols, London, Macmillan, 1972.
- Copernicus Nicolaus, *On the Revolutions of the Heavenly Spheres*, trans. by A.M. Duncan, New York, Barnes & Noble, 1976.
- Copernicus Nicolaus (Kopernik Mikołaj), *Complete Works. Vol. II. On the Revolutions*, ed. by Jerzy Dobrzycki, trans. and comment. by Edward Rosen, Warszawa, PWN, 1978.
- Copernicus Nicolaus, *On the Revolutions*, ed. by Jerzy Dobrzycki, trans. by Edward Rosen, Baltimore, Johns Hopkins University Press, 1992.
- Copernicus Nicolaus, *Minor Works*, intro. by Paweł Czartoryski, trans. by Edward Rosen with the assistance of Erna Hilfstein, London, Macmillan, 1992.
- Copernicus Nicolaus, *On the Revolutions of Heavenly Spheres*, ed. with comment. by Stephen Hawking, trans. by Charles G. Wallis, Philadelphia, Running Press, 2002.
- Czajkowski Michał (Sadyk Pasha), *Kirdżali. The Moslem and the Christian; or Adventures in the East*, trans. and revised, with original notes, by Colonel Lach Szyrma, 3 vols, London, Hurst & Backett, 1855.
- Czajkowski Michał, *The Black Pilgrim: A Tale of Struggle for Faith and Freedom in the Balkan Peninsula*, trans. by S.C. de Soissons, London, Digby, Long, 1900.
- Czapki Józef, *The Inhuman Land*, foreword by Daniel Halévy, intro. by Edward Crankshaw, trans. from the French by Gerard Hopkins, London, Polish Cultural Fund, 1987.
- Czarnomski Francis Bauer, *Proverbs in Polish and English*, London, L.B. Hill, 1920.
- Czerniawski Adam, *Selected Poems*, trans. by Iain Higgins, Amsterdam, Harwood Academic, 2000.
- Czerniawski Adam, *The Invention of Poetry*, trans. by Iain Higgins, Cambridge, Salt Publishing, 2005.
- Czeszko Bohdan, *Generation*, trans. by Bolesław Sulik, London, Simon and Schuster, 1973.
- Czuchajowski Leszek, *Her Miniature*, trans. by Aniela and Jerzy Gregorek, Kraków, Arcana, 2000.
- Czuchajowski Leszek, *Poetry, and Imaginations of My Days*. The drama trans. by Christopher Zakrzewski, Kraków, Arcana, 2002.
- Czuchajowski Leszek, *Diverse Are the Ways of Love*, trans. by Tadeusz Ślawek and Tadeusz Rachwał, Kraków, Arcana, 2004.
- Czuchajowski Leszek, *Pharaohs, Women and All Others*, Kraków, Arcana, 2006.
- Czuchajowski Leszek, *Chatting with Gods*, Kraków, Arcana, 2008.
- Czyżewski Tytus, *Mechanical Garden*, trans. by Joasia Reichard, London, Bernard Stone and Raymond Danowski Turret Bookshop, 1920.

D

- Dąbrowska Maria, *A Village Wedding, and Other Stories*, Warszawa, Polonia Publishing Company, 1957.
- Dąbrowska Maria, *Nights and Days*, trans. by Ewa M. Thompson, vol. 1, Introduction, Chapter 1, "The Sarmatian Review", 19: 2, 1999, 613–618.
- Długosz Jan, *The Annals of Jan Długosz: an English abridgement*, trans. by Maurice Michael; with a comment. by Paul Smith, Charlton, West Sussex, IM Publications, 1997.

- Dobraczyński Jan, *The Sacred Sword*, trans. and abridged by H.C. Stevens, London, Heinemann, 1959.
- Dobraczyński Jan, *The Letters of Nicodemus*, trans. and abridged by H.C. Stevens, Maryland, Newman Press, 1960.
- Dobraczyński Jan, *To Drain the Sea*, trans. by H.C. Stevens, London, Heinemann, 1964.
- Dobraczyński Jan, *Meetings with the Madonna*, trans. by Piotr Goc, Miami, American Institute of Polish Culture, 1988.
- Dygasiński Adolf, *The Just Hare*, trans. by D.F. Tait, "Slavonic and East European Review", XIX, 1939–1940, 29–33.
- Dygat Stanisław, *Cloak of Illusion*, trans. by David Welsh, Cambridge, MA, MIT, 1970.

F

- Felińska Ewa, *Revelations of Siberia*, ed. and trans. by Krystyn Lach-Szyrma, London, Colburn and Company, 1852.
- Ficowski Jerzy, *A Reading of Ashes: Poems*, foreword by Zbigniew Herbert, trans. from the French by Keith Bosley with Krystyna Wandycz, London, Menard Press, 1993.
- Ficowski Jerzy, *Waiting for the Dog to Sleep*, trans. by Soren Gauger and Marcin Piekoszewski, Prague, Twisted Spoon Press, 2006.
- Fiedler Arkady, *Squadron 303; The Story of the Polish Fighter Squadron with the R.A.F.*, London, Orbis, 1943.
- Fiedler Arkady, *Thank You, Captain, Thank You!*, trans. by Celina Wieniewska, London, MaxLove Publishing, 1945.
- Fiedler Arkady, *The Madagascar I Love*, London, Orbis, 1946.
- Fiedler Arkady, *The River of Singing Fish*, London, Hodder and Stoughton, 1948.
- Fiedler Arkady, *303 Squadron: The Legendary Battle of Britain Fighter Squadron*, trans. by Jarek Garlinski, Los Angeles, Aquila Polonica, 2010.
- Field Herman and Stanisław Mierzeński, *Angry Harvest*, London, Gollancz, 1958.
- Field Herman and Stanisław Mierzeński, *Duck Lane*, New York, Crowell, 1961.
- Fink Ida, *A Scrap of Time and Other Stories*, trans. by Madeline G. Levine and Francine Prose, New York, Pantheon Books, 1987.
- Fink Ida, *The Journey*, trans. by Joanne Weschler and Francine Prose, New York, Farrar, Straus and Giroux, 1992.
- Fink Ida, *Traces: Stories*, trans. by Philip Boehm and Francine Prose, New York, Metropolitan Books, 1997.
- Frajlich Anna, *Between Dawn and the Wind. Selected Poetry*, intro. and trans. by Regina Grol-Prokopczyk, Austin, TX, Host Publications, 1991.
- Fredro Aleksander, *Ladies and Hussars*, trans. by Florence Noyes and George Rapall Noyes, New York, Samuel French, 1925.
- Fredro Aleksander, *Maidens' Vows or The Magnetism of the Heart*, trans. by Arthur P. Coleman and Marion M. Coleman, Schenectady, Electric City Press, 1940.
- Fredro Aleksander, *The Vengeance*, ed. and with intro. by Marion M. Coleman, trans. by May Bamforth Humbert, Cambridge Springs, Alliance College, 1957.

- Fredro Aleksander, *The Major Comedies of Alexander Fredro*, trans. by, with an intro. and comment., by Harold B. Segel, Princeton, Princeton University Press, 1969.
- Fredro Aleksander, *Husband and Wife: A Comedy in Three Acts*, trans. by Anna Gelperowicz, Clayton, Victoria, Monash University English Department, 1980.
- Fredro Aleksander, *Revenge. Virgins' Vows. The Annuity*, trans. by Noel Clark, Bath, Absolute Classics, 1993.

G

- Galczyński Konstanty Ildefons, *The Enchanted Doroshka*, trans. by Anna M. Furdyna, "The Polish Review", 20: 4, 1975, 109–116.
- Galczyński Konstanty Ildefons, *Green Goose*, trans. by Daniel and Eleanor Gerould, in: *Twentieth-Century Polish Avant-Garde Drama, Plays, Scenarios, Critical Documents*, Ithaca, NY, Cornell University Press, 1977.
- Galczyński Konstanty Ildefons, *An Ordinary Star*, trans. by Anita Jones Debska, Toruń, The Attic Press, 2005.
- Gawalewicz Marian, *The Queen of Heaven*, trans. by Lucia Borski Szczepanowicz and Kate B. Miller, New York, L. MacVeagh, Dial Press, 1929.
- Gąsiorowski Waclaw, *Napoleon's Love Story. A Historical Romance*, trans. by S.C. de Soissons, London, Duckworth & Co., 1905.
- Gąsiorowski Waclaw, *Tragic Russia*, trans. by the Viscount de Busancy, London, Cassel & Co., 1908.
- Gliński Antoni Józef, *Polish Fairy Tales*, trans. by Maude A. Briggs, illustr. by Cecile Walton, London, John Lane, 1920.
- Gliński Antoni Józef, *The Glass Mountain and Other Stories*, trans. by Eileen A. Arthurton and Norbert Reh, London, F.P. Agency, 1945.
- Głaz Kazimierz, *Cherville: A Sensibilistic Short Story*, trans. by the author with Ted Karkut, Toronto, Toronto Center for Contemporary Art, 1987.
- Głowacki Janusz, *Give Us This Day*, trans. by Konrad Brodzinski, London, Deutsch, 1983.
- Głowacki Janusz, *Cinders*, trans. by Christina Paul, New York, Samuel French, 1985.
- Głowacki Janusz, *Hunting Cockroaches and Other Plays*, trans. by Jadwiga Kosicka and others, Evanston, IL, Northwestern University Press, 1990.
- Głowacki Janusz, *Antigone in New York*, trans. by Janusz Głowacki and Joan Torres, New York, Samuel French, 1997.
- Głowacki Janusz, *Home Section*, New York, Samuel French, 2000.
- Głowacki Janusz, *The Fourth Sister*, trans. by Eva Nagorski and Janusz Głowacki, New York-London, Samuel French, 2003.
- Głowiński Janusz, *The Black Seasons*, foreword by Jan T. Gross, trans. by Marci Shore, Evanston, IL, Northwestern University Press, 2005.
- Goerke Natasza, *Farewells to Plasma*, trans. by W. Martin, Prague, Twisted Spoon Press, 2001.
- Goetel Ferdynand, *From Day to Day*, foreword by John Galsworthy, trans. by Winifred Cooper, New York, Viking Press, 1931.
- Goetel Ferdynand, *The Messenger of the Snow*, preface by G.K. Chesterton, trans. by Marja C. Slomczanka and Grace K. Murray, London, E. Matthews & Marrot, 1931.

- Gombrowicz Witold, *Ferdynand*, trans. by Eric Mosbacher, London, MacGibbon and Kee, 1961.
- Gombrowicz Witold, *Pornografia*, trans. by Alastair Hamilton, London, Calder and Boyars, 1966.
- Gombrowicz Witold, *Cosmos*, trans. by Eric Mosbacher, London, MacGibbon and Kee, 1967.
- Gombrowicz Witold, *A Kind of Testament*, ed. by Dominique Roux, with an intro. by Maurice Nadeau, trans. by Alastair Hamilton, London, Calder and Boyars, 1973.
- Gombrowicz Witold, *Possessed, or, the Secret of Myslotch: A Gothic Novel*, trans. by James A. Underwood, London, Boyars, 1980.
- Gombrowicz Witold, *Diary*, trans. by Lillian Vallee, 3 vols, Evanston, IL, Northwestern University Press, 1988.
- Gombrowicz Witold, *Trans-Atlantic*, intro. by Stanislaw Barańczak, trans. by Carolyn French and Nina Karsov, New Haven, Yale University Press, 1994.
- Gombrowicz Witold, *Three Plays. Princess Ivona. The Marriage. Operetta*, introductory essay by Jerzy Peterkiewicz, trans. by Krystyna Griffith-Jones, Catherine Robins, and Louis Iribarne, London and New York, Boyars, 1998.
- Gombrowicz Witold, *Ferdynand*, foreword by Susan Sontag, trans. by Danuta Borchardt, New Haven, Yale University Press, 2000.
- Gombrowicz Witold, *Bacacay: A Collection of Stories*, trans. by Bill Johnston, New York, Archipelago Books, 2004.
- Gombrowicz Witold, *Polish Memories*, trans. by Bill Johnston, New Haven, Yale University Press, 2004.
- Gombrowicz Witold, *A Guide to Philosophy in Six Hours and Fifteen Minutes*, trans. by Benjamin Ivry, New Haven, Yale University Press, 2004.
- Goślicki Wawrzyniec, *The Counsellor Exactly Pourtraited in Two Bookes*, London, Richard Bradocke, 1598.
- Goślicki Wawrzyniec, *A Common-wealth of Good Counsaile*, London, Richard Bradocke, 1607.
- Goślicki Wawrzyniec, *The Sage Senator: or, An Exact Character of a Prudent Statesman*, London, J. Daniel, 1660.
- Goślicki Wawrzyniec, *The Accomplished Senator in Two Books*, trans. by William Oldisworth, London, Printed for the Author, 1733.
- Górec-Rosiński Jan, *Departures. Poems*, trans. by Zdzislaw Reszelewski, English version by Norman Simms, Hamilton, A. Rimu Books, 1985.
- Górska Halina, *Prince Godfrey, the Knight of the Star of the Nativity*, trans. by Roman Braun, illustr. by Irena Lorentowicz, New York, Roy, 1946.
- Grabiński Stefan, *The Dark Domain*, trans. by Mirosław Lipiński, New York, Hippocrene Books, 1993.
- Grabiński Stefan, *Motion Demon*, trans. by Mirosław Lipiński, Ashcroft, BC, Ash-Tree Press, 2005.
- Grabiński Stefan, *In Sarah's House*, trans. by Wiesiek Powaga, London, CB Editions, 2007.
- Grochowiak Stanisław, *Grief's Herbs and Other Poems*, trans. by Leo Yankevich, Albion, CA, Mandrake Press, 1995.
- Grynberg Henryk, *Child of the Shadows including The Grave*, trans. by Celina Wieniewska, London, Valentine, Mitchell, 1969.

- Grynberg Henryk, *Children of Zion*, trans. by Jacqueline Mitchell, afterword by Israel Gutman, Evanston, IL, Northwestern University Press, 1997.
- Grynberg Henryk, *The Jewish War; and The Victory*, trans. by Celina Wieniewska with the author and by Richard Lourie, Evanston, IL, Northwestern University Press, 2001.
- Grynberg Henryk, *Drobobycz; Drobobycz and Other Stories. True Tales from the Holocaust and Life After*, ed. by Theodosia Robertson, trans. by Alicia Nitecki, Harmondsworth, Penguin Books, 2002.

H

- Harasymowicz Jerzy, *Genealogy of Instruments*, trans. by Catherine Leach and Seymour Mayne, Ottawa, Valley Editions, 1974.
- Harasymowicz Jerzy, *Planting Beches*, trans. by Victor Contoski, New York, New Rivers Press, 1975.
- Harasymowicz Jerzy, *I Live on a Raft*, trans. by Seymour Mayne, Ottawa, Concertina, 1994.
- Hartwig Julia, *Selected Poems. A Bilingual Edition*, trans. by John and Bogdana Carpenter, afterword by Julia Hartwig, Kraków, Wydawnictwo Literackie, 2008.
- Hartwig Julia, *In Praise of the Unfinished: Selected Poems*, trans. by John and Bogdana Carpenter, New York, A.A. Knopf, 2008.
- Hartwig Julia, *It Will Return: Poems*, trans. by John and Bogdana Carpenter, Evanston, IL, Northwestern University Press, 2010.
- Hemar Marian, *Poor Man's Miracle: A Play in Five Acts*, trans. by F.B. Czarnomski, London, Minerva, 1943.
- Herbert Zbigniew, *Selected Poems*, intro. by A. Alvarez, trans. by Czesław Miłosz and Peter Dale Scott, Harmondsworth, Penguin, 1968.
- Herbert Zbigniew, *The Passion of Our Lord painted by an anonymous hand from the circle of Rhenish Masters*, trans. by Adam Czerniawski, London, Menard Press, 1973.
- Herbert Zbigniew, *Selected Poems*, trans. by John and Bogdana Carpenter, Oxford, New York: Oxford University Press, 1977.
- Herbert Zbigniew, *Philosophers' Den*, trans. by Paul Mayewski, New York, Humanities Institute, 1983.
- Herbert Zbigniew, *Report from the Town Under Siege*, trans. by Bogusław Rostworowski, Portland, Trace Editions, 1984.
- Herbert Zbigniew, *Barbarian in the Garden*, trans. by Michael March and Jarosław Anders, Manchester, Carcanet, 1985.
- Herbert Zbigniew, *Report from the Besieged City and Other Poems*, trans. by John and Bogdana Carpenter, New York, Ecco Press, 1985.
- Herbert Zbigniew, *Mr. Cogito*, trans. by John and Bogdana Carpenter, Hopewell, NJ, Ecco Press, 1993.
- Herbert Zbigniew, *Still Life with a Bridle: Essays and Apocryphas*, trans. by John and Bogdana Carpenter, Hopewell, NY, Ecco Press, 1993.
- Herbert Zbigniew, *The King of the Ants*, trans. by John and Bogdana Carpenter, Hopewell, NJ, Ecco Press, 1999.

- Herbert Zbigniew, *Elegy for the Departure and Other Poems*, trans. by John and Bogdana Carpenter, Hopewell, NJ, Ecco Press, 1999.
- Herbert Zbigniew, *Selected Poems*, select. by Tomasz Kunz, afterword by John and Bogdana Carpenter, trans. by John and Bogdana Carpenter, Czesław Miłosz, Peter Dale Scott, Kraków, Wydawnictwo Literackie, 2000.
- Herbert Zbigniew, *Epilog burzy: Epilogue of the Storm*, ed. by Maria Dorota Pieńkowska, Warszawa, Libros, 2001.
- Herbert Zbigniew, *The Collected Poems, 1956–1998*, intro. by Adam Zagajewski, trans. by Alissa Valles, New York, Ecco Press, 2007.
- Herbert Zbigniew, *Selected Poems*, select. by Tomasz Kunz, afterword by John and Bogdana Carpenter, trans. by John and Bogdana Carpenter and others, Kraków, Wydawnictwo Literackie, 2005, 2007.
- Herbert Zbigniew, *Zbigniew Herbert, 1924–1998*, ed. with an intro. by Adam Zagajewski, trans. by various hands, Warszawa, Ministry of Foreign Affairs, 2008.
- Herbert Zbigniew, *The Collected Prose: 1948–1998*, ed. with an intro. by Alissa Valles, preface by Charles Simic, trans. by Michael March and others, New York, Ecco Press, 2010.
- Herling-Grudziński Gustaw, *A World Apart*, trans. by Joseph Marek (Andrzej Ciołkosz), New York, Roy, 1951.
- Herling-Grudziński Gustaw, *The Island: Three Tales*, trans. by Ronald Strom, London, P. Owen, 1990.
- Herling-Grudziński Gustaw, *Volcano and Miracle: a selection of fiction and nonfiction from The Journal Written at Night*, trans. by Ronald Strom, New York, Viking, 1996.
- Herling-Grudziński Gustaw, *The Noonday Cemetery and Other Stories*, trans. by Bill Johnson, New York, New Directions, 2003.
- Hlasko Marek, *The Eighth Day of the Week*, trans. by Norbert Guterman, New York, Dutton, 1959.
- Hlasko Marek, *Next Stop – Paradise and The Graveyard: Two Novels*, trans. by Norbert Guterman, London, Heinemann, 1959.
- Hlasko Marek, *Killing the Second Dog*, trans. by Tomasz Mirkowicz, New York, Cane Hill Press, 1990.
- Hlasko Marek, *All Backs Were Turned*, trans. by Tomasz Mirkowicz, intro. by Thomson Bradley, New York, Cane Hill Press, 1991.
- Huelle Paweł, *Who Was David Weiser?*, trans. by Michael Kandel, New York, Harcourt Brace Jovanovich, 1992.
- Huelle Paweł, *Moving House and Other Stories*, trans. by Antonia Lloyd-Jones, London, Bloomsbury, 1994.
- Huelle Paweł, *Moving House: Stories*, trans. by Michael Kandel, New York, Harcourt Brace & Co., 1995.
- Huelle Paweł, *Mercedes-Benz: from Letters to Hrabal*, trans. by Antonia Lloyd-Jones, London, The Serpent's Tail, 2005.
- Huelle Paweł, *Castorp*, trans. by Antonia Lloyd-Jones, London, Serpent's Tail, 2007.
- Huelle Paweł, *The Last Supper*, trans. by Antonia Lloyd-Jones, London, Serpent's Tail, 2008.
- Hussowski Mikołaj, *A Song of Bison*, trans. by Michael J. Mikoś, Supraśl, Stowarzyszenie Uroczysko, 2007 (also *Staropolska-On-Line*).

I

- Iredyński Ireneusz, *An Altar to Himself. A Play*, trans. by Michał Kobialka, New York, Institute for Contemporary Eastern European Drama and Theatre, 1982.
- Iredyński Ireneusz, *Farewell Judas*, trans. and adapt. by Sylvia Daneel and Jean Reavey, Toronto, Toronto Workshop Productions Archive, 1986.
- Iredyński Ireneusz, *Selected One-Act Plays for Radio*, ed. by Kevin Windle, trans. by Wojciech Dąbrowski and Kevin Windle, London-New York, Routledge, 2002.
- Iwaszkiewicz Jarosław, *Summer at Nobant: A Play in Three Acts*, trans. by Celina Wieniewska, London, Minerva, 1942.
- Iwaszkiewicz Jarosław, *Mr. Balzac's Wedding*, trans. by Doris Ronowicz, "Dialog", Special issue, 1970, 40–56.
- Iwaszkiewicz Jarosław, *The Birch Grove and Other Stories*, trans. by Antonia Lloyd-Jones, Budapest and New York, Central European University Press, 2002.

J

- Jagielski Wojciech, *Towers of Stone: The Battle of Wills in Chechnya*, trans. by Soren Gauger, New York, Seven Stories Press, 2009.
- Janta-Polczyński Aleksander, *I Lied to Live: A Year as a German Family Slave*, foreword by Rex Stout, New York, Roy, 1944.
- Janta-Polczyński Aleksander, *Thirteen Polish Psalms*, trans. by Sophie Ilinska, London, Letchworth Printers, 1944.
- Janta-Polczyński Aleksander, *Bound with Two Chains*, New York, Roy, 1945.
- Janta-Polczyński Aleksander, *Psalms of Captivity*, trans. by Gladys Anthony White, New York, Pocahontas Press, 1947.
- Jaremko-Pytowska Zofia, *A Life of One's Own*, Danbury, Rutledge Books, 2000.
- Jasieński Bruno, *The Mannequins' Ball: A Play in Three Acts*, trans. by Daniel Gerould, Amsterdam, Harwood Publishers, 2000.
- Jędrkiewicz Edwin, *The Puppets of Master Damian; A Novel*, trans. by Margaret N. Watson, London, Ergon Press, 1993.
- Jeske-Choiński Theodore, *The Last Romans; "Ostatni Rzymianie"; A Tale of the Time of Theodius the Great*, foreword and archeological note by George Barry O'Toole, Pittsburgh, Pittsburgh Printing and & Publ. Co., 1933.
- Jęz Tomasz T. (Zygmunt Milkowski), *Annunziata Grimani*, 2 vols, adapt. by T. Louis Ozley, London, Kerby and Endean, 1882.

K

- Kaden-Bandrowski Juliusz, *The Great Battle on the Vistula*, trans. by Harriet E. Kennedy, London, S. Low, Marston, 1921.
- Kaden-Bandrowski Juliusz, *Call to the Cuckoo*, trans. by Hans Linn, Altrincham, J. Sherratt, 1948.
- Kamińska Anna, *Two Darkenesses*, select. and trans. by Tomasz P. Krzeszowski and Desmond Graham, Newcastle upon Tyne, Flambard Press, 1994.

- Kamieńska Anna, *Special Feature: Anna Kamińska and Other Polish Poets*, London, University of London, 1993.
- Kamieńska Anna, *Astonishments: Selected Poems of Anna Kamińska*, ed. and trans. by Grażyna Drabik and David Curzon, Brewster, MA, Paraclete Press, 2007.
- Kamiński Aleksander, *Stones for the Rampart*, foreword by Percy Hugh Beverley Lyon, illustr. by A. Horowicz, London, Polish Boy Scouts' and Girl Guides' Association, 1945.
- Kantor Tadeusz, *Wielopole/Wielopole. An Exercise in Theatre*, trans. by Mariusz Tchorek and G.M. Hyde, New York, Marian Boyars, 1990.
- Kantor Tadeusz, *A Journey Through Other Spaces: Essays and Manifestos, 1944–1990*, trans. by Michal Kobialka, Berkeley, University of California Press, 1993.
- Kapuściński Ryszard, *The Emperor: Downfall of an Autocrat*, trans. by William R. Brand and Katarzyna Mroczkowska-Brand, San Diego, Harcourt Brace, Jovanovich, 1983.
- Kapuściński Ryszard, *Shah of Shabs*, trans. by William R. Brand and Katarzyna Mroczkowska-Brand, San Diego, Harcourt Brace, Jovanovich, 1985.
- Kapuściński Ryszard, *Another Day of Life*, trans. by William R. Brand and Katarzyna Mroczkowska-Brand, San Diego, Harcourt Brace, Jovanovich, 1986.
- Kapuściński Ryszard, *The Soccer War*, trans. by William Brand, New York, Viking Penguin, 1990.
- Kapuściński Ryszard, *Imperium*, trans. by Klara Glowczewska, New York, Alfred A. Knopf, 1994.
- Kapuściński Ryszard, *The Shadow of the Sun*, trans. by Klara Glowczewska, New York, Alfred A. Knopf, 2001.
- Kapuściński Ryszard, *I Wrote Stone: The Selected Poetry of Ryszard Kapuściński*, ed. and trans. by Diana Kuprel and Marek Kusiba, Emeryville, Ontario, Biblioasis, 2007.
- Karpowicz Tymoteusz, *The Strange Passenger*, trans. by Edward J. Czerwinski, *Drama and Theatre*, vol. 7, no. 2, 1968–69, 116–140.
- Kielar Wiesław, *Annus mundi: Five Years in Auschwitz*, trans. from the German by Susanne Flatau, Harmondsworth, Penguin Books, 1982.
- Kielar Marzanna, *Salt Monody*, intro. and trans. by Elżbieta Wójcik-Leese, Brookline, MA, Zephyr Press, 2006.
- Klonowicz Sebastjan, *The Boatman. A Voyage Down the Vistula River from Warsaw to the Green Gate of Danzig*, trans. by Marion M. Coleman, Cambridge Springs, Alliance College, 1958.
- Kochanowski Jan, *The Dismissal of the Greek Envoys*, trans. by George R. Noyes and done into English verse by Ruth Earl Merrill, Berkeley, University of California Press, 1918.
- Kochanowski Jan, *Laments*, trans. by Dorothy Prall Radin, Berkeley, University of California Press, 1920.
- Kochanowski Jan, *Poems of Jan Kochanowski*, ed. by George R. Noyes, trans. by Dorothy Prall Radin and others, Berkeley, University of California Press, 1928 (reprint New York, AMS, 1978).
- Kochanowski Jan, *The Dismissal of the Grecian Envoys*, trans. by Charles S. Kraszewski, Studio City, CA, Players Press, 1994.
- Kochanowski Jan, *Laments. A Bilingual Edition*, intro. by Zygmunt Kubiak, ed. and trans. by Michael J. Mikoś, Warsaw, Constans, 1995; 2nd ed., Lublin, Norbertinum, 1998.

- Kochanowski Jan, *Laments. A Bilingual Edition*, trans. by Stanisław Barańczak and Seamus Heaney, New York, Farrar, Straus and Giroux, 1995.
- Kochanowski Jan, *Treny*, ed. and annotated by Piotr Wilczek, foreword by Donald Davie, trans. by Adam Czerniawski, Katowice, Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 1996.
- Kochanowski Jan, *Kto mi dał skrzydła. Who has benighted me*, trans. by Teresa Baluk-Ulewiczowa, Kraków, Collegium Columbinum, 2000.
- Kochanowski Jan, *Threnodies and The Dismissal of the Greek Envoys*, intro., comment., and trans. by Barry Keane, Katowice, Biblioteka Śląska, 2001.
- Kochanowski Jan, *The Envoys. A Bilingual Edition*, intro. by Krzysztof Koehler, trans. by Bill Johnston, Kraków, Księgarnia Akademicka, 2007.
- Kolakowski Leszek, *Tales from the Kingdom of Lailonia and the Key to Heaven*, trans. by Agnieszka Kolakowska and Salvator Attanasio, illustr. by John Sanford, Chicago, University of Chicago Press, 1989.
- Konopnicka Maria, *Bronnie Scouts*, trans. by Kate Żuk-Skarszewska, Warszawa, M. Arct, 1929.
- Konopnicka Maria, *Johnny's Earthly Lot. Nine Songs to the Polish Words*, music by Stanisław Niewiadomski, English version by Jan Śliwiński, Glasgow, Książnica Polska, 1944.
- Konopnicka Maria, *The Golden Seeds. A Legend of Old Poland*, adapt. by Margaret Sperry, Copenhagen, The Golden Mill Press, 1958.
- Konopnicka Maria, *The Golden Seed*, adapt. by Catharine Fournier, New York, Charles Scribner's Sons, 1962.
- Konopnicka Maria, *Miłosierdzie gminy*. English and Polish. *Community welfare service*, trans. by Iłona Ralf Sues, Warszawa, Czytelnik, 1982.
- Konwicki Tadeusz, *The Anthropos-Spectre-Beast*, trans. by George and Audrey Korwin-Rodziszewski, New York, S. Phillips, 1977.
- Konwicki Tadeusz, *The Polish Complex*, trans. by Richard Lourie, New York, Farrar, Straus, Giroux, 1982.
- Konwicki Tadeusz, *A Minor Apocalypse*, trans. by Richard Lourie, New York, Farrar, Straus, Giroux, 1983.
- Konwicki Tadeusz, *Moonrise, Moonset*, trans. by Richard Lourie, New York, Farrar, Straus, Giroux, 1987.
- Konwicki Tadeusz, *Bobin Manor*, trans. by Richard Lourie, New York, Farrar, Straus, Giroux, 1990.
- Konwicki Tadeusz, *New World Avenue and Vicinity*, trans. by Walter Arndt; with draw. by the author, New York, Farrar, Straus and Giroux, 1991.
- Korabiewicz Waclaw, *Matto Grosso*, trans. by M.A. Michael, London, Cape, 1954.
- Korczak Janusz, *Selected Works of Janusz Korczak*, select. by Martin Wolins, trans. by Jerzy Bachrach, Washington, DC, National Science Foundation, 1967.
- Korczak Janusz, *King Matt the First*, intro. by Bruno Bettelheim, trans. by Richard Lourie, New York, Farrar, Straus and Giroux, 1988.
- Korczak Janusz, *Little King Matty and the Desert Island*, trans. by Adam Czasak, illustr. by Marcin Rustecki, London, J. Pinewood Enterprises, 1990.
- Korczak Janusz, *When I Am Little Again, and The Child's Right to Respect*, trans. by E.P. Kulawiec, Lanham, University Press of America, 1992.

- Korczak Janusz, *The Warsaw Ghetto Memoirs of Janusz Korczak*, trans. by E.P. Kulawiec, Lanham, University Press of America, 1992.
- Kornhauser Julian, *Been and Gone: Poems of Julian Kornhauser*, ed. and trans. by Piotr Florczyk, Grosse Point Farms, MI, Marick Press, 2009.
- Kossak Zofia, *The Blaze*, trans. by Francis B. Czarnomski, New York, Polish Book Importing Co., 1927.
- Kossak Zofia, *The Troubles of the Gnome*, trans. by Monica M. Gardner, London, A. & C. Black, 1928.
- Kossak Zofia, *Blessed Are the Meek*, trans. by Rulka Langer, New York, Roy, 1944.
- Kossak Zofia, *Angels in the Dust*, trans. by Rulka Langer and Lola Gay-Tift, New York, Roy, 1945.
- Kossak Zofia, *The Leper King*, trans. by F.S. Placzek, New York, Roy, 1945.
- Kossak Zofia, *The Meek Shall Inherit*, trans. by Maurice Michael, New York, Roy, 1948.
- Kossak Zofia, *The Gift of Nessus*, trans. by Rulka Langner, New York, Hutchinson, 1948.
- Kossak Zofia, *The Covenant*, trans. by H.C. Stevens, New York, Roy, 1951.
- Kossak Zofia, *The Polish Year*, trans. by Marie Lesniak Jeffrey and Theodore L. Zawistowski, illustr. by Adam L. Weaver, Scranton, PA, Northern Pennsylvania Division of Polish American Congress, 2003.
- Kościalkowska Janina, *Beech Boat*, trans. by Anna Marianska, Columbia, Readers International, 1993.
- Kotowska Monika, *The Bridge to the Other Side*, trans. by Maja Wojciechowska, New York, Doubleday, 1970.
- Kozioł Urszula, *Poems*, trans. by Regina Grol-Prokopczyk, New York, Host Publications, 1989.
- Krajewski Marek, *Death in Breslau*, trans. by Danusia Stok, London, MacLehose, 2008.
- Krajewski Marek, *Phantoms of Breslau*, trans. by Danusia Stok, London, MacLehose Press, 2010.
- Krall Hanna, *Shielding the Flame: An Intimate Conversation with Dr. Marek Edelman, the Last Surviving Leader of the Warsaw Ghetto Uprising*, trans. by Joanna Stasińska and Lawrence Wechsler, New York, Henry Holt and Co., 1986.
- Krall Hanna, *The Subtenant; To Outwit God*, trans. by Jarosław Anders, Evanston, IL, Northwestern University Press, 1992.
- Krall Hanna, *The Woman from Hamburg and Other True Stories*, trans. by Madeline G. Levine, New York, Other Poems, 2005.
- Krasicki Ignacy, *The Adventures of Mr. Nicholas Wisdom*, trans. by Thomas H. Hoisington, Evanston, IL, Northwestern University Press, 1992.
- Krasicki Ignacy, *Polish Fables. Bilingual Edition*, trans. by Gerard T. Kapolka, New York, Hippocrene Books, 1997.
- Kraśiński Zygmunt, *The Undivine Comedy and Other Poems*, trans. by Martha Walker Cook, Philadelphia, 1875.
- Kraśiński Zygmunt, *The Un-Divine Comedy*, preface by G.K. Chesterton, intro. by A. Górski, trans. by Harriette E. Kennedy and Zofia Umińska, London, Harrap, 1924.
- Kraśiński Zygmunt, *Iridion*, ed. and intro. by George R. Noyes, trans. by Florence Noyes, New York and London, S. French, 1925.

- Kraśiński Zygmunt, *Cholera*, trans. by Lola Gay-Tiffit, in: *The Blue Flower. Best Stories of the Romanticists*, ed. by Hermann Kesten, New York, Roy, 1946, 493–509.
- Kraśiński Zygmunt, *The Undivine Comedy*, trans. by Charles S. Kraszewski, Lehman, PA, Libella Veritatis, 1999.
- Kraszewski Józef, *Iermola*, trans. by Mrs. Matthew Carey, New York, Dodd, Mead, 1891.
- Kraszewski Józef, *The Princess and the Jew*, trans. by Miss Meta de Vere, New York, G. Munro, 1889.
- Kraszewski Józef, *The Jew*, trans. by Linda Da Kowalewski, New York, Dodd, Mead, c. 1890.
- Kraszewski Józef, *Memoirs of the Countess Cosel*, trans. by S.C. de Soissons, London, Downey and Co., 1901.
- Kraszewski Józef, *Count Brühl*, trans. by S.C. de Soissons, London, Greening and Co., 1911.
- Kromer Marcin, *A Notable Example of Gods Vengeance vppon Murdering a King* (an excerpt), London, Iohn Daye ouer Aldersgate, 1560.
- Krynicky Ryszard, *Citizen R.K. Does Not Live: Poems of Ryszard Krynicky*, select. and intro. by Stanisław Barańczak, trans. by various hands, Forest Grove, OR, Mr. Cogito Press, 1985.
- Kuncewiczowa Maria, *Polish Millstones*, trans. by Stephen Garry, London, P.S. King and Staples, 1942.
- Kuncewiczowa Maria, *The Stranger*, trans. by B.W.A. Massey, New York, L.B. Fischer, 1945.
- Kuncewiczowa Maria, *The Keys: A Journey Through Europe at War*, London and New York, Hutchinson, 1945.
- Kuncewiczowa Maria, *The Conspiracy of the Absent*, trans. by Maurice Michael and Harry Stevens, New York, Roy, 1950.
- Kuncewiczowa Maria, *The Forrester*, trans. by H.C. Stevens, New York, Roy, 1954.
- Kuncewiczowa Maria, *The Olive Grove*, New York, Walker and Co., 1963.
- Kuncewiczowa Maria, *Tristan*, New York, G. Braziller, 1974.
- Kuśniewicz Andrzej, *The King of Two Sicilies*, trans. by Celina Wieniewska, New York, Harcourt Brace Jovanovich, 1980.
- Kuśniewicz Andrzej, *Lessons in a Dead Language*, London, Sinclair Browne, 1984.

L

- Lec Stanisław Jerzy, *Unkempt Thoughts*, intr. by Clifton Fadiman, trans. by Jacek Gałązka, illustr. by Barbara Carr, New York, St. Martin's Press, 1962.
- Lec Stanisław Jerzy, *More Unkempt Thoughts*, trans. by Jacek Gałązka, illustr. by David Pascal, New York, Funk & Wagnalls, 1968.
- Lechoń Jan, *Silver and Black*, trans. by Anita Jones Debska, Toruń, The Attic Press, 2005.
- Lechoń Jan, *Evening on the Hudson: An Anthology of Jan Lechoń's American Writings*, select., intro., and annot. by Beata Dorosz, New York, PIASA, 2005.
- Lem Stanisław, *Solaris*, trans. from the French by Joanna Kilmartin and Steve Cox, New York, Walker, 1970.
- Lem Stanisław, *Memoirs Found in a Bathtub*, trans. by Michael Kandel and Christine Rose, New York, The Seabury Press, 1973.

- Lem Stanisław, *The Investigation*, trans. by Adele Milch, New York, The Seabury Press, 1974.
- Lem Stanisław, *The Cyberiad; Fables for the Cybernetic Age*, trans. by Michael Kandel, New York, The Seabury Press, 1974.
- Lem Stanisław, *The Star Diaries*, trans. by Michael Kandel, New York, The Seabury Press, 1976.
- Lem Stanisław, *Mortal Engines*, trans. by Michael Kandel, New York, The Seabury Press, 1977.
- Lem Stanisław, *The Chain of Chance*, trans. by Louis Iribarne, London, Secker and Warburg, 1978.
- Lem Stanisław, *A Perfect Vacuum*, trans. by Michael Kandel, London, Secker and Warburg, 1979.
- Lem Stanisław, *Tales of Pirx the Pilot*, trans. by Louis Iribarne, New York, Harcourt Brace Jovanovich, 1979.
- Lem Stanisław, *Return from the Stars*, trans. by Barbara Marszal and Frank Simpson, London, Secker and Warburg, 1980.
- Lem Stanisław, *More Tales of Pirx the Pilot*, trans. by Louis Iribarne with the Assistance of Magdalena Majcherczyk, and by Michael Kandel, San Diego, Harcourt Brace Jovanovich, 1982.
- Lem Stanisław, *His Master's Voice*, trans. by Michael Kandel, London, Secker and Warburg, 1983.
- Lem Stanisław, *Imaginary Magnitude*, trans. by Marc E. Heine, San Diego, Harcourt Brace Jovanovich, 1984.
- Lem Stanisław, *One Human Minute*, trans. by Catherine S. Leach, San Diego, Harcourt Brace Jovanovich, 1986.
- Lem Stanisław, *Fiasco*, trans. by Michael Kandel, San Diego, Harcourt Brace Jovanovich, 1987.
- Lem Stanisław, *Hospital of the Transfiguration*, trans. by William Brand, San Diego, Harcourt Brace Jovanovich, 1988.
- Lem Stanisław, *Eden*, trans. by Marc E. Heine, San Diego, Harcourt Brace Jovanovich, 1989.
- Lem Stanisław, *Highcastle: a Remembrance*, trans. by Michael Kandel, New York, Harcourt, Brace & Co., 1995.
- Leśmian Bolesław, *Mythematics and Extropy: Selected Poems*, trans. and annot. by Sandra Celt, Stevens Point, WI, A.R. Poray Publishing, 1983.
- Leśmian Bolesław, *Magic and Glory. Polish Poetry from the 20th Century. Leśmian & Tuwim*, trans. by Janek Langer, London, Janek Langer, 2000.
- Lewińska Pelagia, *Twenty Months at Auschwitz*, trans. by Albert Teichner, New York, Lyle Stuart, 1968.
- Libera Antoni, *Madame*, trans. by Agnieszka Kolakowska, New York, Farrar, Straus and Giroux, 2000.
- Lipska Ewa, *Such Times: Selected Poems*, trans. by John R. Colombo and Waclaw Iwaniuk, Toronto, Hounslow Press, 1981.
- Lipska Ewa, *Poet? Criminal? Madman?: Poems*, intro. by Adam Czerniawski, trans. by Barbara Plebanek and Tony Howard, London, Boston, Forest Books, 1991.

- Lipska Ewa, *White Strawberries*, trans. by Barbara Bogoczek and Tony Howard, afterword by Adam Czerniawski, Kraków, Wydawnictwo Literackie, 2000.
- Lipska Ewa, *Pet Shops & Other Poems*, trans. by Barbara Bogoczek and Tony Howard, Tadmorden, Arc Publications, 2002.
- Lipska Ewa, *The Holy Order of Tourists*, trans. by Ryszard Reisner, Stockholm, Ars Interpress, 2006.
- Lipska Ewa, *The New Century: Poems*, trans. by Robin Davidson and Ewa E. Nowakowska, Evanston, IL, Northwestern University Press, 2009.
- Lisiewicz Mieczysław, *Chronicles of Lake Narocz*, trans. by Ann Maitland-Chuwen, Glasgow, Polish Library, 1945.
- Lisiewicz Mieczysław, *Destiny Can Wait. The Polish Air Force in the Second World War*, trans. by A. Truscoe, London, Heinemann, 1949.

M

- Mackiewicz Józef, *The Katyn Wood Murders*, foreword by Arthur Bliss Lane, London, Hollis & Carter, 1951.
- Mackiewicz Józef, *Road to Nowhere*, trans. by Lew Sapicha, Chicago, H. Regnery Company, 1964.
- Mackiewicz Józef, *In the Shadow of the Cross*, trans. by Wiktor Moszczyński, New York, Contra, 1973.
- Mackiewicz Józef, *The Triumph of Provocation*, trans. by S. Lukac, New Haven, Yale University Press, 2009.
- Makuszyński Kornel, *The Adventures of Piki-Miki*, trans. by E.A. Arthurton, draw. by Marian Walentynowicz, London, Willow Press, 1946.
- Makuszyński Kornel, *Arabian Affairs*, trans. by Sebastian Paluch, Swindon, Zalte, 2007.
- Malczewski Antoni, *Marja: A Romantic Poem*, London, T.R. Drury, 1836.
- Malczewski Antoni, *Marya. A Tale of Ukraine*, trans. by Arthur P. Coleman and Marion M. Coleman, Schenectady, Electric City Press, 1935.
- Marczyński Antoni, *The Ravishers: A Novel of White Slavery in Its Heyday*, trans. from the Polish, New York, Ignis, 1955.
- Maslowska Dorota, *Snow White and Russian Red*, trans. by Benjamin Paloff, New York, Black Cat, 2005.
- Maslowska Dorota, *A Couple of Poor, Polish-speaking Romanians*, trans. by Lisa Goldman and Paul Sirett, London, Oberon Books, 2008.
- Meissner Janusz, *G – for Genevieve*, New York, Roy, 1944.
- Meissner Janusz, *L – for Lucy*, Edinburgh, Składnica Księgarska, 1945.
- Mickiewicz Adam, *The Books and the Pilgrimage of the Polish Nation*, trans. by Krystyn Lach Szyma, London, James Ridgway, 1833.
- Mickiewicz Adam, *Konrad Wallenrod*, trans. by Henry Cattley, London, Smith, Elder, and Co., 1841.
- Mickiewicz Adam, *Conrad Vallenrod*, trans. by Leon Jablonski, Edinburgh, Fraser and Crawford, 1841.

- Mickiewicz Adam, *Konrad Wallenrod*, trans. by Maude Ashhurst Biggs, notes by Edmund Naganowski, London, Trübner, 1882.
- Mickiewicz Adam, *Conrad Vallenrod*, trans. by Michael H. Dziewicki, introductory essay by Adam Belcikowski, London, Thomas Richardson, 1883.
- Mickiewicz Adam, *Master Thaddens*, trans. by Maude Ashurst Biggs, preface by W.R. Morfill and notes by the translator and Edmund S. Naganowski, London, Trübner & Co., 1885.
- Mickiewicz Adam, *Pan Tadeusz*, trans. with an intro. by George R. Noyes, New York, E.P. Dutton, 1917.
- Mickiewicz Adam, *Sonnets from the Crimea*, trans. by Edna Wortley Underwood, San Francisco, Paul Elder and Company, 1917.
- Mickiewicz Adam, *Gems of Polish Poetry. Selections from Mickiewicz*, intro. by Roman Dyboski, trans. by Frank H. Fortey, Warszawa, Polish Editorial Agency, 1923.
- Mickiewicz Adam, *Konrad Wallenrod and Other Writing of Adam Mickiewicz*, trans. by Jewell Parish and others, Berkeley, University of California Press, 1925.
- Mickiewicz Adam, *Forefathers' Eve*, edited by George R. Noyes, trans. by Dorothea P. Radin, London, School of Slavonic Studies in the University of London, King's College, 1925.
- Mickiewicz Adam, *Poems*, trans. by various hands and ed. by George R. Noyes, New York, Polish Institute of Arts and Sciences of America, 1944.
- Mickiewicz Adam, *The Book of Our Pilgrimage*, trans. by J.K. Tautmyla, Chicago, Draugas Press, 1950.
- Mickiewicz Adam, *Adam Mickiewicz, 1798–1855: Selected Poetry and Prose. Centenary Commemorative Edition*, ed. by Stanisław Helsztyński, trans. by various hands, Warszawa, Polonia Publishing House, 1955.
- Mickiewicz Adam, *Twenty-five Poems by Adam Mickiewicz, 1798–1855, National Poet of Poland*, trans. by various hands (based on the texts originally printed in the "Slavonic Review" and the University of California Press). S.l.: Mickiewicz Centenary Committee, 1955.
- Mickiewicz Adam, *The Great Improvisation*, trans. by Louise Varèse from Part III of *Forefathers' Eve*, New York, Voyages, 1956.
- Mickiewicz Adam, *Adam Mickiewicz, 1798–1855. Selected Poems*, ed. by Clark Mills, with a Critical Appreciation by Jan Lechoń, trans. by various hands, New York, The Noonday Press, 1956.
- Mickiewicz Adam, *New Selected Poems*, ed. by Clark Mills, New York, Voyages Press, 1957.
- Mickiewicz Adam, *Poems*, trans. mainly by Jack Lindsay, London, Sylvan Press, 1957.
- Mickiewicz Adam, *Pan Tadeusz, or the Last Foray in Lithuania*, trans. by Watson Kirkconnell, New York, Polish Institute of Arts and Sciences of America, 1962.
- Mickiewicz Adam, *Pan Tadeusz, or the Last Foray in Lithuania*, trans. into English verse with introduction by Kenneth McKenzie, London, The Polish Cultural Foundation, 1964.
- Mickiewicz Adam, *Forefathers*, intro. by Wiktor Weintraub, trans. by Count Potocki of Montalk, London, Polish Cultural Foundation, 1968.
- Mickiewicz Adam, *Zosia and Thaddens, or an Ancient Feud Ended; a Prose Telling of Pan Tadeusz. Adam Mickiewicz's Poem of Poland Eastern Borderland*, trans. by Marion M. Coleman, Cheshire, CT, Cherry Hill Books, 1974.

- Mickiewicz Adam, *Romanticism*, trans. by Georg Gömöri and Keith Bosley, "Comparative Criticism", 6, 1984, 303–305.
- Mickiewicz Adam, *Konrad Wallenrod and Grażyna*, trans. by Irene Suboczewski, Lanham, University Press of America, 1989.
- Mickiewicz Adam, *Romanticism*, trans. by Angela Britlinger, "The Sarmatian Review", XII, 3, 1992, 135–136.
- Mickiewicz Adam, *Treasury of Love Poems by Adam Mickiewicz in Polish and English. 200th Anniversary Edition*, compil. and ed. by Krystyna S. Olszer, trans. by various hands, New York, Hippocrene Books, 1998.
- Mickiewicz Adam, *The Sun of Liberty. Bicentenary Anthology 1798–1998. Polish-English Edition*, intro. by Zygmunt Kubiak, ed. and trans. by Michael J. Mikoś, Warszawa, Energeia, 1998.
- Mickiewicz Adam, *Forefathers' Eve. Dresden Text*, trans. by Charles S. Kraszewski, Lehman, PA, Libella Veritatis, 2000.
- Mickiewicz Adam, *A Poetic Dialogue with Adam Mickiewicz: The "Crimean Sonnets"*, trans. with sonnet preface, sonnet replies, and notes by Martin Bidney, Bonn, Bernstein, 2007.
- Milosz Czesław, *The Captive Mind*, trans. by Jane Zielonko, New York, A.A. Knopf, 1953.
- Milosz Czesław, *The Usurpers*, trans. by Celina Wieniewska, London, Faber and Faber, 1955.
- Milosz Czesław, *The Seizure of Power*, trans. by Celina Wieniewska, New York, Criterion Books, 1955.
- Milosz Czesław, *Native Realm: A Search for Self-Definition*, trans. by Catherine S. Leach, Garden City, NY, Doubleday, 1968 (and 1982).
- Milosz Czesław, *Selected Poems*, intro. by Kenneth Rexroth, trans. by several hands, New York, Seabury Press, 1973.
- Milosz Czesław, *Bells in Winter*, trans. by the author and Lillian Vallee, New York, Ecco Press, 1974.
- Milosz Czesław, *Emperor of the Earth: Modes of Eccentric Vision*, trans. by various hands, Berkeley, University of California Press, 1977.
- Milosz Czesław, *The Nobel Lecture*, New York, Farrar, Strauss and Giroux, 1981.
- Milosz Czesław, *The Issa Valley*, trans. by Louis Iribarne, New York, Farrar, Straus and Giroux, 1981.
- Milosz Czesław, *Visions from San Francisco Bay*, trans. by Richard Lourie, New York, Farrar, Straus and Giroux, 1982.
- Milosz Czesław, *The Witness of Poetry*, Cambridge, MA, Harvard University Press, 1983.
- Milosz Czesław, *The Land of Ulro*, trans. by Louis Iribarne, New York, Farrar, Straus and Giroux, 1984.
- Milosz Czesław, *The Separate Notebook*, trans. by Robert Hass and Robert Pinsky with the author and Renata Gorczynski, New York, Ecco Press, 1984.
- Milosz Czesław, *Unattainable Earth*, trans. by the author and Robert Hass, New York, Ecco Press, 1986.
- Milosz Czesław, *The Collected Poems, 1931–1987*, trans. by the author and others, New York, Ecco Press, 1988.
- Milosz Czesław, *Beginning With My Streets: Essays and Reflections*, trans. by Madeline G. Levine, New York, Farrar, Straus and Giroux, 1991.

- Milosz Czesław, *Provinces: Poems 1987–1991*, trans. by the author and Robert Hass, New York, Ecco Press, 1991.
- Milosz Czesław, *A Year of the Hunter*, trans. by Madeline G. Levine, New York, Farrar, Straus and Giroux, 1994.
- Milosz Czesław, *Facing the River: New Poems*, trans. by the author and Robert Hass, Hopewell, NJ, Ecco Press, 1995.
- Milosz Czesław, *Road-side Dog*, trans. by the author and Robert Hass, New York, Farrar, Straus and Giroux, 1998.
- Milosz Czesław, *A Treatise on Poetry*, trans. by the author and Robert Hass, New York, Ecco Press, 2001.
- Milosz Czesław, *Milosz's ABC*, trans. by Madeline G. Levine, New York, Farrar, Straus and Giroux, 2001.
- Milosz Czesław, *New and Collected Poems 1931–2001*, trans. by the author and others, New York, Harper Collins Publishers, 2001.
- Milosz Czesław, *To Begin Where I Am: Selected Essays*, trans. by Bogdana Carpenter and Madeline G. Levine, New York, Farrar, Straus and Giroux, 2001.
- Milosz Czesław, *Second Space: New Poems*, trans. by the author and Robert Hass, New York, Ecco Press, 2004.
- Milosz Czesław, *Selected Poems, 1931–2004*, foreword by Seamus Heaney, trans. by the author and Robert Hass, New York, Ecco Press, 2006.
- Moczarski Kazimierz, *Conversations with an Executioner*, ed. by Mariana Fitzpatrick, Englewood Cliffs, NJ, Prentice-Hall, 1981.
- Mrożek Sławomir, *At Sea*, trans. by Ewa Markowska, "East Europe", X, 1961.
- Mrożek Sławomir, *The Elephant*, trans. by Konrad Syrop, illustr. by Daniel Mróz, New York, Grove Press, 1962.
- Mrożek Sławomir, *The Police: A Drama from Gendarme Circles*, authorized trans. by Edmund Ordon. S.l., s.n., 1966.
- Mrożek Sławomir, *Party*, trans. by Nicholas Bethell, New York, Grove Press, 1967.
- Mrożek Sławomir, *Home on the Border*, trans. by Edward Rothert, "Polish Perspectives", 8–9, 1967.
- Mrożek Sławomir, *Six Plays*, trans. by Nicholas Bethell, New York, Grove Press, 1967.
- Mrożek Sławomir, *Tango: A Play in Three Acts*, trans. by Ralph Manheim and Teresa Dzieduszycka, New York, Grove Press, 1968.
- Mrożek Sławomir, *Tango*, trans. by Nicholas Bethell, adapt. by Tom Stoppard, London, Cape, 1968.
- Mrożek Sławomir, *The Ugyu Bird*, trans. by Konrad Syrop, London, Macdonald, 1968.
- Mrożek Sławomir, *Vatślav: A Play in 77 Scenes*, trans. by Ralph Manheim, New York, Grove Press, 1970.
- Mrożek Sławomir, *Striptease, Repeat Performance, and Three Prophets; Three Plays*, trans. by I.A. Langnos, Robert O'Brien, and Edward Rothert, New York, Grove Press, 1972.
- Mrożek Sławomir, *The Ambassador*, trans. by the author and Ralph Manheim, New York, Institute for Contemporary Eastern European Drama and Theatre, 1984.
- Mrożek Sławomir, *The Emigrants*, trans. by Henry Beissel, Westport, New York, And London, French, 1984.

- Mrożek Sławomir, *The Mrożek Reader*, ed. by Daniel Gerould, New York, Grove Press, 2004.
- Musiał Grzegorz, *Poems of Grzegorz Musiał: Berliner Tagebuch and Taste of Ash*, trans. by Lia Purpura, London, Association of University Presses, 1998.
- Myśliwski Wiesław, *The Palace*, trans. by Ursula Phillips, London, Peter Owen, 1991.
- Myśliwski Wiesław, *Stone Upon Stone*, trans. by Bill Johnston, Brooklyn, NY, Archipelago Books, 2010.

N

- Naglerowa Herminia, *Loves and Ambitions*, trans. by Joseph Marek and H.C. Stevens, Melbourne, Heinemann, 1954.
- Nalkowska Zofia, *Women: A Novel of Polish Life*, trans. by Michael H. Dziewicki, New York and London, G.P. Putnam, 1920.
- Nalkowska Zofia, *Motherhood*, trans. by Geoffrey Potocki of Montalk, "Pologne Littéraire", no. 94–95 (July 15–August 15): 4, 1934.
- Nalkowska Zofia, *Pour Prendre Congé: A Lady's Narrative*, trans. by E. Benecke, Hanley-on-Thames, Carpathian Press, 1990.
- Nalkowska Zofia, *Medallions*, trans. from Polish and with an intro. by Diana Kuprel, Evanston, IL, Northwestern University Press, 2000.
- Nelken Halina, *And Yet, I Am Here*, trans. by the author and Alicia Nitecka, Amherst, University of Massachusetts Press, 2001.
- Niemcewicz Julian Ursyn, *Levi and Sarah, the Jewish Lovers: A Polish Tale*, preface and translation from the German by the editor, London, J. Murray, 1830.
- Niemcewicz Julian Ursyn, *Notes on My Captivity in Russia in the Years 1794, 1795, and 1796*, trans. by Alexander Laski, Edinburgh, W. Tait, 1844.
- Niemcewicz Julian Ursyn, *Under Their Vine and Fig Tree. Travels through America in 1797–1799, 1805 with some further account of life in New Jersey*, trans. and ed. with an intro. and notes by Metchie J.E. Budka, Elizabeth, NJ, The Grassman Publishing Company, vol. XIV in the Collections of the New Jersey Historical Society at Newark, 1965.
- Niklewiczowa Maria, *A Sparrow's Magic*, trans. by Alvin Tresselt, pictures by Fuyuji Yamana, New York, Parents' Magazine Press, 1970.
- Nomberg-Przytyk Sara, *Auschwitz: True Tales from a Grotesque Land*, trans. by Roslyn Hirsch, Chapel Hill, University of North Carolina Press, 1985.
- Norwid Cyprian Kamil, *Krakus and the Dragon. An Early Polish Legend*, paraphr. by Victoria Goryńska, Frankfurt-am-Main, Bauersche Giesserei, 1929.
- Norwid Cyprian Kamil, *Norwid – three lyrics*, trans. by Christine Brooke-Rose, "The Slavonic Review", vol. 28, 1948, 12, 248–249.
- Norwid Cyprian Kamil, *Vade-mecum*, London, Polish Poets and Painters Press, 1953.
- Norwid Cyprian Kamil, *Twelve Poems*, trans. by Christine Brooke-Rose, "Botteghe Oscure", XXII, 1958, 191–199.
- Norwid Cyprian Kamil, *Letters*, trans. by Jerzy Peterkiewicz, "Botteghe Oscure", XXII, 1958, 178–190.
- Norwid Cyprian Kamil, *A Polish Poet on John Brown*, trans. by George Klieger and Robert Albrecht, "The Polish Review", VIII, 3, 1963, 80–85.

- Norwid Cyprian Kamil, *Chopin's Piano*, trans. by Lola and Eugene Gay-Tiffit, "The Polish Review", XV, 2, 1970, 101–104.
- Norwid Cyprian Kamil, *Selection of poems*, in: *Polish Poetry, Supplement No. 7*, trans. by Adam Czerniawski, J. Laskowski, and R. Wilson, *Oficyna Poetów*, 2 (29), 1973, 5–17.
- Norwid Cyprian Kamil, *My Song [III]*, trans. by Irmína Plaszkiewicz-Pulc, "The Polish Review", XX, 4, 1975, 107–108.
- Norwid Cyprian Kamil, *Five Poems from "Vade-mecum"*, trans. by Tymoteusz Karpowicz et al., "The Polish Review", 28, 2, 1983, 77–79.
- Norwid Cyprian Kamil, *Chopin's Piano*, trans. by Keith Bosley, "Comparative Criticism", 6, 1984, 308–312.
- Norwid Cyprian Kamil, *Poezje-Poems*, select., trans., and afterword by Adam Czerniawski, Kraków, Wydawnictwo Literackie, 1986.
- Norwid Cyprian Kamil, *Jews of Poland*, trans. by Claire S. Allen, "The Houston Sarmatian", VIII, 1, 1988, 3.
- Norwid Cyprian Kamil, *To a Deceased...; Finis*, trans. by Adam Czerniawski, Hull, Carnivorous Arpeggio Press, 1992.
- Norwid Cyprian Kamil, *Poems, Letters, Drawings*, ed. and trans. by Jerzy Peterkiewicz (poems in collaboration with Christine Brooke-Rose and Burns Singer), Manchester, Carcanet, 2000.
- Norwid Cyprian Kamil, *Selected Poems*, intro. by Bogdan Czaykowski, trans. by Adam Czerniawski, London, Anvil Press Poetry, 2004.
- Norwid Cyprian Kamil, *Poems*, trans. by Danuta Borchardt in collaboration with Agata Brajerska-Mazur, Minneapolis, Archipelago Books, 2011.
- Nowakowski Marek, *The Canary and Other Tales of Martial Law*, preface by Leszek Kolakowski, trans. by Krystyna Borkowska, Garden City, NY, Dial Press, 1984.
- Nowakowski Zygmunt, *The Cape of Good Hope*, trans. by Kate Zuk-Skarszewska, London, Minerva, 1940.
- Nowakowski Zygmunt, *Camp of All Saints*, trans. by Norbert Guterman, New York, St. Martin's Press, 1962.

O

- Odojewski Włodzimierz, *The Dying Day*, trans. by Maurice Michael, New York, Harcourt, Brace & World, 1964.
- Odojewski Włodzimierz, *Island of Salvation*, trans. by David F. Welsh, New York, Harcourt, Brace & World, 1965.
- Olczak-Ronikier Joanna, *In the Garden of Memory: A Family Memoir*, trans. by Antonia Lloyd-Jones, London, Weidenfeld and Nicolson, 2004.
- Orzeszkowa Eliza, *Meir Ezofowitch*, trans. by Iza Young, with illustr. by Michael Elviro Andriolli, New York, W.L. Allisn Co., 1898.
- Orzeszkowa Eliza, *An Obscure Apostle; A Dramatic Story*, trans. by C.S. de Soissons, London, Greening & Co., 1899.
- Orzeszkowa Eliza, *The Argonauts*, trans. by Jeremiah Curtin, New York, Scribner, 1901.
- Orzeszkowa Eliza, *The Modern Argonauts*, trans. by S.C. de Soissons, London, Greening and Co., 1901.

- Orzeszkowa Eliza, *The Interrupted Melody*, trans. by M. Ochenkowska, London, A. Melrose, 1912.
- Orzeszkowa Eliza, *Do You Remember?*, trans. by Sarka B. Hrbkova, in: Maxim Lieber and Blanche C. Williams, eds., *Great Stories of All Nations*, New York, Tudor Publishing, 1945.
- Orzeszkowa Eliza, *The Forsaken or Meir Ezofowich*, trans. by Edward Königsberger, Bournemouth, England, Delamare Publishing, 1980.
- Orzeszkowa Eliza, *The Accursed: A Drama in Five Acts*, trans. by Edward Königsberger, Bournemouth, England, Delamare Publishing, c. 1994.
- Ossendowski Ferdynand, *Beasts, Men and Gods*, in collaboration with Lewis S. Palen, New York, E.P. Dutton & Co., 1922.
- Ossendowski Ferdynand, *Man and Mystery in Asia*, in collaboration with Lewis S. Palen, New York, E.P. Dutton and Co., 1924.
- Ossendowski Ferdynand, *From President to Prison*, in collaboration with Lewis S. Palen, New York, E.P. Dutton and Co., 1925.
- Ossendowski Ferdynand, *The Shadow of the Gloomy East*, trans. by Francis Bauer-Czarnomski, New York, E.P. Dutton and Co., 1925.
- Ossendowski Ferdynand, *The Fire of Desert Folk. The Account of a Journey Through Morocco*, trans. by Lewis S. Palen, New York, E.P. Dutton & Co., 1926.
- Ossendowski Ferdynand, *Oasis and Simoon. The Account of a Journey Through Algeria and Tunisia*, trans. by Lewis S. Palen, New York, E.P. Dutton and Co., 1927.
- Ossendowski Ferdynand, *Slaves of the Sun*, New York, E.P. Dutton and Co., 1928.
- Ossendowski Ferdynand, *The Lioness. A Romance of the Riff Mountains*, New York, E.P. Dutton and Co., 1929.
- Ossendowski Ferdynand, *The Life Story of a Little Monkey. The Diary of the Chimpanzee Ket*, trans. by Francis Bauer-Czarnomski, New York, E.P. Dutton and Co., 1930.
- Ossendowski Ferdynand, *Lenin. God of the Godless*, trans. by Gregory McDonald, New York, E.P. Dutton and Co., 1931.

P

- Pankowski Marian, *Rudolf*, trans. by John and Elizabeth Maslen, Evanston, IL, Northwestern University Press, 1996.
- Paradowski Jan, *Olympic Athletes*, Warszawa, Sport i Turystyka Publications, 1960.
- Paradowski Jan, *The Olympic Discus; A Story of Ancient Greece*, intro. by George Harjan, trans. by A.M. Malecka and S.A. Walewski, New York, Frederick Ungar Publishing, 1964.
- Pasek Jan Chryzostom, *Memoirs of the Polish Baroque*, ed. and trans. by Catherine Leach, Berkeley, University of California Press, 1976.
- Pasek Jan Chryzostom, *The Memoirs of Jan Chryzostom z Goslawic Pasek*, trans. with an intro. and comment. by Maria A.J. Świecicka, New York, The Kosciuszko Foundation, 1978.
- Pawlikowska-Jasnorzewska Maria, *Six Poems and Their Translations*, trans. by Maya Peretz, "The Polish Review", 37: 1, 1992, 41–44.
- Pawlikowska-Jasnorzewska Maria, *Butterflies: Selected Poems*, select. and trans. by Barbara Plebanek and Tony Howard, with an afterword by Anna Nasilowska, Kraków, Wydawnictwo Literackie, 2000.

- Pilch Jerzy, *His Current Woman*, trans. by Bill Johnston, Evanston, IL, Northwestern University Press, 2002.
- Pilch Jerzy, *The Mighty Angel: A Novel*, trans. by Bill Johnston, Rochester, NY, Open Letter, 2009.
- Pilch Jerzy, *A Thousand Peaceful Cities*, trans. by David Frick, Rochester, NY, Open Letter, 2010.
- Pióro Tadeusz, *Infinite Neighbourhood*, Cambridge, Equipage, 2000.
- Pokorska Krystyna, *Make Me a Farm*, New York, Roy, 1964.
- Pomian Bolesław, *Up to the Brightest Star*, Edinburgh, Składnica Księgarska, 1946.
- Porazińska Janina, *In Voytus's Little House*, trans. by Lucia M. Borski, illustr. by Stanisław Bobiński, New York, Roy Publishers, 1944.
- Porazińska Janina, *My Village*, trans. by Lucia M. Borski, illustr. by Stanisław Bobiński, Roy, 1944.
- Porazińska Janina, *The Enchanted Book: A Tale from Kraków*, trans. by Bożena Smith, illustr. by Jan Brett, San Diego, Harcourt Brace Jovanovich, 1987.
- Poświatowska Halina, *właśnie kocham... indeed I love...*, select. and trans. by Maya Peretz, afterword by Anna Nasilowska, Kraków, Wydawnictwo Literackie, 1998.
- Poświatowska Halina, *Story for a Friend*, trans. by Maya Peretz, Bloomington, IN, AuthorHouse, 2006.
- Potocki Jan, *The Saragossa Manuscript: A Collection of Weird Tales*, ed. by Roger Caillois, trans. by Elizabeth Abbott, New York, Orion Press, 1967.
- Potocki Jan, *The New Decameron. Further Tales from the Saragossa Manuscript*, trans. by Elizabeth Abbott, New York, Orion Press, 1967.
- Potocki Jan, *Tales from the Saragossa Manuscript: Ten Days in the Life of Alphonse Van Worden*, intro. by Brian Stableford, trans. from the French by Christine Donougher, Sawtry, Dedalus, 1990.
- Potocki Jan, *The Manuscript Found in Saragossa*, trans. by Ian Maclean, New York, Viking Penguin, 1995.
- Póltawska Wanda, *And I Am Afraid of My Dreams*, trans. by Mary Craig, London, Hodder and Stoughton, 1987.
- Prorok Leszek, *Freja, the Cold Goddess of Love*, trans. by Marcus Wheeler, Budapest, Centre Hongrois de P.I.T., 1981.
- Prus Bolesław, *Pharaoh: An Historical Romance of Ancient Egypt*, trans. and abridged by Mary de Mankowski, New York, Abbey Press, 1901.
- Prus Bolesław, *The Pharaoh and the Priest*, trans. by Jeremiah Curtin, Boston, Little, Brown, and Company, 1902.
- Prus Bolesław, *The Outpost*, trans. by Else C.M. Benecke and Marie Busch, in: *Selected Polish Tales*, London, Oxford University Press, 1921.
- Prus Bolesław, *The Waistcoat*, trans. by N.B. Jopson, "Slavonic and East European Review", IX, 1930–1931, 283–91.
- Prus Bolesław, *A Curious Story*, trans. by William J. Rose, "Slavonic and East European Journal", XXVI, 1947–1948, 534–42.
- Prus Bolesław, *The Dream*, trans. by Peter Rennie, "Slavonic and East European Journal", XXIX, 1950–1951, 6–19.

- Prus Bolesław, *The Waistcoat*, trans. by Olga Scherer-Virski, in: Olga Scherer-Virski, *The Modern Polish Short Story*, The Hague, Mouton, 1955.
- Prus Bolesław, *Ten Morgs of Land*, trans. by Christina Rockover Eastus, Austin, University of Texas, 1957.
- Prus Bolesław, *The Doll*, trans. by David Welsh, New York, Twayne Publishers, 1972.
- Prus Bolesław, *Pharaoh*, trans. by Christopher Kasperek, Warszawa, Polonia Publishers, 1991.
- Prus Bolesław, *The Doll*, trans. by David Welsh, revised by Dariusz Tolczyk and Anna Zaranko, Budapest, London, New York, Central European University Press, 1996.
- Prus Bolesław, *The Sins of Childhood and Other Stories*, trans. by Bill Johnston, Evanston, Northwestern University Press, 1996.
- Pruszyński Ksawery, *Polish Invasion*, trans. by Peter Jordan, London, Minerva, 1941.
- Pruszyński Ksawery, *Poland Fights Back, from Westerplatte to Monte Cassino*, trans. by Peter Jordan, New York, Roy, 1944.
- Pruszyński Ksawery, *Russian Year; the Notebook of an Amateur Diplomat*, New York, Roy, 1944.
- Przerwa-Tetmajer Kazimierz, *Tales of the Tatras*, foreword by Carl Carmer, trans. by Harriette E. Kennedy and Zofia Uminska, New York, Roy, 1943.
- Przybyszewska Stanisława, *A Life of Solitude, Stanisława Przybyszewska: A Biographical Study with Selected Letters*, ed. and trans. by Jadwiga Kosicka and Daniel Gerould, London-New York, Quartet Books, 1986.
- Przybyszewska Stanisława, *The Danton Case. Thermidor: Two Plays*, intro. by Daniel Gerould, trans. by Bolesław Taborski, Evanston, IL, Northwestern University Press, 1988.
- Przybyszewski Stanisław, *The Work of Edward Munch: Four Essays*, trans. by Hanna Marks, Berlin, S. Fischer, 1894.
- Przybyszewski Stanisław, *For Happiness, a Drama in Three Acts*, trans. by Lucille Baron, Boston, R.G. Badger, 1912.
- Przybyszewski Stanisław, *Homo Sapiens*, trans. by Thomas Seltzer, New York, A.A. Knopf, 1915.
- Przybyszewski Stanisław, *Snow. A Play in Four Acts*, trans. by O.F. Theis, New York, N.L. Brown, 1920.

R

- Reymont Władysław, *Twilight. The Pagan Magazine*, 1916.
- Reymont Władysław, *The Comedienne*, trans. by Edmund Obecny, New York-London, G.B. Putnam's Sons, 1920.
- Reymont Władysław, *The Sowers*, trans. by S. Żółtowska, "Slavonic and East European Review", III, 1924–1925, 37–45.
- Reymont Władysław, *The Peasants*, 4 vols, trans. by Michael H. Dziewicki, New York, Alfred A. Knopf, 1925.
- Reymont Władysław, *Spring*, trans. by Kate Żuk-Skarszewska, "Poland", VII, May, 1926, 261–62, 264, 322.
- Reymont Władysław, *The Promised Land*, trans. by Michael H. Dziewicki, New York, Alfred A. Knopf, 1927.

- Reymont Władysław, *The Traitor*, trans. by Kate Żuk-Skarszewska, "Poland", VIII, June, 1927, 331–33, 372–74, 376.
- Reymont Władysław, *Tomek Baran*, trans. by George R. Noyes, in: B.H. Clark ed., *Great Short Novels of the World*, New York, Robert M. McBride and Co., 1927.
- Reymont Władysław, *Komurasaki: The Sad History of a Broken Heart*, trans. by Kate Żuk-Skarszewska. "Poland", IX, February, 1928, 80–84.
- Reymont Władysław, *Legend*, trans. by Victoria de Kreuter, "Poland", IX, March, 1928, 152–59.
- Reymont Władysław, *Burek, the dog that followed the Lord Jesus, and other stories*, cover design and illustr. by Marian Walentynowicz, Birkenhead, Polish Publications Committee, c. 1944.
- Rodziewicz Maria, *Anima Vilis; A Tale of the Great Siberian Steppe*, trans. by S.C. de Soissons, New York, Dodd, Mead & Company, 1900.
- Rodziewicz Maria, *Distaff; A Novel*, trans. by S.C. de Soissons, London, Jarrold and Sons, 1901.
- Rodziewicz Maria, *Devaytis; A Novel*, trans. by S.C. de Soissons, London, Digby, Long & Co., 1901.
- Romanowicz Zofia, *Passage Through the Red Sea*, trans. by Virginia Peterson, New York, Harcourt, Brace & World, 1962.
- Rostworowski Karol Hubert, *On the Way: A Play in Four Acts*, trans. by Kate Żuk-Skarszewska. S.l.: s.n., 1932.
- Różewicz Tadeusz, *4 Contemporary Polish Poets: Różewicz, Ślimonik, Grochowiak, Hara-symowicz*, trans. by Victor Contoski, New York, Quixote, 1967.
- Różewicz Tadeusz, *The Card Index, and Other Plays*, trans. by Adam Czerniawski, New York, Grove Press, 1969.
- Różewicz Tadeusz, *Faces of Anxiety: Poems*, trans. by Adam Czerniawski, Chicago, Swallow Press, 1969.
- Różewicz Tadeusz, *The Witnesses and Other Plays*, trans. by Adam Czerniawski, London, Calder & Boyars, 1970.
- Różewicz Tadeusz, *"The Survivor" and Other Poems*, trans. by Magnus J. Kryński and Robert A. Maguire, Princeton, Princeton University Press, 1976.
- Różewicz Tadeusz, *Selected Poems*, trans. by Adam Czerniawski, Harmondsworth, Penguin, 1976.
- Różewicz Tadeusz, *Unease*, trans. by Victor Contoski, St. Paul, MN, New Rivers Press; Kensington, CA, Small Press Distribution, 1980.
- Różewicz Tadeusz, *Conversation with the Prince and Other Poems*, intro. and trans. by Adam Czerniawski, London, Anvil Press Poetry, 1982.
- Różewicz Tadeusz, *Green Rose: Poems*, trans. by Geoffrey Thurley, Darlington, John Michael Group of Publishers, 1982.
- Różewicz Tadeusz, *Mariage Blanc and The Hunger Artist Departs: Two Plays*, trans. by Adam Czerniawski, London-New York, Marion Boyars, 1983.
- Różewicz Tadeusz, *The Trap*, trans. by Adam Czerniawski, New York, Institute For Contemporary Eastern European Drama and Theatre, 1984.
- Różewicz Tadeusz, *Three Poems by Tadeusz Różewicz*, trans. by E.J. Czerwinski, "Mr. Cogito", vol. IX, 1, Winter 1989.

- Różewicz Tadeusz, *Tadeusz Różewicz's Bas-relief and Other Poems*, select., trans., and with intro. by Edward J. Czerwinski, Stony Brook, NY, Slavic Cultural Center Press, 1991.
- Różewicz Tadeusz, *They Came to See a Poet*, trans. by Adam Czerniawski, London, Anvil, 1991. 3rd ed., revised and enlarged, 2011.
- Różewicz Tadeusz, *Forms in Relief and Other Works: A Bilingual Edition*, trans. by Richard Sokolosi, New York-Ottawa, Legas, 1994.
- Różewicz Tadeusz, *Selected Poems*, trans. by Adam Czerniawski, afterword by Tom Paulin and John Osborne, Kraków, Wydawnictwo Literackie, 1995.
- Różewicz Tadeusz, *Reading the Apocalypse in Bed: Selected Plays and Short Pieces*, trans. by Adam Czerniawski, Barbara Plebanek, and Tony Howard, with an introductory essay by Tony Howard, London and New York, Marion Boyars, 1998.
- Różewicz Tadeusz, *Recycling*, trans. by Barbara Plebanek and Tony Howard, introduction and additional translation by Adam Czerniawski, Todmorden, Lancs., Arc Publications, 2001.
- Różewicz Tadeusz, *An Excursion to the Museum*, ed. and trans. by Jadwiga Kosicka, London and New York, Routledge, 2002.
- Różewicz Tadeusz, *Sobbing Superpower: Selected Poems*, trans. by Joanna Trzeciak, with a foreword by Edward Hirsch, New York, Norton, 2011.
- Różycki Tomasz, *The Forgotten Keys*, trans. by Mira Rosenthal, Brookline, MA, Zephyr Press, 2007.
- Rudnicki Adolf, *Ascent to Heaven*, trans. by H.C. Stevens, New York, Roy Publishers, 1951.
- Rudnicki Adolf, *Lest We Forget*, Warszawa, Polonia Publishing House, 1957.
- Rudnicki Adolf, *The Dead and the Living Sea, and Other Stories*, trans. by Jadwiga Zwolska, Warszawa, Polonia Publishing House, 1957.
- Rutha Bogdan, *The Rat Palace*, trans. by Perry Dantes-Nowakowski, Greenboro, Tudor, 1999.
- Rydel Waclaw, *Little Man's Story*, trans. by Adam Truscoe, Melbourne, s.n., 1967.
- Rymkiewicz Jaroslaw Marek, *The Final Solution: Umschlagplatz*, trans. by Nina Taylor, New York, Farrar, Straus and Giroux, 1994.

S

- Sapkowski Andrzej, *The Last Witch*, trans. by Danusia Stok, London, Gollancz, 2007.
- Sapkowski Andrzej, *Blood of Elves*, trans. by Danusia Stok, London, Gollancz, 2008.
- Sarbiewski Maciej Kazimierz, *The Odes of Casimire*, trans. by G. Hils, London, Printed by T.W. for Humphrey Mosley, at the signe of the Princes Armes in Pauls Church-yard, 1646. Reprinted with introduction by Maren-Sophie Roestvig, Los Angeles, William Andrews Clark Memorial Library, University of California Press, 1953.
- Sarbiewski Maciej Kazimierz, *Wood-notes=the Silvituda Poetica*, trans. by Richard Charles Coxe, Newcastle, M.A. Richardson, 1948.
- Sarbiewski Maciej Kazimierz, *E rebus humanis excessus and other poems*, in: *Antbology of Neo-Latin Poetry*, ed. and trans. by Fred J. Nichols, New Haven and London, Yale University Press, 1979, 592–611.
- Sarbiewski Maciej Kazimierz, *Casimir Britannicus: English translations, paraphrases, and emulations of Maciej Kazimierz Sarbiewski*, ed. by Krzysztof Fordonski and Piotr Urbanski, London, Modern Humanities Research Association, 2008.

- Schulz Bruno, *The Street of Crocodiles*, trans. by Celina Wieniewska, intro. by Jerzy Ficowski, introduction trans. by Michael Kandel, New York, Penguin Books, 1963, 1977.
- Schulz Bruno, *Sanatorium under the Sign of the Hourglass*, intro. by John Updike, trans. by Celina Wieniewska, with 30 illustrations by the author, New York, Penguin Books, 1978.
- Schulz Bruno, *Letters and Drawings of Bruno Schulz: With selected prose*, ed. by Jerzy Ficowski, trans. by Walter Arndt with Victoria Nelson, preface by Adam Zagajewski, New York, Harper & Row Publishers, 1988.
- Schulz Bruno, *The Booke of Idolatry*, ed. and with an intro. by Jerzy Ficowski, trans. by Bogna Piotrowska, Warszawa, Interpress, 1988.
- Schulz Bruno, *The Fictions of Bruno Schulz: The Street of Crocodiles and The Sanatorium under the Sign of the Hourglass*, trans. by Celina Wieniewska, London, Picador, 1988.
- Schulz Bruno, *The Complete Fiction of Bruno Schulz*, trans. by Celina Wieniewska, with an afterword by Jerzy Ficowski, New York, Walker and Co., 1989.
- Schulz Bruno, *The Drawings by Bruno Schulz*, ed. and with an intro. by Jerzy Ficowski with an essay by Ewa Kuryluk, photographs by Adam Kaczkowski, Evanston, IL, Northwestern University Press, 1990.
- Schulz Bruno, *The Collected Works of Bruno Schulz*, ed. by Jerzy Ficowski, trans. by various hands, London, Picador, 1998.
- Schulz Bruno, *Bruno Schulz: New Documents and Interpretations*, ed. by Czesław Z. Prokopczyk, New York, Peter Lang, 1999.
- Schulz Bruno, *The Street of Crocodiles: Book 2: Empire of the Attic*, trans. by Celina Wieniewska, illustrations by Peter Duffin, Jersey City, NJ, P.S. Press, 2005.
- Schulz Bruno, *The Street of Crocodiles and Other Stories*, foreword by Jonathan Safran Foer, introduction by David A. Goldfarb, trans. by Celina Wieniewska, New York, Penguin, 2008.
- Sęp Szarzyński Mikołaj, *The Poetry of Mikołaj Sęp Szarzyński (c. 1550–1581)*, ed. and trans. by Richard Sokoloski, Wiesbaden, O. Harrassowitz, 1990.
- Sienkiewicz Henryk, *With Fire and Sword*, trans. by Jeremiah Curtin, Boston, Little, Brown, and Company, 1890.
- Sienkiewicz Henryk, *The Deluge*, trans. by Jeremiah Curtin, Boston, Little, Brown and Company, 1891.
- Sienkiewicz Henryk, *Pan Michael*, trans. by Jeremiah Curtin, Boston, Little, Brown, and Company, 1893.
- Sienkiewicz Henryk, *Without Dogma*, trans. by Iza Young, Boston, Little, Brown, and Company, 1893.
- Sienkiewicz Henryk, *Yanko, the Musician and Other Stories*, trans. by Jeremiah Curtin, Boston, Little, Brown, and Company, 1893.
- Sienkiewicz Henryk, *Lillian Morris and Other Stories*, trans. by Jeremiah Curtin, Boston, Little, Brown, and Company, 1894.
- Sienkiewicz Henryk, *Children of the Soil*, trans. by Jeremiah Curtin, Boston, Little, Brown, and Company, 1895.
- Sienkiewicz Henryk, *Quo Vadis*, trans. by Jeremiah Curtin, Boston, Little, Brown, and Company, 1896.
- Sienkiewicz Henryk, *Let Us Follow Him, and Other Stories*, trans. by Sigmund S. Slupski and Iza Young, Philadelphia, H. Altemus, 1896.

- Sienkiewicz Henryk, *For Daily Bread, and Other Stories*, trans. by Iza Young, Philadelphia, H. Altemus, 1896.
- Sienkiewicz Henryk, *After Bread: A Story of Polish Emigrant Life to America*, trans. by Vatslaf A. Hlasko and Thomas H. Bullick, New York, R.F. Fenno, 1897.
- Sienkiewicz Henryk, *Knights of the Cross*, part 1, trans. by S.C. de Soissons, New York, R.F. Fenno, 1897.
- Sienkiewicz Henryk, *Quo Vadis*, trans. by Samuel A. Binion, Philadelphia, H. Altemus, 1897.
- Sienkiewicz Henryk, *Let Us Follow Him*, trans. by Jeremiah Curtin, Boston, Little, Brown, and Company, 1897.
- Sienkiewicz Henryk, *Let Us Follow Him, and Other Stories*, trans. by Vatslaf H. Hlasko and Thomas Bullick, New York, R.F. Fenno, 1897.
- Sienkiewicz Henryk, *Hania*, trans. by Jeremiah Curtin, Boston, Little, Brown, and Company, 1897.
- Sienkiewicz Henryk, *On the Sunny Shore*, trans. by S.C. de Soissons, New York, R.F. Fenno, 1897.
- Sienkiewicz Henryk, *Hania*, trans. by Casimir Gonski, Philadelphia, H. Altemus, 1898.
- Sienkiewicz Henryk, *Hania*, trans. by Casimir W. Dyniewicz, Chicago, Donohue, Henneberry, 1898.
- Sienkiewicz Henryk, *Pan Michael*, trans. by Samuel A. Binion, Philadelphia, H. Altemus, 1898.
- Sienkiewicz Henryk, *Quo Vadis*, trans. by William Smith, New York, J.S. Ogilvie, 1898.
- Sienkiewicz Henryk, *The Third Woman*, trans. by Nathan Babad, New York, J.S. Ogilvie, 1898.
- Sienkiewicz Henryk, *So Runs the World*, trans. by S.C. de Soissons. London & New York, F.T. Neely, 1898.
- Sienkiewicz Henryk, *For Daily Bread and Other Stories*, trans. by Iza Young, Philadelphia, H. Altemus, 1898.
- Sienkiewicz Henryk, *With Fire and Sword*, trans. by Samuel A. Binion, Philadelphia, H. Altemus, 1898.
- Sienkiewicz Henryk, *Peasants in Exile (For Daily Bread)*, trans. by C. O'Connor-Eccles, Notre Dame, IN, Ave Maria, 1898.
- Sienkiewicz Henryk, *On the Bright Shore*, trans. by Jeremiah Curtin, Boston, Little, Brown, and Company, 1898.
- Sienkiewicz Henryk, *Sielanka. A Forest Picture, and Other Stories*, trans. by Jeremiah Curtin, Boston, Little, Brown, and Company, 1898.
- Sienkiewicz Henryk, *The Fate of a Soldier*, trans. by J. Christian Bay, New York, Ogilvie, 1898.
- Sienkiewicz Henryk, *Sielanka: An Idyll*, trans. by Vatslaf H. Hlasko and Thomas Bullick, New York, R.F. Fenno, 1898.
- Sienkiewicz Henryk, *The Knights of the Cross*, abridged, trans. by Samuel Binion, New York, R.F. Fenno, 1899.
- Sienkiewicz Henryk, *Tales from Sienkiewicz*, trans. by S.C. de Soissons, New York, J. Pott, 1899.
- Sienkiewicz Henryk, *In Vain*, trans. by Jeremiah Curtin, Boston, Little, Brown, and Company, 1899.
- Sienkiewicz Henryk, *Dust and Ashes; or, Demolished*, trans. by J. Christian Bay, New York, F.T. Neely, 1899.

- Sienkiewicz Henryk, *The New Soldier; or, Nature and Life*, trans. by J. Christian Bay, New York, F.T. Neely, 1899.
- Sienkiewicz Henryk, *Her Tragic Fate*, trans. by J. Christian Bay, New York, F.T. Neely, 1899.
- Sienkiewicz Henryk, *Where Worlds Meet*, trans. by J. Christian Bay, New York, F.T. Neely, 1899.
- Sienkiewicz Henryk, *In Monte Carlo: A Story*, trans. by S.C. de Soissons, Philadelphia, D. McKay, 1900.
- Sienkiewicz Henryk, *The Knights of the Cross*, trans. by Jeremiah Curtin, Boston, Little, Brown, and Company, 1900.
- Sienkiewicz Henryk, *The Knights of the Cross*, trans. by Samuel A. Binion, New York, R.F. Fenno, 1900.
- Sienkiewicz Henryk, *In the New Promised Land*, trans. by S.C. de Soissons, London, Jarrold, 1900.
- Sienkiewicz Henryk, *The Judgment of Peter and Paul on Olympus: A Poem in Prose*, trans. by Jeremiah Curtin, Boston, Little, Brown, and Company, 1900.
- Sienkiewicz Henryk, *The Irony of Life: the Polanetzki Family*, trans. by Nathan M. Babad, New York, R.F. Fenno, 1900.
- Sienkiewicz Henryk, *The Knights of the Cross*, abridged, trans. by B. Dahl, New York, Ogilvie, 1900.
- Sienkiewicz Henryk, *The Knights of the Cross. Danusia*, ed. by J. Manson, trans. by C.E. de Savoie-Carignan, London, Sands, 1900.
- Sienkiewicz Henryk, *Tales*, trans. by S.C. de Soissons, London, Allen, 1901.
- Sienkiewicz Henryk, *Life and Death and Other Legends and Stories*, trans. by Jeremiah Curtin, Boston, Little, Brown, and Company, 1904.
- Sienkiewicz Henryk, *Quo Vadis*, trans. by Samuel Binion and S. Malevsky, New York, Crowell, 1905.
- Sienkiewicz Henryk, *On the Field of Glory*, trans. by Jeremiah Curtin, Boston, Little, Brown, and Company, 1906.
- Sienkiewicz Henryk, *The Field of Glory*, trans. by Henry Britoff, New York, J.S. Ogilvie, 1906.
- Sienkiewicz Henryk, *Whirlpools*, trans. by Max A. Drezmal, Boston, Little, Brown, and Company, 1910.
- Sienkiewicz Henryk, *Quo Vadis. A narrative of the time of Nero*, trans. by A. Heyman, Chicago, M.A. Donohue, ca. 1910.
- Sienkiewicz Henryk, *In Desert and Wilderness*, trans. by Max A. Drezmal, Boston, Little, Brown, and Company, 1912.
- Sienkiewicz Henryk, *Quo Vadis?*, trans. by C.J. Hogarth, London, Dent, 1914.
- Sienkiewicz Henryk, *Quo Vadis: A Play in Five Acts*, adapt. by Marie Doran, New York, S. French, 1928.
- Sienkiewicz Henryk, *Tales from Henryk Sienkiewicz*, ed. and intro. by Monica M. Gardner, trans. by various hands, New York, Dutton, 1931.
- Sienkiewicz Henryk, *The Teutonic Knights*, preface by Lord Vansittart, trans. by Alicia Tyszkiewicz, Edinburgh, Nelson, 1943.
- Sienkiewicz Henryk, *Portrait of America. Letters of Henryk Sienkiewicz*, ed. and trans. by Charles Morley, New York, Columbia University Press, 1959.

- Sienkiewicz Henryk, *Western Septet: Seven Stories of the American West*, trans., ed., and annotated by Marion M. Coleman, foreword by Maria Kornilowicz, Cheshire, CT, Cherry Hill Books, 1973.
- Sienkiewicz Henryk, *Selected Tales*, 2nd ed., trans. by various hands, Miami, Piast Publishing Company in cooperation with American Institute of Polish Culture, 1979.
- Sienkiewicz Henryk, *Charcoal Sketches and Other Tales*, trans. by A. Zamoyski, London, Angel Books, 1991.
- Sienkiewicz Henryk, *With Fire and Sword*, trans. by W.S. Kuniczak, Fort Washington, PA, Copernicus Society of America, 1991.
- Sienkiewicz Henryk, *The Deluge*, trans. by W.S. Kuniczak, Fort Washington, PA, Copernicus Society of America, 1991.
- Sienkiewicz Henryk, *Fire in the Steppe*, trans. by W.S. Kuniczak, Fort Washington, PA, Copernicus Society of America, 1992.
- Sienkiewicz Henryk, *Quo Vadis*, trans. by Stanley Conrad, New York, Hippocrene Books, 1992.
- Sienkiewicz Henryk, *Quo Vadis*, trans. by W.S. Kuniczak, New York, Macmillan, 1993.
- Sienkiewicz Henryk, *The Teutonic Knights*, trans. by Bernard W.A. Massey; Mirosław Lipinski, New York, Hippocrene Books, 1993.
- Sienkiewicz Henryk, *Quo Vadis*, trans. by Alicia Tyszkiewicz, Mirosław Lipinski, New York, Hippocrene Books, 1993.
- Sienkiewicz Henryk, *The Little Trilogy*, trans. by Mirosław Lipinski, New York, Hippocrene Books, 1995.
- Sieroszewski Waclaw, *A Flight from Siberia*, London, Hutchinson, 1909.
- Slowacki Juliusz, *The Father of the Plague-Stricken at El-Arish*, trans. by J.P. Wachowski, "Free Poland", 13, 1915.
- Slowacki Juliusz, *The Father of the Plague-Stricken at El-Arish*, trans. by J.P. Wachowski, "Free Poland", 13, 1915.
- Slowacki Juliusz, *Mazzeppa*, trans. by Carlton F. Wells and Carolyn D. Wells, intro. by Tadeusz Mitana, Ann Arbor, The Alumni Press, 1929.
- Slowacki Juliusz, *Anbelli*, trans. by Dorothea Prall Radin, intro. by George R. Noyes, London, G. Allen and Unwin, 1930 (also: Westport: Greenwood Press, 1979).
- Slowacki Juliusz, *The Father of the Plague-Stricken at El Arish*, trans. by George R. Noyes, London, Eyre and Spottiswoode, s.d.
- Slowacki Juliusz, *Mary Stuart*, trans. by Arthur P. Coleman and Marion M. Coleman, Cambridge Springs, Alliance College, 1937.
- Slowacki Juliusz, *The Father of the Plague-Stricken in El Arish*, trans. by William J. Rose, in: *Juliusz Slowacki, 1809–1849. The Centenary Volume*, London, The Polish Research Centre, 1951.
- Slowacki Juliusz, *In Switserland*, trans. by Kenneth Mackenzie, preface by William F. Rose, intro. by Antoni Boguslawski, London, Eyre and Spottiswoode, 1953.
- Slowacki Juliusz, *Balladyna*, trans. by Marion M. Coleman with Walter Twardowski, Jr. Cambridge Springs, Alliance College, 1960.
- Slowacki Juliusz, *The Letters of Juliusz Slowacki to His Mother in the Years 1830–1842. A Translation*, trans. by Edward M. Foley. Ph.D. dissertation, Harvard University, 1965.

- Slowacki Juliusz, *Genesis from the Spirit*, trans. by Kazimierz Chodkiewicz, London, Chodkiewicz, 1966.
- Slowacki Juliusz, *Mazepa*, trans. by Marion M. Coleman, Cheshire, CT, Cherry Hill Books, 1966.
- Slowacki Juliusz, *Hymn*, trans. by Irmira Plaszkiewicz-Pulc, "The Polish Review", XX, 4, 1975, 106–107.
- Slowacki Juliusz, From *In Switzerland* and *Hymn Written at Sunset on the Sea Before Alexandria*, trans. by George Gömöri, Keith Bosley, "Comparative Criticism", 6, 1984, 305–307.
- Slowacki Juliusz, *This Fateful Power. A Bilingual Anthology*, intro. by Alina Kowalczykova, ed. and trans. by Michael J. Mikoś, Lublin, Norbertinum, 1999.
- Slowacki Juliusz, *Poland's Angry Romantic: Two Poems and a Play by Juliusz Slowacki*, ed. and trans. by Peter Cochran and others, Newcastle upon Tyne, Cambridge Scholars, 2009.
- Sommer Piotr, *Things to Translate and Other Poems*, trans. by various hands, Newcastle upon Tyne, Bloodaxe Books, 1991.
- Sommer Piotr, *Continued*, Middletown, CT, Wesleyan University Press, 2005.
- Sosnowski Andrzej, *Lodgings. Selected Poems 1987–2010*, trans. by Benjamin Paloff, Rochester, NY, Open Letter, 2011.
- Staff Leopold, *An Empty Room*, trans. by Adam Czerniawski, Newcastle Upon Tyne, Bloodaxe Books, 1983.
- Staff Leopold, *Wickework*, trans. by Anita Jones Debska, Toruń, The Attic Press, 2005.
- Stasiuk Andrzej, *White Raven*, trans. by Wiesiek Powaga, London, Serpent's Tail, 2000.
- Stasiuk Andrzej, *Tales of Galicia: [a novel]*, trans. by Margarita Nafpaktitis, Prague, Twisted Spoon Press, 2003.
- Stasiuk Andrzej, *Nine*, trans. by Bill Johnston, Orlando, Harcourt, 2007.
- Stasiuk Andrzej, *Fado*, trans. by Bill Johnston, Champaign, Dalkey Archive Press, 2009.
- Stasiuk Andrzej, *On the Road to Bagdad*, trans. by Michael Kandel, Orlando, Houghton Mifflin Harcourt, 2011.
- Stern Anatol, *Europa: A Poem*, intro. by Michael Horowitz, preface by Oswell Blakeston, trans. by S.T. and M.H., London, Gaberbocchus, 1962.
- Stroiński Leon, *Window: Collected Prose Poems*, trans. by Adam Czerniawski, London, Oasis Books, 1979.
- Strykowski Julian, *The Inn*, trans. by Celina Wieniewska, New York, Harcourt Brace Jovanovich, 1971.
- Szaniawski Jerzy, *Two Theatres. Mother*, trans. by Irene Just and Barbara I. Dembkowski, Cambridge Springs, PA, Alliance College, 1976.
- Szaniawski Jerzy, *The Sailor; A Comedy in 3 Acts*, trans. by Richard Ordynski, New York, s.n., s.d.
- Szczepański Jan Józef, *The End of the Century*. "Cross Currents", 8, 1989, 3–8.
- Szczypiorski Andrzej, *The Polish Ordeal*, trans. by Celina Wieniewska, London, Croom Helm, 1982.
- Szczypiorski Andrzej, *The Beautiful Mrs. Seidenman*, trans. by Klara Glowczewska, New York, Grove Weidenfeld, 1990.
- Szczypiorski Andrzej, *A Mass for Arras*, trans. by Richard Lourie, New York, Grove Press, 1993.

- Szczypiorski Andrzej, *Self-Portrait with a Woman*, trans. by Bill Johnston, New York, Grove Press, 1995.
- Szczypiorski Andrzej, *The Shadow Catcher*, trans. by Bill Johnston, New York, Grove Press, 1997.
- Szechter Szymon, *Bridge on Ice*, trans. by Frances Carroll and Nina Karsov, London, Marion Boyars, 1977.
- Szwec Piotr, *Annihilation. A Novel*, trans. by Ewa Hryniewicz-Yarbrough, Normal, IL, Dalkey Archive Press, 1987.
- Szmaglewska Seweryna, *Smoke over Birkenau*, trans. by Jadwiga Rynas, New York, Holt, 1947.
- Szpilman Władysław, *The Pianist*, trans. by Anthea Bell, Bath, Chivers Press, 2000.
- Szuber Janusz, *They Carry a Promise. Selected Poems*, trans. by Ewa Hryniewicz-Yarbrough, New York, A.A. Knopf, 2009.
- Szyborska Wisława, *Sounds, Feelings, Thoughts: Seventy Poems*, trans. by Magnus J. Krynski and Robert A. Maguire, Princeton, NJ, Princeton University Press, 1981.
- Szyborska Wisława, *Selected Poems*, trans. by Grażyna Drabik, Austin Flint and Sharon Olds, "Quarterly Review of Literature", vol. 23, 4, 1982, 4–64.
- Szyborska Wisława, *People on a Bridge: Poems*, trans. by Adam Czerniawski, London, Boston, Forest Books, 1990.
- Szyborska Wisława, *View With a Grain of Sand: Selected Poems*, trans. by Stanisław Barańczak and Clare Cavanagh, New York, Harcourt, Brace and Co., 1995.
- Szyborska Wisława, *Nothing Twice: Selected Poems*, trans. by Stanisław Barańczak and Clare Cavanagh, Kraków, Wydawnictwo Literackie, 1997.
- Szyborska Wisława, *Poems, New and Collected*, trans. by Stanisław Barańczak and Clare Cavanagh, San Diego, New York, London, Harcourt Professional, 1998.
- Szyborska Wisława, *Miracle Fair: Selected Poems*, foreword by Czesław Miłosz, trans. by Joanna Trzeciak, New York, London, W.W. Norton, 2001.
- Szyborska Wisława, *Nonrequired Reading: Prose Pieces*, trans. by Clare Cavanagh, New York, Harcourt, Inc., 2002.
- Szyborska Wisława, *Moment*, trans. by Clare Cavanagh and Stanisław Barańczak, Kraków, Znak, 2003.
- Szyborska Wisława, *Monologue of a Dog: New Poems*, trans. by Clare Cavanagh and Stanisław Barańczak, Orlando, Harcourt, 2005.
- Szyborska Wisława, *Here*, trans. by Clare Cavanagh and Stanisław Barańczak, Boston, Houghton, Mifflin, Harcourt, 2010.

§

- Śledziński Waclaw, *Governor Frank's Dark Harvest*, Newton, Montgomerishire Printers and Stationers Company, 1946.
- Śmieja Florian, *Not a Tourist: Poems*, trans. by various hands, London, Canada, Third Eye, 1986.
- Śniadecki Jan, *Prize Essay on the Literary and Scientific Labor of Copernicus, the Founder of Modern Astronomy*, trans. by Justin Brenan, Dublin, W. Folds and Son, 1823.

- Święcicki Marek, *With the Red Devils at Arnhem*, trans. by H.C. Stevens, London, MaxLove, 1945.
- Święcicki Marek, *Seven Rivers to Bologna*, London, Rolls Book Company, 1946.
- Świrszczyńska Anna, *Building the Barricade*, trans. by Magnus J. Kryński and Robert A. Maguire, Kraków, Wydawnictwo Literackie, 1979.
- Świrszczyńska Anna (Anna Swir), *Happy as a Dog's Tail*, intro. by Czesław Miłosz, trans. by Czesław Miłosz with Leonard Nathan, afterword by Czesław Miłosz and Leonard Nathan, San Diego, Harcourt Brace Jovanovich, 1985.
- Świrszczyńska Anna (Anna Swir), *Fat Like the Sun*, preface by the Raving Beauties, trans. by Margaret Marshment and Grazyna Baran, illustr. by Jola Scicińska, London, The Women's Press, 1986.
- Świrszczyńska Anna (Anna Swir), *Talking to My Body*, trans. by Czesław Miłosz and Leonard Nathan, Port Townsend, Washington, Copper Canyon Press, 1996.

T

- Taborski Bolesław, *Duet*, London, Oficyna Poetów i Malarzy, 1975.
- Taborski Bolesław, *For the Witnesses*, London, Poets' and Painters' Press, 1978.
- Taborski Bolesław, *Gnieźno Door: Poem*, Warszawa, PIW, 2000.
- Themerson Stefan, *Bayamus and the Theatre of Semantic Poetry: A Novel*, London, Editions Poetry, 1949.
- Themerson Stefan, *Mr. Rouse Builds his House*, London, Gaberbocchus Press, 1950.
- Themerson Stefan, *Professor Mmaa's Lecture*, London, Gaberbocchus, 1953.
- Themerson Stefan, *General Piesc or the Case of the Forgotten Mission*, London, Gaberbocchus Press, 1976.
- Tkaczyszyn-Dycki Eugeniusz, *Peregrinary*, trans. by Bill Johnston, Brookline, MA, Zephyr Press, 2008.
- Tochman Wojciech, *Like Eating a Stone: Surviving the Past in Bosnia*, trans. by Antonia Lloyd Jones, London, Portobello Books, 2008.
- Tokarczuk Olga, *House of Day, House of Night*, trans. by Antonia Lloyd-Jones, London, Granta, 2002.
- Tokarczuk Olga, *Primeval and Other Times*, trans. by Antonia Lloyd-Jones, Prague, Twisted Spoon Press, 2010.
- Tomkiewicz Mina, *Of Bombs and Mice; A Novel of War-time Warsaw*, ed. by Patrick Wyndham in collaboration with the author, trans. by Stefan F. Gazel, New York, T. Yoseloff, 1970.
- Tryzna Tomek, *Miss Nobody*, trans. by Joanna Trzeciak, New York, Doubleday, 1999.
- Tulli Magdalena, *Dreams and Stones*, trans. by Bill Johnston, New York, Archipelago Books, 2004.
- Tulli Magdalena, *Moving Parts*, trans. by Bill Johnston, New York, Archipelago Books, 2005.
- Tulli Magdalena, *Flaw*, trans. by Bill Johnston, New York, Archipelago Books, 2007.
- Tulli Magdalena, *In Red*, trans. by Bill Johnston, New York, Archipelago Books, 2011.

- Tuwim Julian, *Locomotive; The Turnip; The Birds' Broadcast*, adapt. from the Polish by Bernard Gutteridge and William J. Peace, illustr. by Levitt and Him, London, Minerva, 1939.
- Tuwim Julian, *The Dancing Socrates and Other Poems*, select. and trans. by Adam Gillon, New York, Twayne Publishers, 1968.
- Tuwim Julian, *Ball at the Opera*, trans. by Madeline G. Levine and Steven I. Levine, "The Polish Review", 30: 1, 1985, 5–23.
- Tuwim Julian, *The Train*, trans. by Czesław Knobbe, illustr. by Michael Thoenes, Duluth, Sterling Design, 1991.
- Tuszyńska Agata, *Lost Landscapes: In Search of Isaac Bashevis Singer and the Jews of Poland*, trans. by Madeline G. Levine, New York, William Morrow, 1998.
- Twardowski Jan, *When You Say*, select. and ed. by Aleksandra Iwanowska, afterword by the author, trans. by various hands, Kraków, Wydawnictwo Literackie, 2000.
- Twardowski Jan, *Serious Angel: A Selection of Poems*, trans. by Sarah Lawson and Małgorzata Koraszewska, Dublin, Dedalus, 2003.
- Tyrmand Leopold, *The Man with the White Eyes*, trans. by David J. Welsh, New York, A.A. Knopf, 1959.
- Tyrmand Leopold, *The Seven Long Voyages*, trans. by David J. Welsh, London, Michael Joseph Ltd., 1959.
- Tyrmand Leopold, ed., *Kultura Essays*, trans. by David J. Welsh, New York, Free Press, 1970.
- Tyrmand Leopold, *Notebook of a Dilettante*, New York, Macmillan, 1970.
- Tyrmand Leopold, *The Rosa Luxemburg Contraceptives Cooperative; A Primer on Communist Civilization*, New York, Macmillan, 1972.
- Tyrmand Leopold, *The Ugly Beautiful People: Essays on Liberal Culture*, Lanham, MD, University Press of America, 1985.

V

- Vincenz Stanisław, *On the High Uplands. Sagas, Songs, Tales and Legends of the Carpathians*, trans. by H.C. Stevens, illustr. by Z. Czemanski, New York, Roy, 1955.

W

- Wańkowicz Melchior, *In a Polish Field-hospital in 1918: From the Diary of a Red Cross Sister*, trans. by Aniela Pruszyńska. S.l.: s.n., 1920–1929.
- Wańkowicz, Melchior, ed., *Golgotha Road*, New York, National Committee of Americans of Polish Descent, 1945.
- Wańkowicz Melchior, *Three Generations*, trans. by Krystyna Cękalska, preface by Benedykt Heydenkorn, Toronto, Canadian-Polish Research Institute of Canada, 1973.
- Wat Aleksander, *Mediterranean Poems*, ed. and trans. by Czesław Miłosz, Ann Arbor, Ardis, 1977.
- Wat Aleksander, *My Century: The Odyssey of a Polish Intellectual*, ed. and trans. by Richard Lourie; with a foreword by Czesław Miłosz, Berkeley, University of California Press, 1988.
- Wat Aleksander, *With the Skin*, trans. and ed. by Czesław Miłosz and Leonard Nathan, New York, Ecco Press, 1989.

- Wat Aleksander, *Lucifer Unemployed*, trans. by Lillian Vallee; with a foreword by Czesław Miłosz, Evanston, IL, Northwestern University Press, 1990.
- Wat Aleksander, *Selected Poems*, trans. and ed. by Czesław Miłosz and Leonard Nathan, London, Penguin, 1991.
- Wernerowa Jadwiga, *Squirrel Redcoat*, trans. by Maria Paczynska, pictures by Janusz Grabiński, London, Heinemann, 1961.
- Weysenhoff Joseph, *The Sable and the Girl*, trans. by Kate Zuk Skarszewska, London, George Allen and Unwin, 1929.
- Wierzyński Kazimierz, *The Forgotten Battlefield*, trans. by Edmun Ordon, illustr. by Zdzisław Czeremski, New York, Roy, 1944.
- Wierzyński Kazimierz, *The Life and Death of Chopin*, trans. by Norber Guterman, foreword by Artur Rubinstein, New York, Simon and Schuster, 1949.
- Wierzyński Kazimierz, *Selected Poems*, ed. by Clark Mills and Ludwik Krżyżanowski, trans. by various hands, New York, Voyages Press, 1959.
- Wilk Mariusz, *The Journals of a White Sea Wolf*, trans. by Danusia Stok, photographs by Thomas Kizny, London, Harvill Press, 2003.
- Winawer Bruno, *The Book of Job; A Satirical Comedy*, trans. by Joseph Conrad, London, J.M. Dent and Sons, 1931.
- Wirtemberska Maria, *Mahina or the Heart's Intuition*, trans. by Ursula Phillips, London, Polska Fundacja Kulturalna, 2001.
- Witkiewicz Stanisław Ignacy [Witkacy], *The New Deliverance*, trans. by Adam Tungu, "Polish Perspectives", 6, 1963.
- Witkiewicz Stanisław Ignacy, *The Water Hen*, trans. by Daniel C. Gerould and C.S. Durer, "First Stage", 6: 2, 1967–1968, 86–102.
- Witkiewicz Stanisław Ignacy, *Tropical Madness: Four Plays*, intro. by Martin Esslin, trans. by Daniel and Eleanor Gerould, New York, Winter House, 1972.
- Witkiewicz Stanisław Ignacy, *In a Little Country House*, trans. by Stefania A. Gross and Allen S. White, [S.l.]: [s.n.], 1973.
- Witkiewicz Stanisław Ignacy, *The Anonymous Work*, trans. by Daniel C. Gerould and Eleanor Gerould, in: *Twentieth-Century Polish Avant-Garde Drama, Plays, Scenarios, Critical Documents*, Ithaca, NY and London, Cornell University Press, 1977.
- Witkiewicz Stanisław Ignacy, *Belzebub Sonata*, ed. and trans. by Daniel Gerould and Jadwiga Kosicka, New York, Performing Arts Journal Publications, 1980.
- Witkiewicz Stanisław Ignacy, *The Madman and the Nun and The Crazy Locomotive; Three Plays, including The Water Hen*, ed. and trans. by Daniel C. Gerould and C.S. Durer, New York, Applause, 1989.
- Witkiewicz Stanisław Ignacy, *The Witkiewicz Reader*, ed. and trans. by Daniel Gerould, Evanston, IL, Northwestern University Press, 1992.
- Witkiewicz Stanisław Ignacy, *The Mother and Other Unsavory Plays, including The Shoemakers and They*, ed. and trans. by Daniel Gerould and C.S. Durer, New York, Applause, 1993.
- Witkiewicz Stanisław Ignacy, *Insatiability*, trans., in a newly revised version, by Louis Iribarne, Evanston, IL, Northwestern University Press, 1996.
- Witkiewicz Stanisław Ignacy, *Country House*, trans. by Daniel C. Gerould, Amsterdam, Harwood Publishers, 1997.

- Witkiewicz Stanisław Ignacy, *Mr. Price, or Tropical Madness; and, Metaphysics of a Two-Headed Calf*, ed. and trans. by Daniel Gerould, London and New York, Routledge, 2002.
- Witkowski Michał, *Lovetown*, trans. by W. Martin, London, Portobello Books, 2010.
- Wittlin Joseph, *Selected Polish Tales*, trans. by Else C.M. Benecke and Marie Busch, London, Oxford University Press, 1921.
- Wittlin Joseph, *Salt of the Earth*, trans. by Pauline De Chary, Harrisburg, PA, Stackpole Books, 1970.
- Wojdowski Bogdan, *Bread for the Departed*, trans. by Madeline G. Levine, Evanston IL, Northwestern University Press, 1997.
- Wojtyła Karol, *Easter Vigil and Other Poems*, trans. by Jerzy Peterkiewicz, New York, Random House, 1979.
- Wojtyła Karol, *The Jeweler's Shop: a meditation on the sacrament of matrimony passing on occasion into a drama*, trans. by Bolesław Taborski, New York, Random House, 1980.
- Wojtyła Karol, *Collected Poems*, intro. and trans. by Jerzy Peterkiewicz, New York, Random House, 1982.
- Wojtyła Karol, *The Collected Plays and Writings on Theater*, intro. and trans. by Bolesław Taborski, Berkeley, University of California Press, 1987.
- Wojtyła Karol (Pope John Paul II), *Poezje. Poems*, afterword by Krzysztof Dybciak, trans. by Jerzy Peterkiewicz, Kraków, Wydawnictwo Literackie, 1988.
- Wojtyła Karol, *The Place Within: The Poetry of Pope John Paul II*, trans. by Jerzy Peterkiewicz, New York, Random House, 1994.
- Wojtyła Karol, *The Poetry of John Paul II: Roman Triptych, Meditations*, trans. by Jerzy Peterkiewicz, Washington, USCCB, 2003.
- Wojtyła Karol, *Rise, Let us Be on Our Way!*, trans. by Walter Ziemba, New York, Warner Books, 2004.
- Wyspiański Stanisław, *Protesilas and Laodamia*, trans. by George R. Noyes and Elizabeth Clark, "Slavonic Review", XI, 1933.
- Wyspiański Stanisław, *Meleager. A Tragedy*, trans. by Florence Noyes and George Rapall Noyes, Berkeley, University of California Press, 1933.
- Wyspiański Stanisław, *The Wedding*, an adaptation by Marion M. Coleman, "Alliance Journal", IX, 1959.
- Wyspiański Stanisław, *The Wedding*, trans. by Floryan Sobienioski and Hesketh Pearson, New York, Hart Stenographic Bureau, 1962.
- Wyspiański Stanisław, *The Return of Odysseus*, trans. with an intro. by Howard Clarke, Bloomington, Indiana University Press, 1966.
- Wyspiański Stanisław, *The Wedding*, trans. by Gerard Kapolka, Ann Arbor, Ardis, 1990.
- Wyspiański Stanisław, *The Wedding*, trans. by Noel Clark, intro. by Jerzy Peterkiewicz, London, Oberon Books, 1998.

Z

- Zagajewski Adam, *Tremor: Selected Poems*, trans. by Renata Gorczynski, New York, Farrar, Straus and Giroux, 1985.

- Zagajewski Adam, *Solidarity, Solitude: Essays*, trans. by Lillian Vallee, New York, Ecco Press, 1990.
- Zagajewski Adam, *Canvas*, trans. by Renata Gorczynski, Benjamin Ivry, and C.K. Williams, New York, Farrar, Straus and Giroux, 1991.
- Zagajewski Adam, *Two Cities: On Exile, History, and Imagination*, trans. by Lillian Vallee, New York, Farrar, Straus and Giroux, 1995.
- Zagajewski Adam, *Mysticism for Beginners*, trans. by Clare Cavanagh, New York, Farrar, Straus and Giroux, 1997.
- Zagajewski Adam, *Three Angels*, trans. by Clare Cavanagh et al., Kraków, Wydawnictwo Literackie, 1998.
- Zagajewski Adam, *Another Beauty*, trans. by Clare Cavanagh, New York, Farrar, Straus and Giroux, 2000.
- Zagajewski Adam, *Without End: New and Selected Poems*, trans. by Clare Cavanagh and Renata Gorczynski, Benjamin Ivry, and C.K. Williams, New York, Farrar, Straus and Giroux, 2002.
- Zagajewski Adam, *A Defense of Ardor*, trans. by Clare Cavanagh, New York, Farrar, Straus, and Giroux, 2004.
- Zagajewski Adam, *Unseen Hand*, trans. by Clare Cavanagh, New York, Farrar, Straus and Giroux, 2011.
- Zagórski Waclaw, *Seventy Days*, trans. by John Welsh, London, F. Muller, 1957.
- Zaniewski Andrzej, *Rat. A Novel*, trans. by Ewa Hryniewicz-Yarbrough, New York, Arcade Publishing, 1994.
- Zapolska Gabriela, *The Morality of Mrs. Dulski*, trans. by Wiesława and Victor Contoski, "Slavic and East European Arts", vol. 1, 2, Spring 1983, 5–56.

Ż

- Żeromski Stefan, *Ashes*, trans. by Helen Stankiewicz Zand, New York, Alfred A. Knopf, 1928.
- Żeromski Stefan, *The Faithful River*, trans. by Stephen Garry, London, Minerva Publishing Co., 1943.
- Żeromski, Stefan *The Crows*, trans. by Olga Scherer-Virski, in: Olga Scherer-Virski, *The Modern Polish Short Story*, The Hague, Mouton, 1955.
- Żeromski Stefan, *Temptation*, trans. by Else C.M. Benecke, illustr. by Owen Quesnel Lennox, Henley-on-Thames, Carpathian, 1989.
- Żeromski Stefan, *The Faithful River*, trans. by Bill Johnston, Evanston, IL, Northwestern University Press, 1999.
- Żółkiewski Stanisław, *Expedition to Moscon. A Memoir*, intro. and notes by Jędrzej Giertych, preface by Sir Robert Bruce Lockhart, trans. by M.W. Stephen, London, Polonica Publications, 1959.
- Żywulska Krystyna, *I Came Back*, trans. by Krystyna Cenkalska, New York, Roy, 1951.
- Żytomorski Eugeniusz, *Gothic Avenue*, trans. by Ann Kupnicki, Toronto, Avant-Garde Books, 1975.

Antologie

- Ablamowicz Halina (comp. and ed.), *Polish Poetry from the Soviet Gulag. Recovering a Lost Literature*, foreword by Josephine A. McQuail, trans. by Halina Ablamowicz and Kevin Christianson, Lewiston, NY, Edwin Mellen Press, 2008.
- Anstruther Fay C. (ed. and retold), *Old Polish Legends*, foreword by Zygmunt Nowakowski, Wood-engravings by J. Sekalski, Glasgow, The Polish Library, 1945.
- Baran Marcin (sel.), *Carnivorous Boy Carnivorous Bird: Poetry from Poland*, ed. by Anna Skucińska and Elżbieta Wójcik-Leese, trans. by various hands, Brookline, MA, Zephyr Press, 2004.
- Barańczak Stanisław and Clare Cavanagh (eds. and trans.), *Spoiling Cannibals' Fun: Polish Poetry of the Last Two Decades of Communist Rule*, foreword by Helen Vendler, Evanston, IL, Northwestern University Press, 1991.
- Bassnet Susan and Piotr Kuhlczak (trans. and intro.), *Ariadne's Thread: Polish Women Poets*, London, Forest Books, 1988.
- Benecke Else C.M. (ed. and trans.), *Tales by Polish Authors*, Oxford, B.H. Blackwell, 1915.
- Benecke Else C.M. and Marie Busch (eds. and trans.), *More Tales by Polish Authors*, Oxford, B.H. Blackwell, 1916.
- Benecke Else C.M. and Marie Bush. (eds. and trans.), *Selected Polish Tales*, London, Oxford University Press, 1921.
- Bloch Alfred (ed.), *The Real Poland: An Anthology of National Self-Perception*, trans. by various hands, New York, Continuum, 1982.
- Borski Lucia M. and Kate Miller (comp. and trans.), *The Jolly Tailor and Other Fairy Tales*, illustr. by Kazimierz Klepacki, New York, Longmans, 1928.
- Borski Lucia M. and Kate Miller (comp. and trans.), *The Gypsy and the Bear and Other Fairy Tales*, foreword by Eric P. Kelly, illustr. by James Reid, New York, Longmans, 1933.
- Borski Lucia M. and Kate Miller (comp. and trans.), *Good Sense and Good Fortune and Other Polish Folk Tales*, illustr. by Erica Gorecka-Egan, New York, D. McKay, 1970.
- Bowring John (ed. and trans.), *Wybór poezji polskiej. Specimens of the Polish Poets; With Notes and Observations on the Literature of Poland*, London, Sold by Baldwin, Cradock and Joy, and Rowland Hunter, 1828.
- Busza Andrzej and Bogdan Czaykowski (eds.), *Gathering Time: Five Modern Polish Elegies/Iwaszkiewicz, Wierzyński, Jastrun, Miłosz, Białoszewski*, trans. and intro. by Andrzej Busza and Bogdan Czaykowski, Mission, BC, Barbarian Press, 1983.
- Carpenter Bogdana (ed.), *Monumenta Polonica. The First Four Centuries of Polish Poetry. A Bilingual Anthology*, trans. by John and Bogdana Carpenter, and others, Ann Arbor, Michigan Slavic Publications, 1989.
- Clark Noel (ed. and trans.), *...bear now my soul... Polish Verse in English Translation*, Wrocław, Ossolineum, 1997.
- Coleman Marion M. (ed.), *The Wayside Willow: Prose and Verse*, trans. by various hands, Trenton, NJ, White Eagle Publishing, 1945.
- Coleman Marion M. (ed.), *Mazovian Melody. Translation of Prose and Verse on Mazovian Themes by Members of Klub Polski*, New York, Columbia University, 1948.

- Coleman Marion M. (ed.), *A World Remembered. Tales and Lore of the Polish Land*, Cheshire, CT, Cherry Hill Books, 1965.
- Coleman Marion M. (comp.), *The Polish Land: A Journey Through Poland from the Vistula to the Poet's Land of the Eastern Border: The Polish Land, Its Legends, Historic Personalities, Poetry: An Anthology*, trans. by various hands, Cheshire, CT, Cherry Hill Books, 1974.
- Conquest Robert, *Back to Life; Poems from Behind the Iron Curtain*, London, Hutchinson, 1958.
- Cummins Walter (ed.), *Shifting Borders. East European Poetries of the Eighties*, Cranbury, NJ, Associated University Presses, 1993 (*Poland*, compiled by Daniel Bourne, 259–320).
- Contemporary Polish Writing*, trans. by various hands, "Przekładaniec", special issue, 2001.
- Czaykowski Bogdan (ed.), *Polish Poets. Modern Poetry in Translation*, Spring 1975.
- Czerniawski Adam (ed. and trans.), *The Burning Forest: Modern Polish Poetry*, Newcastle upon Tyne, Bloodaxe, 1988.
- Czerniawski Adam, (ed. and trans.), *Moved by the Spirit: an Anthology of Polish Religious Poetry*, foreward by Rowan Williams, Belfast, Lapwing, 2010.
- Czerwinski Edward J. (ed. and intro.), *Pieces of Poland: Four Polish Dramatists*, trans. by various hands, Stony Brook, NY, Slavic Cultural Center Press, 1983.
- Dynowska Wanda (Umadevi) and Harischandra B. Bhatt (eds.), *The Scarlet Muse. An Anthology of Polish Poems*, trans. by various hands, Bombay, N.M. Tripathi, 1944.
- Dynowska Wanda (ed.), *Polish Short Stories*, trans. by various hands. Bombay, Swatantrapur, Aundh, M. Frydman, 1946.
- Dynowska Wanda (ed.), *All for Freedom: The Warsaw Epic*, Bombay, Swatantrapur, Aundh, M. Frydman, 1946.
- Dziadek Adam (sel. and intro.), *77 Translations by Stanisław Barańczak and Clare Cavanagh from Modern Polish Poetry*, Katowice, Towarzystwo Zachęty Kultury w Katowicach, Szkoła Języka i Kultury Polskiej Uniwersytetu Śląskiego, 1995.
- Filip Tadeusz (ed.), *A Polish Anthology*, trans. by Michael A. Michael, London, Duckworth, 1944.
- Galazka Jacek (comp. and trans.), *A Treasury of Polish Aphorisms*, intro. by Jerzy R. Krzyżanowski, illustr. by Barbara Świdzińska, Cornwall Bridge, CT, Polish Heritage Publications, 1997.
- George Emery (ed.), *Contemporary East European Poetry: an Anthology*, expanded edition, trans. by various hands, New York, Oxford, Oxford University Press, 1993.
- Gerould Daniel (ed.), *Twentieth-Century Polish Avant-Garde Drama, Plays, Scenarios, Critical Documents*, trans. by Daniel Gerould in collaboration with Eleanor Gerould, Ithaca, NY, Cornell University Press, 1977.
- Gillon Adam (ed. and trans.), *Selected Poems and Translations*, New York, Astra, 1962.
- Gillon, Adam and Ludwik Krzyżanowski (eds.), *Introduction to Modern Polish Literature. An Anthology of Fiction and Poetry*, 2nd ed. with a New Poetry Section edited by Adam Gillon and Krystyna Olszer, trans. by various hands, New York, Hippocrene Books, 1982.
- Goscilo Helena (ed. and trans.), *Russian and Polish Women's Fiction*, Knoxville, University of Tennessee Press, 1985.
- Gömöri George, *Polish and Hungarian Poetry, 1945 to 1956*, Oxford, Oxford University Press, 1966.

- Graham Antony (trans.), *Witness out of Silence. Polish Poets Fighting for Freedom*, intro. by Stephen Spender, London, Poets' and Painters' Press, 1980.
- Grol Regina (sel. and trans.), *Ambers Aglow: An Anthology of Contemporary Polish Women's Poetry*, Austin, Host Publications, 1996.
- Gwiazda Piotr (ed.), *Józef Wittlin and Modern Polish and Polish-American Poetry: A Commemorative Anthology*, New York, Polish Cultural Institute, 2001.
- Halikowska Teresa and George Hyde (eds.), *The Eagle and the Crow. Modern Polish Short Stories*, trans. by various hands, London, Serpent's Tail, 1966.
- Holton Milne and Paul Vangelisti (eds.), *The New Polish Poetry: A Bilingual Collection*, trans. by various hands, Pittsburgh, University of Pittsburg Press, 1978.
- Jones Debska Anita (ed. and trans.), *Country of the Mind. An Introduction to the Poetry of Adam Mickiewicz*, Warszawa, Burchard Edition, 2000.
- Jones Debska Anita (ed. and trans.), *Time Holds Sway. Baroque Poems from Poland*, Toruń, The Attic Press, 2005.
- Jones Debska Anita (ed. and trans.), *The Homeless Heart. Polish poems of love and longing*, Toruń, The Attic Press, 2005.
- Jones Debska Anita (ed. and trans.), *Don't Be Afraid of Poets. Poems for children by Polish poets*, Toruń, The Attic Press, 2005.
- Kijowski Andrzej (sel.), *Contemporary Polish Short Stories*, trans. by various hands, Warszawa, Polonia Publishing House, 1960.
- Kirkconnel Watson (ed. and trans.), *A Golden Treasury of Polish Lyrics*, foreword by Roman Dyboski, Winnipeg, The Polish Club, 1936.
- Kott Jan (ed.), *Four Decades of Polish Essays*, trans. by various hands, Evanston IL, Northwestern University Press, 1990.
- Kridl Manfred, Józef Wittlin, and Władysław Malinowski (eds.), *The Democratic Heritage of Poland. "For Your Freedom and Ours." An Anthology*, preface by Malcolm M. Davis, trans. by various hands, London, Allen and Unwin, 1944. 2nd enlarged edition by Krystyna M. Olszer, New York, F. Ungar, 1981.
- Kuncewicz Maria (ed.), *The Modern Polish Mind. An Anthology*, trans. by various hands, New York, Grosset & Dunlap, 1963.
- Kuniczak Wiesław, *The Glass Mountain: Twenty-eight Ancient Polish Folktales and Fables*, illustr. by Pat Bargielski, New York, Hippocrene Books, 1997.
- Le Valley, E. Frances (rev. and adapt.), *The Master Wizard and Other Polish Tales*, trans. by Josephine B. Bernhard, illustr. by Marya Werten, New York, A.A. Knopf, 1934.
- Maciuszko Jerzy J., *The Polish Short Story in English*, Detroit, Wayne State University Press, 1968.
- Mac Crea Lilian (retold), *Polish Folk Tales and Legends*, London, Pitman, 1959.
- March Michael (ed.), *Child of Europe: A New Anthology of East European Poetry*, trans. by various hands, London, New York, Penguin Books, 1990.
- March Michael (ed.), *Description of a Struggle: The Vintage Book of Contemporary Eastern European Writing*, New York, Vintage, 1994.
- Martin William (ed.), *New Polish Writing*, trans. by various hands, "Chicago Review", vol. 46, Numbers 3–4, 2000.

- Mayewski Paweł (ed.), *The Broken Mirror: A Collection of Writings from Contemporary Poland*, intro. by Lionel Trilling, trans. by various hands, New York, Random House, 1958.
- Mengham Rod, Tadeusz Pióro, and Piotr Szymon (eds. and trans.), *Altered State: The New Polish Poetry*, Todmorden, Arc Publications, 2003.
- Mikoś Michael J. (ed. and trans.), *Medieval Literature of Poland. An Anthology*, New York & London, Garland Publishing, 1992.
- Mikoś Michael J. (ed. and trans.), *Polish Renaissance Literature. An Anthology*, Columbus, OH, Slavica Publishers, 1995.
- Mikoś Michael J. (ed. and trans.), *Polish Baroque and Enlightenment Literature. An Anthology*, Columbus, OH, Slavica Publishers, 1996.
- Mikoś Michael J. (ed. and trans.), *Polish Literature from the Middle Ages to the End of the Eighteenth Century. A Bilingual Anthology*, Warszawa, Constans, 1999.
- Mikoś Michael J. (ed. and trans.), *Polish Romantic Literature. An Anthology*, Bloomington, IN, Slavica Publishers, 2002.
- Mikoś Michael J. and Roman Mazurkiewicz (ed. and trans.), *The Virgin Mary's Crown. A Bilingual Anthology of Medieval Polish Marian Poetry*, Kraków, Collegium Columbinum, 2002.
- Mikoś Michael J. (ed. and trans.), *Polish Literature from 1864 to 1918. Realism and Young Poland. An Anthology*, Bloomington, IN, Slavica Publishers, 2006.
- Mikoś Michael J. (ed. and trans.), *Polish Literature from 1918 to 2000. An Anthology*, Bloomington, IN, Slavica, 2008.
- Miłosz Czesław (sel. and trans.), *Postwar Polish Poetry: An Anthology*, Garden City, NY, Doubleday, 1965.
- Miłosz Czesław (sel. and ed.), *Polish Postwar Poetry: An Anthology*, 3rd expanded edition, trans. by the author and others, Berkeley, California University Press, 1983.
- Miłosz Czesław (ed.), *A Book of Luminous Things: An International Anthology of Poetry*, trans. by various hands, New York, Harcourt Brace & Company, 1996.
- Morska Irena (ed. and trans.), *Polish Authors of Today and Yesterday*, New York, S.F. Vanni, 1947.
- Nyczek Tadeusz (ed.), *Humps & Wings. A Selection of Polish Poetry Since '68*, trans. by Bogusław Rostworowski & illustr. by Jan Sawka, San Francisco & Los Angeles, Invisible City, 1982.
- Ordon Edmund (ed.), *10 Contemporary Polish Stories*, intro. by Olga Scherer-Virski, trans. by various hands, Detroit, Wayne State University Press, 1958.
- Peszkowski Stanisław J. (intro.), *Contemporary Polish Marian Poetry*, trans. by various hands, London, Poets' and Painters' Press, 1974.
- Peterkiewicz Jerzy and Burns Singer (eds. and trans.), *Five Centuries of Polish Poetry 1450–1970*, 2nd ed. with new poems trans. in collaboration with Jon Stallworthy, Westport, CT, Greenwood Press, 1979.
- Pirie Donald (ed. and trans.), *Young Poets of a New Poland. An Anthology*, London, Forest Books, 1993.
- Polish Short Stories*, London, Minerva, 1943 (no editor, no trans.).
- Polonsky Antony and Monika Adamczyk-Garbowska (eds.), *Contemporary Jewish Writing in Poland. An Anthology*, trans. by various hands, Lincoln & London, University of Nebraska Press, 2001.

- Powaga Wiesiek (ed. and trans.), *The Dedalus Book of Polish Fantasy*, New York, Hippocrene Books, 1996.
- Reszewski Zdzisław and Norman Simms (trans.), *Certain & Dubious: Modern Polish Poetry*, Calcutta, P. Lal, 1980.
- Scherer-Virski Olga (ed. and trans.), *The Modern Polish Short Story*, The Hague, Mouton, 1955.
- Segel Harold B. (ed.), *The Baroque Poem: a comparative survey, together with 150 illustration texts from English, American, Dutch, German, French, Italian, Spanish, Mexican, Portuguese, Polish, Modern Latin, Czech, Croatian, and Russian poetry*, New York, Dutton, 1974.
- Segel Harold B. (sel., ed., and intro.), *Polish Romantic Drama. Three Plays in English Translation. (Forefathers III, The Un-Divine Comedy, Fantazy)*, trans. by Harold Segel and others, Ithaca and London, Cornell University Press, 1977.
- Segel Harold B., *Stranger in Our Midst. Images of the Jew in Polish Literature*, trans. by Harold B. Segel and others, Ithaca, NY, Cornell University Press, 1996.
- Selver Paul (comp. and trans.), *An Anthology of Modern Slavonic Literature in Prose and Verse*, New York, E.P. Dutton & Co., 1919.
- Soboleski Paul (ed.), *Poets and Poetry of Poland. A Collection of Polish Verse*, 3rd ed., trans. by various hands, Milwaukee, The Paul Soboleski Society, 1929.
- Stankiewicz Zand Helen (ed. and trans.), *Polish Proverbs*, Buffalo, NY, Polish American Journal, 1986.
- Stone Rochelle H. (ed. and trans.), *Bolesław Leśmian: The Poet and His Poetry*, Berkeley, University of California Press, 1976.
- Strowska Suzanne (ed.), *Ten Polish Folk Tales*, trans. from the French by M. O'Reilly, London, Burns, Oates and Washbourne, 1929.
- Strzetelski Jerzy (ed.), *An Introduction to Polish Literature. An Anthology*, trans. by the editor and others, Kraków, Uniwersytet Jagielloński, 1953.
- Tabori Paul (ed.), *The Pen in Exile; An Anthology of Exiled Writers*, London, International PEN Club Centre for Writers in Exile, 1954.
- Tardi Mark (guest ed.), *Feature: Polish Poetry & Poetics*. In: *Aufgabe, Number Nine*. Brooklyn, NY, Litmus Press, 2010, 9–98.
- Tyrmand Leopold (ed.), *Explorations in Freedom: Prose, Narrative, and Poetry from Kultura*, New York, The Free Press, 1970.
- Thompson Gary et al. (eds.), *Recent Polish Literature*, trans. by various hands, "Green River Review", vol. XV, nos. 1 and 2, 1986.
- Umński Sigmund H. (ed. and trans.), *Tales of Early Poland*, Detroit, Endurance Press, 1968.
- Weaver Marlow Peerse, *In Our Own Words: An Anthology of Poetry from a Generation Falsely Labeled Generation X*, Raleigh, NC, MW Enterprises, 1999.
- Weissbort Daniel (ed. and intro.), *The Poetry of Survival. Post-War Poets of Central and Eastern Europe*, trans. by various hands, New York, St. Martin's Press, 1991.
- Wieniewska Celina (ed.), *Polish Writing Today*, trans. by various hands, Baltimore, Penguin Books, 1967.
- Wojciechowska Maïa, *Winter Tales from Poland*, illustr. by Laszlo Kubanyi, Garden City, NY, 1973.
- Zagajewski Adam (ed.), *Polish Writers on Writing*, trans. by various hands, San Antonio, TX, Trinity University Press, 2005.

- Zajdler Zoë (retold), *Polish Fairy Tales*, London, F. Muller, 1959.
- Zawadzki Jarek (ed. and tr.), *Selected Masterpieces of Polish Poetry*, Charleston, SC, CB Editions, 2009.
- Żabicki Zbigniew (sel.), *Polish Short Stories*, trans. by Ilona Ralf Sues and Janina Radzińska, Warszawa, Polonia Publishing House, 1960.

Wybrana bibliografia

- Bilikiewicz-Blanc Danuta and Tomasz Szubakiewicz, eds., *Literatura polska w przekładach, 1990–2000*, Warszawa, Biblioteka Narodowa, 2000.
- Bilikiewicz-Blanc Danuta, Tomasz Szubiakiewicz, Beata Capik with the assistance of Anna Karłowicz, eds., *Polish Literature in Translations, 1981–2004*, Warszawa, Biblioteka Narodowa, 2005.
- Coleman Marion M., ed., *The Polish Drama and Theatre; Articles, Monographs, Translations Available in English; A Bibliography*, New York, AATSEEL, 1945.
- Coleman Arthur P. and Marion M. Coleman, and Associates, eds., *Mickiewicziana. Articles, Translations, Bibliographies of Interest to Students of Mickiewicz*, New York, Klub Polski, 1946.
- Coleman Marion M., *Adam Mickiewicz in English*, Cambridge Springs, Alliance College, 1954.
- Coleman Marion M., comp., *Polish Literature in English Translation. A Bibliography*, Cheshire, CT, Cherry Hill Books, 1963.
- Gerould Daniel, Boleslaw Taborski, Steven Hart, and Michal Kobialka, comp. and ed., *Polish Plays in Translation. An Annotated Bibliography*, New York, CASTA, 1983.
- Ledbetter Eleanor E., comp. and ed., *Polish Literature in English Translation. A Bibliography with a list of books about Poland and the Poles*, New York, H.W. Wilson Company, 1923.
- Mazurkiewicz Roman, *Staropolska-On-Line. Old Polish Literature*.
- Ostrowski Constance J., *Polish Literature in English Translation. A Bibliography of (Guide to) Works in Online, Print, Audio & Video Forms*.
- Patyk George Edward, *The American Reception of the Works of Henryk Sienkiewicz, 1890–1916*, M.A. thesis, Wayne State University, 1974.
- Taborski Boleslaw, ed., *Polish Plays in English Translations: A Bibliography*, New York, PIASA, 1968.
- www.Worldcat.org.
- www.instytytksiazki.pl.

IV.

Synowie Hermesa: północnoamerykańscy tłumacze literatury polskiej

Tłumacze utrzymują, że ich patronem jest Hieronim ze Strydonu, święty Kościoła katolickiego, prawosławnego i koptyjskiego, wnikliwy i nieustrudzony tłumacz *Pisma Świętego*. W swoim czasie¹ postulowałem, by ten honor oddać Hermesowi z panteonu bogów greckich, który utrwalił się w pamięci potomnych. Jedni uznawali go za zręcznego oszusta obdarzonego magicznymi siłami, drudzy sławili go jako boga muzyki, przypisując Hermesowi wynalezienie liry, jeszcze inni czcili boga jako śpiewaka i barda, patrona sztuki i literatury². Warto też dodać, że wszędobylski Hermes nadzorował gościńce i skrzyżowania dróg. Kamienie graniczne, z których wedle wierzeń starożytnych miał się ponoć wyłonić, chroniły i wspomagały wszelkich wędrowców, szczególnie na rozstajach nawiedzanych przez duchy. A były to ważne okolice, bowiem właśnie tam miejscowi ludzie spotykali się z sąsiadami lub stamtąd udawali się w obce strony, z merkantylnych³ lub innych powodów. Hermes prowadził i strzegł podróżników, a także ułatwiał ich kontakty z cudzoziemcami.

---

¹ *On Faithful Translations*, w: R. Sokolowski, H. Duda, K. Klimkowski, red., *Workshop on Translation III*, Lublin-Ottawa, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Slavic Research Group, University of Ottawa, 2003, 141–148.

² O Hermesie i wierzeniach z nim związanych pisali m.in.: N.O. Brown, *Hermes the Thief. The Evolution of a Myth*, Madison, WI, University of Wisconsin Press, 1947; L.R. Farnell, *The Cults of the Greek States*, t. 5, New Rochelle, NY, Caratzas Brothers, 1977 oraz L. Kahn, *Hermès passé ou les ambiguïtés de la communication*, Paris, François Maspero, 1978.

³ Rzymskim odpowiednikiem Hermesa był Merkury, bóg towarów i kupców.

Szybkonogi Hermes był zatrudniany jako herold i posłaniec. Ze swoją świętą laską, zwaną *kerykeion (caduceus)*, godłem heroldów przybywających w celach pokojowych, był mediatorem pomiędzy ludźmi, a także pomiędzy bogami i ludźmi. W roli posłańca Zeusa i królów przynosił ważne informacje, wieści i rady. Służył też jako ambasador w tajnych misjach, bowiem celował w przekazywaniu poufnych wiadomości obcym władcom lub narodom. A jako przewodnik dusz do Hadesu, *psychopompos*, Hermes pośredniczył pomiędzy światem żywych i umarłych.

Zygmunt Kubiak, wielki znawca antyku i świetny tłumacz, sławił w swej *Mitologii Greków i Rzymian* młodzieńczego i pięknego wędrowca, obutego w skrzydlate sandały, który czuwał nad podróżnymi, towarzysząc kupcom, obieżyświatom, włóczęgom, a nawet złodziejom⁴. Wspomina, że kiedy Hermes sporządził lirę (formingę, gitarę), to „pod jego dłonią zabrzmiała cudownie. Śpiewał do jej wtóru własne poezje, które od razu ułożył”⁵. Był Hermes bóstwem płodności, a także władał magiczną różdżką, zwaną *rabdós*. Był też tajemniczym posłem (*angelos*) i patronem retoryki.

W istocie sam rzeczownik *hermeneus*, w znaczeniu interpretator, pochodzi od Hermesa i wynika z jego roli jako opiekuńczego boga mowy, pisma i handlu wymiennego. Sztuka i nauka interpretacji, szczególnie *Pisma Świętego*, nazywa się ‘hermeneutyka’. Średniowieczne dwujęzyczne księgi, zwane *Hermeneumata*, z glosariuszami i tekstami do czytania, stosowano w szkołach do nauki łaciny i greki⁶.

Biorąc pod uwagę wzniosłe i odpowiedzialne role spełniane przez tego pogodnego i życzliwego boga, znajdziemy w nich wiele przymiotów drogich każdemu tłumaczowi. W naszej pracy nieodzowna jest zdolność interpretowania zawitych tekstów, umiejętność przekazywania ważnych posłań oraz takt w pośredniczeniu między kulturami.

Wszak wiemy dobrze, że opanowanie sztuki tłumaczenia wymaga niemal nadprzyrodzonych umiejętności. Tłumacz musi ciągle zmagać się z materią literacką i rozwiązywać encyklopedyczne zagadki. Kazimiera Illakowiczówna, w rozważaniach nad przekładami, marzyła o genialnym adiustatorze, który wiedziałby o tym, „jak się w wieku XIX w dużych

---

⁴ Z. Kubiak, *Mitologia Greków i Rzymian*, Warszawa, Świat Książki, 1997, 288.

⁵ Z. Kubiak, *Mitologia...*, 282.

⁶ Zob. B.M. Kaczynski, *Medieval Translations: Latin and Greek*, in: F.A.C. Mantello i A.G. Rigg, ed., *Medieval Latin: An Introduction and Bibliographical Guide*, Washington, DC, The Catholic University of America Press, 1996, 718–722.

polskich domach nazywała kucharka gotująca na ‘drugi stół’? Co to jest ‘gonitwa konwoju’ poprzedzająca w Rosji w latach 1860–1870 wyścig oficerski? Czy gwardia cesarska w Rosji nosiła stale monogram cesarza, czy nie?” Taki wszechwiedzący mędrzec, konkludowała Illakowiczówna, „wiedziałby to wszystko i wiele więcej jeszcze, znalazłby nazwy różnych części kosi, wszystkie rzemyki w uprzęży, skład belek w każdej budowie i skład sądów rosyjskich z końca XIX w., znalazłby się na liturgii wszystkich wyznań, na różnych sposobach uprawy roli i przypiekania loków... Byłby nieomylny i byłby bóstwem opiekuńczym tłumaczy, nową edycją dobrych bóstw z lat dziecińczych. Wierzyłoby mu się, kochałoby się go...”⁷

Dlatego jest rzeczą jak najbardziej wskazaną, aby Hermes, ambasador między kulturami, został oficjalnie uznany za patrona tłumaczy i interpretatorów. A my, tłumacze, jego następcy, powinniśmy przede wszystkim modlić się o dar posiadania cudownej różdżki i czynienia magicznych sztuk.

Tytuł tego rozdziału pochodzi z wiersza W.H. Audena pt. *Under Which Lyre. A Reactionary Tract for the Times*⁸. Auden, tłumacz Mickiewiczowskiej *Romantyczności*, podkreśla w nim inne przymioty Hermesa. Mówi mianowicie o odwiecznym kontraście między Hermesem i Apollinem, a także między ich akolitami, szczególnie na amerykańskich uniwersytetach po wojnie. Ducha tego kontrastu oddaje wiernie poniższa zwrotka:

The sons of Hermes love to play	Dzieci Hermesa lubią zabawę,
And only do their best when they	Sięgają szczytów gdy mają sprawę
Are told they oughtn't;	Z czymś zakazanym
Apollo's children never shrink	Dzieci Apolla nie unikają
From boring jobs but have to think	Przyziemnych robót, bo uważają
Their work important.	Ich trud jest wszystkim.

Auden twierdzi, że synowie Hermesa wykazują przekorną chęć zabawy, w odróżnieniu od uczniów Appolina, którzy gotowi są do wykonywania nudnych zajęć, uznawanych za bardzo ważne tylko przez nich samych.

⁷ K. Illakowiczówna, *Kilka słów o przypadkowych tłumaczeniach*, w: M. Rusinek, red., *O sztuce tłumaczenia*, Wrocław, Ossolineum, 1955, 243.

⁸ W.H. Auden, *Under Which Lyre. A Reactionary Tract for the Times*, Phi Beta Kappa Poem, Harvard, 1946. Na wiersz ten zwrócił mi uwagę profesor Jim Shey, mój uniwersytecki kolega, kiedy przygotowywałem ten tekst, za co składam mu serdeczne podziękowania. Dziękuję także profesorowi Jerzemu Świąchowi za cenne uwagi.

Podkreśla, że młodzi ludzie mogą iść w ślady błyskotliwego Hermesa lub napuszonego Apollina. Nawołuje studentów do odrzucenia władzy Apollina, bowiem pod jego panowaniem prawda zostaje zastąpiona przez „praktyczną wiedzę,” a władza staje się despotyczna. Stawia im natomiast za wzór Hermesa, ponieważ pod jego opieką uniwersytet stoi na straży wolności i życia wewnętrznego, których wyrazem jest poezja.

Taka postawa wymaga samotnej pracy skazanej często na zapomnienie i głębokiego przekonania o wartości słów przelożonych z mało znanego języka. Taki właśnie trud podjęli ci uczniowie Hermesa, którzy poświęcili się tłumaczeniom polskiej poezji, prozy i dramatu na władny język angielski.

Kim są synowie (i córki) Hermesa w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie? Ich lista⁹ jest długa. Znalazło się na niej przeszło trzysta nazwisk i prawdopodobnie nie jest kompletna. Pierwsze próbki tłumaczenia polskiej literatury ogłosił drukiem James Gates Percival (1795–1854), ekscentryczny i dziś zapomniany poeta amerykański. Były to parafrazy sonetu XVII z *Sonetów krymskich* Adama Mickiewicza oraz krótkie fragmenty poematu *Jan Bielecki* (I) i romansu poetycznego *Żmija* (Pieśń I) Juliusza Słowackiego¹⁰. Inni tłumacze to m.in. Martha Walker Cook, autorka *The Undivine Comedy and Other Poems* Ignacego Krasieńskiego¹¹ i trzy tłumaczk powieści Józefa I. Kraszewskiego: Linda Da Kowalewski, Meta de Vere, and Mrs. Matthew Carey¹².

Jednakże prawdziwym pionierem przekładów z literatury polskiej na angielski w Ameryce był Jeremiah Curtin (1835–1906), z Greenfield w stanie Wisconsin. Autor wielu książek, wśród nich *Myths and Folk Lore of Ireland* oraz *The Mongols*, Curtin zyskał największe uznanie dzięki swym tłumaczeniom na język angielski prawie wszystkich utworów Henryka

---

⁹ M.J. Mikoś, *Zarys historii polonistyki w Ameryce Północnej*, w: R. Cudak, red., *Literatura polska w świecie*, t. II, *W kręgu znawców*, Katowice, Wydawnictwo Gnome, 2007, 220–221. Zob. rozdz. I.

¹⁰ J.G. Percival, *The Poetical Works of James Gates Percival with a Biographic Sketch*, t. 2, Boston, Ticknor and Fields, 1859, II, 278–279, 285–286, 286.

¹¹ Z. Krasieński, *The Undivine Comedy, and Other Poems*, przeł. Martha Walker Cook, Philadelphia, J.B. Lippincott & Co., 1875. Książka ta, reklamowana jako „the first specimens of modern Polish poetry as yet given to American readers,” ze wstępem, biografią Krasieńskiego, analizą sztuki i esejem Juliana Klaczki pt. *Polish Poetry in the Nineteenth Century*, została przelożona z niemieckiego i francuskiego.

¹² J. Kraszewski, *The Princess and the Jew*, przeł. Miss Meta de Vere, New York, G. Munro, c. 1889; *The Jew*, przeł. L. da Kowalewski, New York: Dodd, Mead, c. 1890 oraz *Iermola*, przeł. Mrs. M. Carey, New York, Dodd, Mead, 1891.

Sienkiewicza, a także *Faraona* Bolesława Prusa i *Argonautów* Elizy Orzeszkowej. W pracy towarzyszyła mu żona, Alma Cardell Curtin. Jej dziennik i listy, przechowywane w Towarzystwie Historycznym Okręgu Milwaukee, rejestrują, niemal dzień po dniu, wiele szczegółów z życia państwa Curtinów, ich metod pracy oraz stan finansów. Co ważniejsze, przedstawiają polskie środowisko literackie oraz rysują interesujący, choć wycinkowy obraz życia w Polsce na przełomie wieków¹³.

Curtin był rusofilem i do języka polskiego oraz powieści Sienkiewicza dotarł poprzez język rosyjski¹⁴. W pracy nad *Trylogią* posługiwał się na początku tekstem rosyjskim. Po polsku czytał wprawdzie i rozumiał dobrze, nie na tyle jednak, aby uniknąć błędów. Popelniał je najczęściej przy transliteracji polskich nazwisk i miejsc oraz zwrotów idiomatycznych. Na przykład, w wersji Curtina, Kmicic to ‘Kmita’, Wiśniowiecki to ‘Vishnyevetski’, a Biała Cerkiew to ‘Belaya Tserkoff’. Nie wiedział, jak przełożyć wyrażenia typu „czołem,” „mruknął pod nosem” lub „spytal z głupia frant Wołodyjowski”. Biorąc pod uwagę ograniczoną znajomość języka przez tego Amerykanina w momencie, kiedy zaczynał tłumaczyć *Trylogię*, następnie pośpiech, z jakim wysyłał swe przekłady do druku, wreszcie słabą znajomość polskiej historii i kultury, trudno się dziwić niedociągnięciom jego tłumaczeń. Nawet według dziewiętnastowiecznych wymagań akademickie i językowe przygotownie Curtina do tłumaczeń z polskiego było niewystarczające.

Należy jednak przyznać, że dzięki swym przekładom *Trylogii* i innych powieści, Curtin dokonał tyle, co nikt przed nim. Z podziwu godną energią i pracowitością zajął się tłumaczeniami z języka polskiego, a jego dzieła translatorskie są mimo swych braków do dziś czytelne i zadziwiająco wierne w stosunku do oryginału. Co najważniejsze, Curtin był pierwszym Amerykaninem, który zainteresował się programowo literaturą polską i przyczynił do entuzjastycznego przyjęcia powieści i nowel Sienkiewicza przez amerykańskich i angielskich czytelników.

Jego następcą, George R. Noyes (1873–1952), był absolwentem anglistyki na Uniwersytecie Harvardzkim. Jednym z jego profesorów był Leo

---

¹³ Związki Curtinów z Sienkiewiczem i Polską opisałem w książce *W pogoni za Sienkiewiczem. Z odnalezionych dzienników Almy Curtin*, Warszawa, Wydawnictwo Constans, 1994.

¹⁴ O Curtinie, jako o tłumaczu *Trylogii*, pisałem w artykule *Sienkiewicz's Trilogy According to Jeremiah Curtin: Materials from the Milwaukee County Historical Society*, “The Polish Review”, XXXVI, 4, 1991, 421–434.

Wiener (1862–1939) z Białegostoku, w 1897 roku zaangażowany jako pierwszy tytułarny profesor sławistyki w Ameryce do prowadzenia zajęć, między innymi z rosyjskiego i polskiego. W 1901 roku Noyes uzyskał pracę w Berkeley, gdzie podjął się tłumaczeń *Księgi Psalmów i Nowego Testamentu*. Stworzył tam Wydział Sławistyki i nauczał języka rosyjskiego, a potem polskiego i polskiej literatury.

Zasługi Noyesa dla literatury polskiej są trudne do przecenienia. W ciągu swej wieloletniej pracy uniwersyteckiej przełożył na angielski *Pana Tadeusza* i *Konrada Wallenroda*¹⁵. Zorganizował też zespół tłumaczy, do którego należeli Florence Noyes, Josephine Carrol Brown, Dorris Durst, Hazel Halma Havermale, Watson Kirkconnell, Jewell Parish, Marjorie Beatrice Peacock, Dorothea Prall Radin, Dorothy Todd i Benjamin Collins Boodbury. Pod jego kierunkiem zespół ten, w różnych składach, przełożył *Irydion* Zygmunta Krasińskiego oraz utwory Jana Kochanowskiego, Adama Mickiewicza, Juliusza Słowackiego, Aleksandra Fredry i Stanisława Wyspiańskiego¹⁶. Osobno już Watson Kirkconnell wydał swój przekład *Pana Tadeusza* oraz antologię poezji zatytułowaną *A Golden Treasury of Polish Lyrics*¹⁷.

Następcami Noyesa i kalifornijskiego zespołu byli profesor Arthur P. Coleman oraz jego żona Marion. Arthur Coleman był pierwszym Amerykaninem niesłowiańskiego pochodzenia, który w 1925 roku otrzymał doktorat ze sławistyki i w 1928 roku został wykładowcą w Columbi, gdzie po-

¹⁵ A. Mickiewicz, *Pan Tadeusz; or, The Last Foray in Lithuania*, przeł. G.R. Noyes, New York, E.P. Dutton & Co., 1917 oraz *Konrad Wallenrod and Other Writings*, przeł. G.R. Noyes, D. Prall Radin i J. Parish, Berkeley, University of California Press, 1925.

¹⁶ Z. Krasiński, *Irydion*, przeł. F. Noyes, red. i wstęp G.R. Noyes, New York, Samuel French, 1925; J. Kochanowski, *Poems by Jan Kochanowski*, red. G.R. Noyes, przeł. D. Prall Radin i inni, Berkeley, University of California Press, 1928; A. Mickiewicz, *Forefathers' Eve (prologue and scenes I-V)*, red. G.R. Noyes, przeł. D. Prall Radin, London, School of Slavonic Studies, 1925; J. Słowacki, *Anbelli*, wstęp G.R. Noyes, przeł. D. Prall Radin, London, G. Allen and Unwin, 1930; J. Słowacki, *The Father of the Plague-Stricken at El-Arish*, przeł. G.R. Noyes, London, Eyre and Spottiswoode, s.d.; A. Fredro, *Ladies and Hussars*, przeł. F. Noyes i G.R. Noyes, New York, Samuel French, 1925; S. Wyspiański, *Meleager, A Tragedy*, przeł. F. Noyes i G.R. Noyes, Berkeley, University of California Press, 1933; S. Wyspiański, *Protesilas and Laodamia*, wstęp W. Borowy, przeł. G.R. Noyes i E. Clark, London, Eyre and Spottiswoode, 1933.

¹⁷ A. Mickiewicz, *Pan Tadeusz, or the Last Foray in Lithuania*, przeł. W. Kirkconnell, New York, Polish Institute of Arts and Sciences of America, 1949; W. Kirkconnell, red., *A Golden Treasury of Polish Lyrics*, wstęp R. Dyboski, Winnipeg, The Polish Press Ltd., 1936.

święcił się nauczaniu języka polskiego i tłumaczeniom. Wśród licznych prac Colemanów znalazły się przekłady *Ślubów panieńskich* i *Zemsty* Aleksandra Fredry, *Flisa* Sebastiana Klonowica, *Marii* Antoniego Malczewskiego, *Ballady*, *Marii Stuart* i *Mazępy* Juliusza Słowackiego oraz *Pana Tadeusza* Adama Mickiewicza prozą¹⁸. Oprócz tego wydali kilka antologii¹⁹ oraz bibliografie polskiej literatury i utworów Adama Mickiewicza w języku angielskim²⁰.

Wraz z przyływem powojennej emigracji liczba instytucji i programów polskich na uniwersytetach amerykańskich powoli wzrastała. Wzrosła też ilość przekładów z literatury polskiej. Duża w tym zasługa znawców i badaczy literatury polskiej, jak David Welsh, Harold Segel czy Daniel Gerould. David Welsh ogłosił drukiem monografię o Kochanowskim, Krasickim i Mickiewiczu oraz książki o Sienkiewiczowskiej powieści historycznej i o *Trylogii*, a następnie poświęcił się przekładom powieści, szczególnie z literatury współczesnej. Na początku przetłumaczył *Złego i Siedem dalekich rejsów* Leopolda Tyrmanda oraz eseje z „Kultury”, a następnie *Matkę Królów* Kazimierza Brandysa, *Popiół i diament* Jerzego Andrzejewskiego, *Wyspę ocalenia* Włodzimierza Odojewskiego, *Sennik współczesny* Tadeusza Konwickiego, *Czarny potok* Leopolda Buczkowskiego, *Disneyland* Stanisława Dygata i *Lalkę* Bolesława Prusa²¹. H.B. Segel, autor kilku prac

---

¹⁸ A. Fredro, *Maidens' Vows; or, The Magnetism of the Heart*, przeł. A.P. Coleman i M.M. Coleman, Schenectady, NY, Electric City Press, 1940; A. Fredro, *Vengeance*, przeł. M. Bamforth Hubert, red. i wstęp M.M. Coleman, Cambridge Springs, PA, Alliance College, 1957; F. Klonowicz, *The Boatman; a Voyage Down the Vistula from Warsaw to the Green Gate of Danzig; a Poem*, przeł. M.M. Coleman, wstęp M.E. Osborn, Cambridge Springs, PA, Alliance College, 1858; A. Malczewski, *Marya. A Tale of Ukraine*, przeł. A.P. Coleman i M.M. Coleman, Schenectady, NY, Electric City Press, 1935; J. Słowacki, *Balladyna*, przeł. M.M. Coleman z W. Twardowskim, Cambridge Springs, PA, Alliance College, 1960; J. Słowacki, *Mary Stuart*, przeł. A.P. Coleman i M.M. Coleman, Cambridge Springs, PA, Alliance College, 1937; J. Słowacki, *Mazępa*, przeł. M.M. Coleman, Cheshire, Cherry Hill Books, 1966; A. Mickiewicz, *Zosia and Thaddeus; or an Ancient Feud; a Prose telling of Pan Tadeusz*, przeł. M.M. Coleman, Cheshire, Cherry Hill Books, 1974.

¹⁹ M.M. Coleman, *The Polish Land. Ziemia polska; An Anthology in Prose and Verse*, Trenton, White Eagle Publishing Co., 1943; M.M. Coleman i H. Nagórka, *Mazovian Melody; Translations of Prose and Verse on Mazovian Themes*, New York, Klub Polski, Columbia University, 1948; M.M. Coleman, *The Polish Poets in Music*, Cheshire, Cherry Hill Books, 1962.

²⁰ M.M. Coleman, *Polish Literature in English Translation*, Cheshire, Cherry Hill Books, 1963; A.P. Coleman i M.M. Coleman, *Mickiewicziana: Articles, Translations, Bibliographies of Interest to Students of Mickiewicz*, New York, Klub Polski, Columbia University, 1946; M.M. Coleman, *A World Remembered. Tales and Lore of the Polish Land*, Cheshire, Cherry Hill Books, 1965.

²¹ L. Tyrmand, *The Man with the White Eyes*, przeł. D.J. Welsh, New York, Knopf, 1959; L. Tyrmand, *The Seven Long Voyage*, przeł. D.J. Welsh, London, Michael Joseph Ltd., 1959;

o renesansowej kulturze i myśli politycznej w Polsce, encyklopedycznych publikacji, np. *The Columbia Guide to the Literatures of Eastern Europe since 1945* i antologii, takich jak *The Baroque Poem* i *Stranger in Our Midst: Images of the Jew in Polish Literature* (obydwie z własnymi tłumaczeniami), przelożył nadto pięć komedii Aleksandra Fredry oraz *Nie-Boską komedię* Zygmunta Krasieńskiego i *Fantazego* Juliusza Słowackiego²². Natomiast Daniel Gerould, znawca europejskiego teatru awangardowego i autor bibliografii polskich sztuk w tłumaczeniu na angielski²³, poświęcił się głównie twórczości Witkacego, dokonując przekładów (czasami jako współautor) prawie wszystkich jego sztuk²⁴.

Wraz z wyborem Metropolity Krakowskiego Karola Wojtyły na Stolicę Piotrową w 1978 roku i narodzinami potężnego ruchu Solidarności, która wstrząsnęła strukturą systemu komunistycznego, a następnie przyczynił się do jego upadku, wzrosło zainteresowanie Polską i miejscem kultury polskiej w świecie. Literatura polska zyskała na popularności, a nazwiska takich poetów jak Czesław Miłosz, Zbigniew Herbert, Tadeusz Różewicz

L. Tyrmand, red., „Kultura” *Essays*, przeł. D.J. Welsh, New York, Free Press, 1970; K. Brandy, *Sons and Comrades*, przeł. D.J. Welsh, New York, Grove Press, 1961; J. Andrzejewski, *Ashes and Diamonds: a Novel*, przeł. D.J. Welsh, London, Weidenfeld and Nicolson, 1962; W. Odojewski, *Island of Salvation*, przeł. D.J. Welsh, New York, Harcourt, Brace & World, 1965; T. Konwicki, *Dreambook of Our Time*, przeł. D.J. Welsh, Cambridge, Mass, M.I.T. Press, 1969; L. Buczkowski, *Black Torrent*, przeł. D.J. Welsh, Cambridge, Mass, M.I.T. Press, 1969; S. Dygat, *Cloak of Illusion*, przeł. D.J. Welsh, Cambridge, Mass, M.I.T. Press, 1969; B. Prus, *The Doll*, przeł. D.J. Welsh, New York, Twayne Publishers, 1972.

²² H.B. Segel, *The Baroque Poem*, New York, Dutton, 1974; H.B. Segel, *Stranger in Our Midst: Images of the Jew in Polish Literature*, Ithaca, NY, Cornell University Press, 1996; A. Fredro, *The Major Comedies of Aleksander Fredro*, przeł. ze wstępem i przypisami H.B. Segel, Princeton, Princeton University Press, 1969; H.B. Segel, *Polish Romantic Drama. Three Plays in English Translation*, Ithaca and London, Cornell University Press, 1977.

²³ D.C. Gerould, *Polish Plays in Translation: an Annotated Bibliography*, New York, CASTA, 1983.

²⁴ D.C. Gerould, red., wstęp i przeł. z E. Gerould, *Twentieth-Century Polish Avant-garde Drama, Plays, Scenarios, Critical Documents*, Ithaca, NY, Cornell University Press, 1977; S.I. Witkiewicz, *The Water Hen*, przeł. D.C. Gerould i C.S. Durer, w: „First Stage”, 1967–1968, t. VI, 2, 86–102; S.I. Witkiewicz, *Tropical Madness: Four Plays*, przeł. D. i E. Gerould, wstęp M. Esslin, New York, Winter House, 1972; S.I. Witkiewicz, *Belzebub Sonata*, red. i przeł. D. Gerould i J. Kosicka, New York, Performing Arts Journal Publications, 1980; S.I. Witkiewicz, *The Madman and the Nun and The Crazy Locomotive; Three Plays, including The Water Hen*, red. i przeł. D.C. Gerould i C.S. Durer, wstęp J. Kott, New York, Applause, 1993; S.I. Witkiewicz, *Country House*, przeł. D.C. Gerould, Amsterdam, Harwood Publishers, 1997; S.I. Witkiewicz, *Mr. Price, or Tropical Madness; and, Metaphysics of a Two-headed Calf*, red. i przeł. D. Gerould. London; New York, Routledge, 2002.

i Wisława Szymborska stały się dzięki przekładom głośne na świecie. Niemala w tym zasługa Miłosza, który w swej pracy przekładowej znalazł partnerów wśród kalifornijskich poetów i studentów. I tak pośród tłumaczy poezji i prozy, zarówno jego własnej, jak i innych autorów, znaleźli się, m.in. Robert Haas, Peter Dale Scott, Leonard Nathan, Lillian Vallee, Richard Lourie, Louis Iribarne oraz Madeline Levine.

Lillian Vallee rozpoczęła od tłumaczeń, wraz z autorem, wierszy Miłosza, które ukazały się w tomie *Bells in Winter*. Następnie przełożyła dwa tomy esejów Jana Kotta, *Dzienniki* Witolda Gombrowicza, zbiór opowieści *Bezrobotny Lucyfer* Aleksandra Wata i dwa tomy esejów Adama Zagajewskiego. Richard Lourie przetłumaczył *Widzenia nad Zatoką San Francisco* Czesława Miłosza, *Miesiące* Kazimierza Brandysa, *Mój wiek* Aleksandra Wata, *Kompleks polski*, *Małą apokalipsę*, *Wschody i zachody księżyca* oraz *Bohii* Tadeusza Konwickiego, a także *Zwycięstwo* Henryka Grynberga, *Mszę za miasto Arras* Andrzeja Szczypiorskiego i *Króla Macjusia Pierwszego* Janusza Korczaka. Z kolei Louis Iribarne dokonał przekładów *Nienasyceń* Witkacego, *Kataru* i *Opowieści o pilocie Pirxie* Stanisława Lema, *Ślubu* i *Operetki* Witolda Gombrowicza, a także *Doliny Issy* i *Ziemi Ulro* Czesława Miłosza. Wśród licznych przekładów dokonanych przez Madeline Levine należy wymienić *Bal w operze* Juliana Tuwima, *Pamiętnik z powstania warszawskiego* Mirona Białoszewskiego, eseje Czesława Miłosza *Zaczynając od moich ulic* i *Abecadło*, diariusz *Rok myślowy* i korespondencję z Jerzym Andrzejewskim pt. *Legends nowoczesności*, reportaże *Taniec na cudzym weselu* i *Dowody na istnienie* Hanny Krall oraz *Chleb rzucony umarłym* Bogdana Wojdowskiego. Michael Kandel, tłumacz opowiadań i powieści Stanisława Lema, m.in. *Cyberiady*, *Wysokiego zamku*, *Głosu Pana*, *Doskonałej próżni*, *Dzienników gwiazdowych*, *Kongresu futurologicznego: Ze wspomnień Ijona Tichego* i *Pamiętnika znalezionej w wannie*, przełożył także *Weisera Dawidka* i *Opowiadania na czas przeprowadzki* Pawła Huellega²⁵.

Bogdana Carpenter zredagowała dwujęzyczną antologię pierwszych czterech stuleci polskiej poezji, pt. *Monumenta Polonica*, do której przetłumaczyła z Johnem Carpenterem dwie trzecie tekstów. Przełożyli następnie główne dzieła Zbigniewa Herberta, takie jak *Pan Cogito*, *Raport z obłę-*

---

²⁵ Większość bibliograficznych not dotyczących prac tych i pozostałych tłumaczy można znaleźć w mojej książce *Polish Literature from 1918 to 2000. An Anthology*, Bloomington, Slavica Publishers, 2008, 185–190, 471–485.

żonego miasta i inne wiersze, *Elegia na odejście*, *Martwa natura z wędzidłem*, *Labyrint nad morzem*, *Król mrówek* i kilka tomów *Poezji wybranych*, a następnie trzy tomy poezji Julii Hartwig.

Poezje Tadeusza Różewicza tłumaczyli w Ameryce Północnej Victor Contoski, Magnus Kryński z Robertem Maguirem, Edward Czerwinski, Richard Sokolowski, a ostatnio Bill Johnston. Clare Cavanagh zredagowała i przełożyła ze Stanisławem Barańczakiem większość wierszy w antologii *Polish Poetry of the Last Two Decades of Communist Rule: Spoiling Cannibals' Fun*. Razem też przełożyli trzy wybory poezji Wisławy Szymborskiej. Następnie już sama dokonała tłumaczeń wyboru felietonów Szymborskiej *Lektury nadobowiązkowe* oraz sześć tomów poezji i prozy Adama Zagajewskiego, m.in.: *Trzej aniołowie*, *W cudzym pięknie* i *Obrona żarliwości*.

Do licznych przekładów Billa Johnstona należą *Grzechy dzięciństwa i inne opowiadania* Bolesława Prusa, *Wierna rzeka* i *Przedwiośnie* Stefana Żeromskiego, *Bakakaj* i *Wspomnienia polskie* Witolda Gombrowicza, poezje Krzysztofa K. Baczyńskiego, opowiadania Gustawa Herlinga-Grudzińskiego oraz *Autoportret z kobietą* i *Złowić cień* Andrzeja Szczypiorskiego, *Inne rozkosze* i *Pod mocnym aniołem* Jerzego Pilcha, *Sny i kamienie* i *Tryby* Magdaleny Tulli, *Dziwięć* Andrzeja Stasiuka i wiersze Eugeniusza Tkaczyszyna-Dyckiego. Michał Mikoś wydał w latach 1992–2008 sześciotomową historię i antologię literatury polskiej od samych jej początków do roku 2000, dwujęzyczną antologię poświęconą literaturze polskiej do końca osiemnastego wieku, a także osobne wybory poezji Jana Kochanowskiego, Adama Mickiewicza, Juliusza Słowackiego i średniowiecznej poezji maryjnej.

Już sama lista tłumaczy wymienionych w tym przeglądowym rozdziale wskazuje na to, że w pracy przekładowej z literatury polskiej na angielski główną rolę odgrywali profesorowie polonistyki na uniwersytetach. Ta dominacja potwierdza jedną z zasad współczesnej teorii przekładu, która głosi że praca tłumacza odpowiada rygorom pracy naukowej. Notoryczne przypadki amatorskich przekładów na angielski, na przykład powieści Thomasa Manna (przez Helen Lowe-Porter) i Lwa Tolstoja (przez Constance Garnett), pełne błędów, opuszczeń i przeinaczeń, które wynikły z niedostatecznej znajomości niemieckiego i rosyjskiego, wyraźnie pokazały, dlaczego w pracy przekładowej nieodzowne jest filologiczne podejście oparte na językowej, kulturowej i historycznej analizie słów i tekstów. Podejście takie zaś wymaga wszechstronnego przygotowania aka-

demickiego w duchu hermeneutyki, czyli nauki i umiejętności interpretacji tekstów literackich i źródeł historycznych.

W przeglądzie tym wymieniłem tylko czterdziestu tłumaczy. Jednak to głównie dzięki wysiłkom tych osób i pozostałych tłumaczy, polska poezja i proza znalazły miejsce w amerykańskich i kanadyjskich bibliotekach, księgarniach i uczelniach. Kiedy dodamy jeszcze przekłady na angielski dokonane poza Ameryką Północną, nieomawiane w tym rozdziale, uświadomimy sobie lepiej, jak wiele entuzjazmu i zaangażowania w dzieło pośredniczenia pomiędzy kulturami wykazali wierni wyznawcy Hermesa.

V.

Miłosz – tłumacz poezji polskiej na język angielski

Twórczość przekładowa Czesława Miłosza związana jest ściśle z jego oryginalną twórczością. W eseju pod tytułem *Gorliwość tłumacza* wyznawał, że głównym celem jego translatorskich zainteresowań było „poszukiwanie pomocy w wypracowaniu własnego idiomu”¹. Przekłady te powstawały w różnych okresach twórczości Miłosza. Trudną sztukę tłumaczenia opanowywał stopniowo, wraz z nabywaniem znajomości języków obcych, w pierw francuskiego, potem angielskiego. Zdawał sobie doskonale sprawę z trudności, jakie stoją przed tłumaczem, z odpowiedzialności, jaką bierze na siebie, chcąc przyswoić własnej literaturze dzieła obcych pisarzy. Jest to niemale ryzyko, gdyż mimo iż tłumacz dokłada wszelkich starań, by wykonać swe zadanie jak najlepiej, to „wynik będzie mniej szczęśliwy lub bardziej”². Choć zdarza się też, że dobry przekład „zostaje w historii języka i wpływa na język nie mniej, a czasem więcej niż utwory mające prawo pierworództwa”³. Autorzy i tłumacze z różnych epok należą do wspólnej rodziny zasiadającej w krainie „wiecznych »intelektualnych łowów«”⁴, o jakich pisze William Blake, do którego często wracał.

Tłumaczenia Miłosza można z grubsza podzielić na dwie kategorie: z języków obcych na polski i z języka polskiego na angielski. W tej pierwszej dziedzinie Miłosz może się poszczycić tłumaczeniami z literatury amerykańskiej i brytyjskiej, a także z francuskiej, chińskiej, greckiej, hisz-

---

¹ C. Miłosz, *Ogród nauk*, Paryż, Instytut Literacki, 1979, 171.

² C. Miłosz, *Ogród nauk...*, 171.

³ C. Miłosz, *Ogród nauk...*, 171.

⁴ C. Miłosz, *Ogród nauk...*, 172.

pańskiej, hebrajskiej, hindi, japońskiej, jidisz i litewskiej, a nawet jednego wiersza z łaciny. Już pierwsza bibliografia tłumaczeń Miłosza zawiera blisko 80 pozycji, wśród których znajdują się m. in. przekłady z Audena, Baudelaire’a, Biblii, Blake’a, Eliota, Jeffersa, poezji haiku, Kabira, Kawafisa, Mao Tse-Tunga, Milтона, *Negro spirituals*, Nerudy, Sandburga, Szekspira, Whitmana i Yeatsa⁵. Druga, znacznie obszerniejsza, rejestruje około 270 pozycji, a także zawiera przeszło 600 stron samych przekładów⁶.

W rozdziale tym skupię się wyłącznie na tłumaczeniach Miłosza z języka polskiego na angielski⁷. Miłosz zaczął ogłaszać swoje przekłady z poezji polskiej w znanych angielskich pismach „Encounter” i „The Observer”⁸. I tak „Encounter” (a było to w lutym 1958 roku), zamieścił pięć wierszy Mirona Białoszewskiego z notą biograficzną o poecie, *Elegy of Fortinbras* Zbigniewa Herberta (sierpień 1961) oraz przekład własnego wiersza *Throughout Our Lands* (luty 1964), natomiast „The Observer” we wrześniu 1962 roku ogłosił pięć kolejnych wierszy Herberta. Z kolei George Steiner umieścił w antologii *The Penguin Book of Modern Verse*

⁵ R. Volynska-Bogert and W. Zalewski, *Czesław Miłosz. An International Bibliography 1930–1980*, preface by S. Barańczak, Ann Arbor, Michigan Slavic Publications, 1983.

⁶ M. Heydel (zebr. i oprac.), *Czesław Miłosz. Przekłady poetyckie*, Kraków, Znak, 2005. Dodatkowe informacje można znaleźć w: A. Kosińska, oprac., *Czesław Miłosz. Bibliografia druków zwartych*, Kraków-Warszawa, Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne, 2009.

W przekładach z języków, których nie znał, Miłosz korzystał z angielskich tekstów. Andrzej Franaszek podaje też, że przy pracy nad tłumaczeniem *Jak się wam podoba* Szekspira „Miłosz posiłkował się przekładem francuskim i z pewnością XIX-wieczną wersją autorstwa Leona Ulricha” (A. Franaszek, *Miłosz. Biografia*, Kraków, Wydawnictwo Znak, 2011, 322). O swojej znajomości hebrajskiego Miłosz mówił: „I learned some Hebrew – let us say on the school level, like school Latin” (C.L. Haven, ed., *Czesław Miłosz. Conversations*, Jackson, University Press of Mississippi, 2006, 6). O przekładach biblijnych Miłosza pisał M. Piel w: *Czesław Miłosz jako tłumacz biblii hebrajskiej*, „Studia Judaica”, 8, 2005, nr 1–2 (15–16), 213–239.

⁷ Pominę także ocenę przekładów, ponieważ Miłosz współpracował z wieloma amerykańskimi tłumaczami i trudno jest określić jego rolę w kształtowaniu ostatecznych wersji przekładów. Nie będzie też mowy o tym, jakie swoje własne utwory wybierał do tłumaczenia na angielski. Obydwa tematy warte są osobnych badań. O recepcji krytycznej, z uwzględnieniem zagadnień przekładu, pisała B. Karwowska, *Miłosz i Brodski. Recepcja krytyczna twórczości w kręgach anglojęzycznych*, Warszawa, Wydawnictwo IBL PAN, 2000. O wczesnych tłumaczeniach Miłosza na angielski pisał B. Baran w artykule pt. *Miłosz jako tłumacz współczesnej poezji polskiej na język angielski*, „Poezja”, 1981, vol. 16, 7 (188), 56–61.

⁸ „Encounter”, wydawany od 1953 do 1991 w Wielkiej Brytanii, był anglo-amerykańskim miesięcznikiem literackim, natomiast „The Observer”, założony w 1791 roku, jest najstarszą niedzielną gazetą na świecie.

Translation (1966) trzy Miłoszowskie przekłady wierszy Zbigniewa Herberta oraz po jednym Antoniego Słonimskiego, Tymoteusza Karpowicza i Jerzego Harasymowicza, a Celina Wieniewska w *Polish Writing Today* (1967) pięć tłumaczeń wierszy Tadeusza Różewicza i po jednym Zbigniewa Herberta i Wisławy Szymborskiej. W czasopiśmie „TriQuarterly” ukazał się wiersz Aleksandra Wata (2, 1967) oraz jeden Juliana Przybosia (9, 1967). George Gömöri i Charles Newman zamieścili w antologii *The New Writing in East Europe* (1968) po jednym wierszu Juliana Przybosia, Mieczysława Jastruna, Zbigniewa Herberta i Aleksandra Wata, zaś kwartalnik „Prism International” w Vancouver ogłosił wybór wierszy Aleksandra Wata pod tytułem *From Mediterranean Poems* (1969). Alan Bold w *The Penguin Book of Socialist Verse* (1970) zamieścił sześć przekładów wierszy Zbigniewa Herberta, natomiast *Queens Slavic Papers* jeden wiersz Bogdana Czaykowskiego (1973). Już ten krótki przegląd daje wyobrażenie o wzrastającym znaczeniu Miłosza jako tłumacza poezji polskiej na język angielski.

Od lat sześćdziesiątych zaczęły się też ukazywać książkowe wydania przekładów współczesnej poezji polskiej Czesława Miłosza. Imponująca liczba tych pozycji⁹, dwadzieścia cztery książki, wskazuje na ogrom pracy

---

⁹ C. Miłosz (sel. and tr.), *Postwar Polish Poetry: An Anthology*, Garden City, NY, Doubleday, 1965; C. Miłosz (sel. and trans.), *Postwar Polish Poetry: An Anthology*, 2nd ed., Harmondsworth, Penguin Books, 1970; C. Miłosz (sel. and ed.), *Polish Postwar Poetry: An Anthology*, 3rd, expanded ed., trans. by the author and others, Berkeley, California University Press, 1983; Z. Herbert, *Selected Poems*, intro. by A. Alvarez, trans. by C. Miłosz and P. Dale Scott, Harmondsworth, Penguin, 1968; Z. Herbert, *Selected Poems*, select. by T. Kunz, afterword by J. and B. Carpenter, trans. by J. and B. Carpenter, C. Miłosz, P. Dale Scott, Kraków, Wydawnictwo Literackie, 2000; A. Wat, *With the Skin*, trans. by C. Miłosz, New York, Ecco Press, 1969; A. Wat, *Mediterranean Poems*, ed. and trans. by C. Miłosz, Ann Arbor, Ardis, 1977; A. Wat, *With the Skin*, trans. and ed. by C. Miłosz and L. Nathan, New York, Ecco Press, 1989; A. Wat, *Selected Poems*, trans. and ed. by C. Miłosz and L. Nathan, London, Penguin, 1991; C. Miłosz, *Selected Poems*, intro. by K. Rexroth, trans. by several hands, New York, The Seabury Press, 1973 (2nd ed. 1980 by Ecco Press); C. Miłosz, *Bells in Winter*, trans. by the author and L. Vallee, New York, Ecco Press, 1974; C. Miłosz, *The Separate Notebook*, trans. by R. Hass and R. Pinsky with the author and R. Górczynski, New York, Ecco Press, 1984; C. Miłosz, *Unattainable Earth*, trans. by the author and R. Hass, New York, Ecco Press, 1986; A. Świrszczyńska (Anna Swir), *Happy as a Dog's Tail*, intro. by C. Miłosz, trans. by C. Miłosz and L. Nathan, San Diego, Harcourt Brace Jovanovich, 1985; A. Świrszczyńska (Anna Swir), *Talking to My Body*, trans. by C. Miłosz and L. Nathan, Port Townsend, Washington, Copper Canyon Press, 1996; C. Miłosz, *The Collected Poems, 1931–1987*, trans. by the author and the others, New York, Ecco Press, 1988; C. Miłosz, *The World*, trans. by R. Haas and R. Pinsky with R. Górczynski, San Francisco, Arion Press, 1989; C. Miłosz, *Provinces: Poems 1987–1991*,

„gorliwego tłumacza”, za jakiego miał się Miłosz. Wyróżnić tu zwłaszcza należy trzy kolejne wydania antologii polskiej poezji powojennej, dwie edycje wierszy Z. Herberta, cztery utworów A. Wata, dwa poezji A. Świrszczyńskiej oraz trzynaście tomów tłumaczeń własnych wierszy. Choć liczne wiersze, a czasem i całe tomiki, były przedrukowywane później w zbiorowych wydaniach, to i tak ogólny bilans działalności Miłosza na tym polu nie mieści się w standardach pracy zwykłego tłumacza.

Najważniejszym dokonaniem Miłosza w tym zakresie była niewątpliwie antologia *Postwar Polish Poetry*, której pierwsze wydanie przypada na rok 1965. Zawiera ona 72 wiersze autorstwa 21 poetów, które powstały i zostały ogłoszone drukiem w latach 1956–1964. Autor antologii nie zamierzał bynajmniej na tej podstawie dawać ogólnego obrazu powojennej poezji; jego celem było pokazanie bogactwa tematów i form, które narastały od pokoleń, przeżyć nie tyle osobistych, co zbiorowych doświadczeń historycznych. Czyli antologia dawała po raz pierwszy obraz popaździernikowej poezji polskiej w języku angielskim dla obcego czytelnika, zwracając jednocześnie uwagę na osobę tłumacza i jego własną twórczość. Drugie wydanie antologii ukazało się w roku 1970, trzecie, z czterema nowymi autorami i wierszami – w r. 1983, co świadczy o tym, że dopiero przekłady Miłosza obudziły zainteresowanie poezją polską w Stanach Zjednoczonych.

Już we wstępie do antologii *Postwar Polish Poetry* Miłosz dał skrócony wykład własnej metody tłumaczenia. Oparł ją, jak wolno sądzić, na doświadczeniach nabytych jeszcze na lekcjach łaciny w piątej klasie wileńskiego gimnazjum Zygmunta Augusta, prowadzonych przez Adolfa Rożka, na których uczniowie wspólnie omawiali i redagowali zadany im fragment do tłumaczenia¹⁰. Znając język angielski wystarczająco dobrze, nie na tyle jednak, by samodzielnie kontrolować pracę nad tekstem, dobierał sobie do pomocy rodowitych tłumaczy. „Ponieważ angielski nie

---

trans. by the author and R. Hass, New York, Ecco Press, 1991; C. Miłosz, *Facing the River. New Poems*, trans. by the author and R. Hass, Hopewell, NJ, Ecco Press, 1995; C. Miłosz, *Road-side Dog*, trans. by the author and R. Hass, New York, Farrar, Strauss and Giroux, 1998; C. Miłosz, *A Treatise on Poetry*, trans. by the author and R. Hass, New York, Ecco Press, 2001; C. Miłosz, *New and Collected Poems, 1931–2001*, trans. by the author and others, New York, HarperCollin Publishers, 2001; C. Miłosz, *Second Space: New Poems*, trans. by the author and R. Hass, New York, Ecco Press, 2004; C. Miłosz, *Selected Poems, 1931–2004*, foreword by S. Heaney, trans. by the author and R. Hass, New York, Ecco Press, 2006.

¹⁰ A. Franaszek, *Miłosz*..., 71.

jest moim ojczystym językiem i nie ufam swojemu słuchowi, musiałem polegać na pomocy i kontroli tych, którzy mówią po angielsku od dzieciństwa; poezja przecież wywodzi się z języka dzieciństwa”¹¹. Na stronie tytułowej antologii figurował zarówno jako autor wyboru wierszy, jak i tłumacz, dziękując jednocześnie pięciu konsultantom przekładów „za długie debaty dotyczące jednego zdania, a często, jednego słowa”. Dodał też, że w trzech przypadkach formę ostateczną nadawał tłumaczeniom Lawrence Davis, zaś dwa stworzył Peter Dale Scott „przy mojej minimalnej pomocy”. W trzecim, poszerzonym wydaniu antologii (1983), Miłosz składał z kolei wyrazy wdzięczności przyjacielowi, poecie i profesorowi Leonardowi Nathanowi za pomoc w czytaniu i poprawianiu przekładów nowych wierszy. Wykorzystał tu także tłumaczenia innych autorów, takich jak Magnus Jan Krynski i Robert A. Maguire, Frank Kujawinski i Anthony Graham. Na tym tle zdanie o „wspólnych intelektualnych łowach” nabiera bardziej dosłownego sensu.

Następnym dziełem Miłosza-tłumacza był książkowy wybór poezji Zbigniewa Herberta pt. *Selected Poems* (1968), ze wstępem Ala Alvareza, pisarza, krytyka i redaktora „The Observer”. Współautorem tłumaczenia i tu był Peter Dale Scott, dyplomata i profesor na Uniwersytecie w Berkeley (1961–1994), który poznał Herberta i jego wiersze jako pracownik Ambasady Kanadyjskiej w Warszawie (1959–1961). Obydwaj tłumacze przekładali osobno wiersze Herberta, a następnie porównywali swoje wersje, omawiając szczegóły, a w końcu uzgadniając końcowy produkt¹².

---

¹¹ „I am not a native English speaker and I do not trust my ear, so I had to rely upon the help and control of those who have spoken English from childhood; poetry, after all, always draws upon the language of one’s childhood. I wish to thank Mac Goodman, Lawrence Davis, Reuel Wilson, and Richard Lourie for the long debates we had over one sentence or, quite often, over one word. Two poems of Slonimski and one of Jastrun («Remembrance») were given definitive shape by Lawrence Davis. Some poems were translated by Peter Dale Scott with my minor assistance and are marked accordingly” (preface, *Postwar Polish Poetry*, 1965, s. vii).

¹² „As a rule, we did not translate poems jointly: these are individual translations examined and corrected together with Herbert’s text before us. Miłosz would like to thank his students, participants in seminars on poetry translation, where several of his versions were debated, and also Scott for his suggestions. Scott would similarly like to thank Miłosz, particularly for his help in elucidating more difficult passages in Polish. In the end we were often faced with a seemingly unsurpassable obstacle and the lines which emerged after long discussion bring credit or discredit to both of us as a team” (*Translators’ Note*, 16–17).

Niektóre z 79 tłumaczeń trafiły do późniejszych angielskich wydań¹³. W r. 1965, Miłosz przeprowadził 39 półtoragodzinnych rozmów z Aleksandrem Watem, najpierw w Berkeley, a potem w Paryżu. Zapis tych rozmów, zatytułowany *Mój wiek, pamiętnik mówiony*, ukazał się w Londynie w 1977 roku. Wcześniej jednak, w 1969 r., ogłosił drukiem wybór poezji swego późniejszego przyjaciela w tomie *With the Skin*, który przełożył też z pomocą studentów, a następnie *Wiersze śródziemnomorskie* A. Wata jako *Mediterranean Poems* (1977). Do tego tomu weszły też wiersze w przekładach Davida Brodsky'ego, Stephena Grada oraz Richarda Louriego. Tłumaczenia, co warto podkreślić, powstały w dużym stopniu dzięki inicjatywie i współpracy studentów Miłosza, których zainteresowała poezja Wata. „Ten rodzaj poważnej blazenady pozwalał im odczuć pełny ciężar rzeczywistości”¹⁴. Wspomniany tom *With the Skin* (1989) był powiększonym i poprawionym wydaniem poprzednich publikacji, tym razem we wspólnym przekładzie Czesława Miłosza i Leonarda Nathana, wraz z ciekawym dialogiem tłumaczy na temat twórczości Aleksandra Wata. Ostatnim wreszcie wydaniem tych samych przekładów były jego *Selected Poems* (1991), także owoc współpracy Miłosza i Nathana¹⁵.

W 1973 roku wyszedł pierwszy tom tłumaczeń poezji Miłosza, ze wstępem amerykańskiego poety Kennetha Rexrotha, zatytułowany *Selected Poems*. Złożyły się nań 52 wiersze w przekładzie samego autora oraz sześciu innych tłumaczy. Drugie wydanie, tym razem bez wstępu, ukazało się w 1980 roku, już po Nagrodzie Nobla dla Czesława Miłosza. Stopniowo, jak widać, Miłosz zaczął tłumaczyć sam siebie, stając się przez to pisarzem coraz lepiej znanym i nagradzonym.

W roku 1978 ogłosił drukiem drugi tom swoich wierszy w języku angielskim, *Bells in Winter*. Tym razem współautorką przekładów była Lillian

---

¹³ Np. Z. Herbert, *Poezje wybrane – Selected Poems*, Kraków, Wydawnictwo Literackie, 2000 i 2005.

¹⁴ „The translations presented here are due to a large extent to the initiative and cooperation of my students at the University of California in Berkeley. They liked Wat's kind of serious buffoonery: his very style, they used to say, makes us feel the whole weight of reality” (*Foreword*, s. IX-X).

¹⁵ „Several years ago I edited a collection of Wat's *Mediterranean Poems* (Ardis, 1977). These poems were translations done mostly with the help of my students. Together with Leonard Nathan I have revised that edition and have added a number of poems in our joint translation. Thus, unless marked otherwise, the texts should be ascribed to our collaboration”; *Introduction*, 12 (one poem trans. by R. Lourie).

Vallee, amerykańska poetka i tłumaczka. Książkę poprzedził list Josifa Brodskiego skierowany do członków jury nagrody Neustadta, w którym znalazły się znane, a później często cytowane słowa, że „Miłosz jest jednym z największych poetów naszego czasu, a może być największym”¹⁶. Z opinią tą polemizował John Simon, znany amerykański pisarz i krytyk literacki. Krytykował formy niektórych wierszy, które uznał za „bardzo nieciekawe”, wytykając tłumaczom lingwistyczne potknięcia, by w konkluzji stwierdzić, że „większość tego jest mocno nadęta, bezkształtna, niewarta zapamiętania, z tendencją wpadania w mętność i banal”¹⁷.

Na początku lat osiemdziesiątych, już po Nagrodzie Nobla, Miłosz związał się z grupą wybitnych kalifornijskich poetów, do której m.in. należeli Robert Hass, Leonard Nathan, i Robert Pinsky¹⁸. Nie znając języka polskiego, tłumaczenia swe opierali na wersjach Renaty Górczyńskiej

---

¹⁶ „Several years ago I edited a collection of Wat’s *Mediterranean Poems* (Ardis, 1977). These poems were translations done mostly with the help of my students. Together with Leonard Nathan I have revised that edition and have added a number of poems in our joint translation. Thus, unless marked otherwise, the texts should be ascribed to our collaboration.” *Introduction*, 12 (one poem trans. by R. Lourie).

¹⁷ J. Simon, *Traduttore, Traditore or the Tradition of Traducing*, “Poetry”, vol. CXXXVI, April 1980, 49–51. „This, like so much of Miłosz, is religiously tainted vagueness, and comes from a sequence of six fairly long poems, *From the Rising of the Sun* (...) written in a number of forms, all of them rather uninteresting”. „But, in the end, most of it is rather windy, amorphous, unmemorable, with a tendency to veer into opacity or banality”.

Podczas gdy niektórzy krytycy zgadzali się z opinią J. Brodskiego, m.in. Helen Vendler, szczególnie w *From Fragments a World Perfect at Last* (“New Yorker”, March 19, 1984), i Richard Howard w *A Heroic Apostate* (“Parnassus”, Spring 1980), Helene J.F. de Aguiar we wnikliwej recenzji *Postwar Polish Poetry, The Seizure of Power, The Separate Notebooks, Visions from San Francisco Bay, i The Witness of Poetry*, pisała: „I do not think Miłosz is a Great Artist and I would be very much surprised indeed were he to prove an enduring one”. W jej opinii, poezja Miłosza „proves inconsistent. Its intensity is unstable. When good, Miłosz is very, very good; when bland, he is very bland. Many Miłosz’s poems are underseasoned. They resemble complicated dishes expertly prepared and ready for serving, except that some vital condiments were left out” (*A Prince Out of Thy Star: The Place of Czesław Miłosz*, “Parnassus”, 1983–1984, 128–153).

¹⁸ Robert Hass (ur. w 1941), poeta i krytyk literacki. Poeta Laureatus Stanów Zjednoczonych (1995–1997), zdobywca nagrody Pulitzera (2008), autor 7 zbiorów poezji, tłumacz, głównie poezji Miłosza, wykładowca na Uniwersytecie Kalifornijskim w Berkeley. Leonard Nathan (1924–2007), poeta, krytyk literacki, profesor Uniwersytetu Kalifornijskiego w Berkeley, autor 7 zbiorów poezji i licznych tłumaczeń. Robert Pinsky (ur. 1940), poeta, eseista, krytyk literacki, tłumacz. Poeta Laureatus Stanów Zjednoczonych (1997–2000), autor 19 książek, wykładowca na Uniwersytecie w Bostonie.

i Czesława Miłosza, a pomoc okazywała im także Lillian Vallee. Ten ciekawy zespół tłumaczy dzieł jednego autora, zwany The Grizzly Peak Collective (pracowali w domu dla gości Miłoszów), przygotował do druku przeszło dwustustronicowy tom *The Separate Notebooks*, wydany w r. 1984. Następną pracą przekładową Miłosza i Hassa był tom *Nieobjęta ziemia, Unattainable Earth* (1986).

W tym też okresie Miłosz przełożył z Leonardem Nathanem zbiór wierszy Anny Świrszczyńskiej, która przybrała dla wygody czytelnika imię Anna Swir, *Happy as a Dog's Tail* (1985), w którym znalazło się 78 wierszy¹⁹. Do poezji Świrszczyńskiej powrócił raz jeszcze z udziałem tego samego tłumacza w tomie *Talking to My Body* (1996), który zawiera 112 wierszy polskiej poetki.

Po wydaniu wierszy Świrszczyńskiej Miłosz tłumaczył na angielski już tylko własne utwory. Przekładał je teraz z Robertem Hassem, który od tego czasu stał się jego głównym współpracownikiem na niwie tłumaczeniowej. Przekładali razem nowe utwory Miłosza, parokrotnie też wydawali wiersze, bądź jako utwory zebrane (*collected*), bądź wybrane (*selected*), czasem i nowe, i zebrane (*new and collected*). Zaczęło się to od *The Collected Poems, 1931–1987*, wydanych w 1988. Weszły tu wiersze z czterech poprzednich tomów: *Selected Poems*, *Bells in Winter*, *The Separate Notebooks* i *Unattainable Earth*. Zbiór uzupełniały niektóre dawniejsze utwory, a także nowe, tłumaczone po raz pierwszy.

W następnym dziesięcioleciu Miłosz i Hass wydali trzy zbiory nowych wierszy polskiego poety. Były to kolejno tomy: *Provinces: Poems 1987–1991* (1991), *Facing the River. New Poems* (1995), a później *Road-side Dog* (1998). W roku 2001 ukazał się *A Treatise on Poetry*, a następnie zbiorowe *New and Collected Poems 1931–2001*. Ostatnim dziełem tej „spółki” był tom *Second Space: New Poems* (2004), a na końcu już ostatni zbiór wierszy Miłosza pt. *Selected Poems 1931–2004*, wydany w 2006 roku, dwa lata po śmierci noblisty.

Miłosz doceniał wkład studentów i kolegów akademickich w dzieło przekładu poezji polskiej na język angielski. Zdawał sobie bowiem

---

¹⁹ „After I completed the translation of the poems, I showed them to my friend Leonard Nathan, whose poetic insight I trust. He read them carefully and marked all the places where the wording seemed to him doubtful, from the point of view of either American idiom or meaning. Then we sat down over the script and worked together on marked passages. As I value his contribution, I feel he should be considered a cotranslator” (*Introduction*, s. xv).

w pełni sprawę, że bez kompetentnej pomocy językowej nie byłby w stanie sięgnąć po poetyckie laury. We wstępie do *The Collected Poems 1931–1987* wymienia swych pierwszych partnerów i składa im serdeczne podziękowania. Nie zapomina też o współpracy z grupą przyjaciół, do których zalicza Renatę Gorczyńską, Roberta Hassa, Leonarda Nathana i Roberta Pinsky'ego. Jest im wdzięczny za czas, zainteresowanie, ciepło i wspólnotę artystycznego i intelektualnego powinowactwa, a także poczucie humoru. Szczególne wyrazy uznania składa Robertowi Hassowi, który stał się „głównym adaptatorem moich wersji tak, aby sprostać wymaganiom literackiej angielszczyzny”²⁰.

Wspomnienia amerykańskich tłumaczy rzucają światło na proces wspólnego przekładania wierszy. Richard Lourie, jeden z pierwszych tłumaczy Miłosza, zapisał: „pracowaliśmy, pili kawę, palili jak diabli. Angielskie i polskie słowa były analizowane w najdrobniejszych szczegółach – ich waga, smak, skojarzenia”²¹. Natomiast Lillian Vallee zapamiętała pracę przekładową z Miłoszem jako grę szachową, w której każdy ruch zmieniał wydźwięk utworu. Była to praca precyzyjna, twórcza, a celem był przekład, w którym język polski był wciąż żywy. Nauczyła się też, że czasami przychodziło się pogodzić z rozwiązaniem, które nie było idealne. Robert Pinsky pamięta, że proces tłumaczenia był dla obydwu radośnym doświadczeniem, porównywalnym do gry w orkiestrze lub sportowej drużynie. Podczas długich sesji skupiali się na technicznych subtelnościach, wnikali w tkankę języka, poszukując perfekcji, cały czas w duchu koleżeńskiej współpracy²².

Peter Dale Scott spędzał z Czesławem Miłoszem długie wieczory nad wierszami Zbigniewa Herberta, omawiając z nim słowo po słowie, linijkę po linijce, tak że pracę kończyli czasem dobrze po północy²³. Kiedy jed-

---

²⁰ „My gratitude to that team is not only for the amount of time they spent on my verse, but in the first place for their active interest, their warmth, and a feeling that they gave me of artistic and intellectual affinity. Not the least important was our common sense of humor, for toiling we often laughed”.

„Hass became the main adapter of my versions to the exigencies of literary English” (*The Collected Poems*, 1988, *Preface*, s. xvi).

²¹ R. Lourie, *Love at Last Sight*, in: *An Invisible Rope. Portraits of Czesław Miłosz*, ed. by C.L. Haven, Athens, OH, Ohio University Press, 2011, 50.

²² *Miłosz: Made in America*. You Tube, October 11, 2011.

²³ *Expanses of the Unspoken: An Interview with Peter Dale Scott*, worldwithoutborders.org, January 8, 2008.

nak zaczęli przekładać wiersze Miłosza, doszło do poważnych różnic zdań, dotyczących wersji angielskiej, a wkrótce potem do sporów na tle politycznym i, w konsekwencji, zakończenia współpracy²⁴. Robert Hass przyznawał, że Miłosz wywarł wpływ na jego własną poezję i myśl polityczną. Ich współdziałanie rozpoczęło się od dnia, kiedy Miłosz poprosił Hassa przed własnym wieczorem autorskim, by recytował jego wiersze po angielsku. W ciągu blisko dwudziestopięcioletniej współpracy spotykali się zazwyczaj w poniedziałkowe ranki. Początkowo Miłosz pokazywał Hassowi swoje przekłady i pytał, co o nich sądzi. Kiedy Hass odpowiadał, że są interesujące, Miłosz pytał go podejrzliwie, czy mu się nie podobają. Hass odpowiadał, że nie zna wierszy w oryginale, więc trudno mu oceniać, ale niektóre słowa brzmią dziwnie, bo nie mówi się w ten sposób po angielsku, a pewne zwroty nie brzmią idiomatycznie. Następnie Hass podawał swoje propozycje i taką drogą stopniowo dochodzili do ostatecznej wersji przekładu. Później już, podczas pracy zespołowej w Miłoszowskim domku dla gości, Hass i Pinsky pracowali godzinami nad dosłowną wersją przekładów, dostarczoną im przez Miłosza i Górczyńską, a wieczorem przychodził sam autor, aby sprawdzić ich postępy, wyjaśniając trudniejsze słowa i zwroty, sporne kwestie rytmu i rymów. Po wyjeździe Miłosza do Polski teksty tłumaczeń wędrowały do Hassa pocztą elektroniczną, a czasami sprawy były ustalane przez telefon²⁵.

Nie sposób przecenić roli Miłosza jako tłumacza poezji polskiej. W roku 1974 polski oddział PEN Clubu przyznał mu nagrodę za przekłady literatury polskiej na język angielski. Praca ta uutorowała drogę popaździernikowej poezji polskiej w Ameryce Północnej i w Anglii. Tłumaczenia Zbigniewa Herberta, Aleksandra Wata, Anny Świrszczyńskiej, Mirona Białoszewskiego i innych poetów stanowiły dla cudzoziemskiego odbiorcy zapis polskiego doświadczenia historycznego. Natomiast przekłady własnej poezji wzbudziły zainteresowanie amerykańskich poetów i krytyków oraz uutorowały pisarzowi drogę do Nagrody Nobla.

---

²⁴ P. Dale Scott, *A Difficult Inspirational Giant*, in: C.L. Haven, ed., *Czesław Miłosz...*, 69–71.

²⁵ *Literature and Lunch with Poet and Translator Robert Hass on Haiku and Czesław Miłosz*, in: *Center for the Art of Translation*, posted April 14, 2009. Także: *Lunch Poems: Robert Hass Reads Czesław Miłosz*, Noontime Poetry Reading Series, www.uctv.tv. October 13, 2011 and *You Tube*, December 8, 2011. Także długi wywiad: *The Stakes in His Poetry Are Really High. Interviews with Robert Hass*, in: C.L. Haven, ed., *Czesław Miłosz...*, 235–261.

W trakcie swej pracy przekładowej Miłosz znalazł oparcie w zespole polskich i anglojęzycznych tłumaczy, którzy przysporzyli sławy polskiej literaturze na arenie międzynarodowej²⁶. Wielu studentów, akademickich kolegów i przyjaciół Miłosza poświęciło się pracy przekładowej, tłumacząc na język angielski nie tylko jego utwory, ale także dzieła Witkacego, Janusza Korczaka, Tadeusza Borowskiego, Tadeusza Różewicza, Mirona Białoszewskiego, Witolda Gombrowicza, Tadeusza Konwickiego, Zbigniewa Herberta, Stanisława Lema, Henryka Grynberga i wielu innych. Dlatego wkład Miłosza w popularyzację literatury polskiej na świecie i w dzieło pośredniczenia między kulturami zasługuje na najwyższe uznanie.

---

²⁶ Lista współautorów tłumaczeń Miłosza: anonimowi studenci, David Brodsky, Bogdana Carpenter, John Carpenter, Jan Darowski, Lawrence Davis, Mac Goodman, Renata Gorczyńska, Stephen Grad, Robert Hass, Madeline Levine, Richard Lourie, Leonard Nathan, Robert Pinsky, Peter Dale Scott, Carol Thigpen, Lillian Vallee, Reuel Wilson.

Utwory Miłosza tłumaczyli także: Jarosław Anders, Richard Berengarten, David Brooks Andrzej Busza, Paul Coates, Bogdan Czaykowski, Adam Czerniawski, Jessica Fisher, Zbigniew Folejewski, Bożena Gilewska, Brian Glazer, George Gömöri, Louis Iribarne, Catherine S. Leach, Michael March, Michael Mikoś, Anthony Miłosz, Edward Możejko, Allan Reid, Edouard Roditi, Agnieszka Tennant, Celina Wieniewska, Jane Zielonko.

Poślowie

WIOLETTA HAJDUK-GAWRON

Zarys historii polonistyki w Ameryce Północnej Michała J. Mikosia przedstawia powstanie i rozwój polonistyki akademickiej na tym kontynencie. Autor nie pomija równie ważnej kwestii, jaką jest szkolnictwo podstawowe, omawia więc także historię powstawania szkół z językiem polskim. W pierwszej części opisuje początki studiów nad językiem polskim i literaturą polską w Stanach Zjednoczonych i Kanadzie na tle historii polskiej emigracji z terytoriów dawnej Rzeczypospolitej, omawia główne programy i rolę naukowców tworzących je oraz wkład innych działaczy, którzy przyczynili się do budowania solidnych podstaw polonistycznych, analizuje rolę szkół parafialnych i drukarni. Autor podkreśla znaczne osiągnięcia profesorów i wykładowców polonistyki, bowiem dzięki ich działalności i publikacjom studia nad językiem i literaturą polską znalazły odrębne miejsce wśród akademickich dyscyplin w amerykańskich i kanadyjskich uczelniach. Podaje listę naukowców i ich afiliacje, zestawienie krajowych polonistów, którzy pracowali gościnnie na północnoamerykańskich uniwersytetach, listę tłumaczy literatury polskiej na angielski oraz spis 55 polskich poetów, pisarzy i dramaturgów, którzy pracowali na amerykańskich uniwersytetach.

Treść tego rozdziału jest niezwykle ważna, gdyż pomaga zrozumieć, szczególnie odbiorcom niezorientowanym w realiach amerykańskich, specyfikę polonistyki północnoamerykańskiej, o której pisał np. Piotr Wilczek we wstępie do „Postscriptum”¹. Studia polonistyczne (czy inaczej polonistyka zagraniczna) w każdym kraju przybierają inny charakter. W Ameryce Północnej „Polish studies” obejmują nie tylko studiowanie języka i literatury polskiej, ale również poznawanie polskiej historii, geografii, socjologii czy politologii, a zatem odbiegają zdecydowanie od kształtu tradycyjnej polonistyki krajowej.

W drugim rozdziale, *Obecność literatury polskiej w Ameryce Północnej i Anglii*, przedstawiona jest bibliografia książek pisarzy polskich oraz antologii z wybo-

---

¹ „Postscriptum” (Numer specjalny poświęcony polonistyce w Ameryce Północnej), 2001, nr 37–38, 4–9.

rami utworów tłumaczonych z języka polskiego na angielski. Zarejestrowano tu tłumaczenia od roku 1560 do roku 2010. Autor omawia ukazywanie się tłumaczeń polskich w arbitralnie przez niego wydzielonych okresach. W konkluzji analizuje obecny stan przekładów oraz omawia problemy związane z pełnym przedstawieniem obrazu polskiej literatury w angielskim kręgu językowym. Jednym z nich jest konieczność wzbogacania danych bibliometrycznych o opinie ówczesnych i współczesnych angielskich i amerykańskich krytyków ukazujące się w gazetach oraz literackich periodykach, gdyż takie właśnie głosy w dużym stopniu przyczyniają się do kreowania wizerunku pisarzy i literatury. Recepcja literatury obcej w każdym kraju, różnym kulturowo i językowo od tego, w którym tekst literacki powstał, rządzi się odmiennymi prawidłami. Autor opracowania wskazuje te charakterystyczne dla odbioru amerykańskiego. W dziedzinie przekładów literackich obserwuje się ogólny trend do tłumaczeń przede wszystkim dzieł z literatury współczesnej – w przypadku Ameryki Północnej utwory polskich autorów powstałe w latach 1950–2010 stanowią ponad 50% wszystkich tłumaczonych książek z języka polskiego. Zebrane przez Autora dane wskazują na to, że popularność wydawnicza i czytelnicza literatury polskiej przez ostatnie sześćdziesiąt lat stale wzrastała.

Obecność w przekładach na zagranicznych rynkach wydawniczych jest jednym z istotnych elementów recepcji literatury poza jej rodzimym obszarem. Zbór przekładów stanowi pewnego rodzaju obraz literatury danego kraju wśród zagranicznych odbiorców, gdyż jest wyborem z całej oferty danej literatury. To, co z literatury obcej stanie się znane/bliższe czytelnikowi zewnętrznemu językowo, w dużej mierze zależy od oferty, którą znajdzie na rynku. Wydawcy, decydując się na publikację przekładów literatury pięknej-obcej, mają na względzie zazwyczaj jak najszerszą publiczność, nie zaś wyspecjalizowanego odbiorcę. Tym samym kreuje się obraz potencjalnego czytelnictwa literatury polskiej. Obecność tłumaczeń literatury polskiej wskazuje, że jej odbiorcami są nie tylko osoby znające ojczysty język pisarza, czytające w oryginale (np. studenci polonistik i specjalizacji polonistycznych), ale i te, dla których jedyną drogą poznania literatury zagranicznej (w tym polskiej) są przekłady. Z całą pewnością to, która pozycja z literatury polskiej zostanie zaprezentowana czytelnikowi innemu niż polski, wymaga od tłumacza i wydawcy odpowiedniego rozeznania i podjęcia trudnej nieraz decyzji. Powód jest dość oczywisty: wydawca ponosi pewne ryzyko, dlatego ważne jest, aby książka znalazła odbiorcę. Osobą podejmującą tę decyzję jest, między innymi, tłumacz. Tłumaczowi przypisana jest niezwykle ważna funkcja, którą J. Jarniewicz określa następująco:

Obraz literatury obcej, jej kanon, tworzą nie historycy danej literatury, nie filologowie, nie krytycy, lecz tłumacze².

---

² J. Jarniewicz, *Tłumacz jako twórca kanonu*, w: R. Lewiński, red., *Przekład, język, kultura*, Lublin 2002, 38.

Następną część *Zarysu...* Autor poświęca właśnie zagadnieniu obecności przekładów z literatury polskiej i jej północnoamerykańskim tłumaczom, prezentując przegląd tłumaczy – nazwanych przez Autora *Synami Hermesa* (za sprawą wiersza W.H. Audena) – którzy wnieśli największy wkład w udostępnianie literatury polskiej północnoamerykańskim czytelnikom. Uwzględnił czterdziestu tłumaczy (z krótkimi notami biograficznymi i dorobkiem translatorskim). Autor postuluje w tym rozdziale, aby szybkonogi Hermes (onegdaj zatrudniany jako herold i posłaniec) został ogłoszony patronem wszystkich tłumaczy.

Ostatni rozdział, *Miłosz – tłumacz poezji polskiej na język angielski*, stanowi omówienie wkładu noblisty w dzieło popularyzacji literatury polskiej na świecie. W części tej uwzględnione zostały przekłady utworów Miłosza, a także tłumaczenia autorstwa (i współautorstwa) Miłosza tekstów takich twórców, jak: Zbigniew Herbert, Aleksander Wat, Anna Świrszczyńska i inni. Autor przybliży osiągnięcia „gorliwego tłumacza” nie tylko w przenoszeniu literatury polskiej w świat języka angielskiego, ale także w tworzeniu zespołu współpracowników, którzy kontynuują jego misję.

O kondycji polskiej literatury w przekładach pisze np. Tadeusz Pióro, który stwierdza, że sytuacja polskich przekładów wcale nie jest zła, należy z nadzieją patrzeć w przyszłość, bo w ostatnich latach wiele się zmienia na lepsze. Najważniejsze jest to, że przestają grać rolę inne kryteria niż merytoryczne, co sprzyja powstawaniu odpowiednich warunków dla procesu literackiej i kulturowej translacji. Za przejaw rozpoczynającego się zainteresowania literaturą polską Pióro uznaje jej „względnie dużą poczytność w Ameryce, [którą literatura polska] zawdzięcza w znaczącym stopniu autorytetowi tłumaczy, jak również krytyków i recenzentów. O nowych przekładach piszą Stanisław Barańczak, Czesław Miłosz, Susan Sontag i Norman Davies”³.

Przeгляд faktów, działań, instytucji polonistycznych, zaproponowany przez Autora, zawierający opis początków funkcjonowania szkół i stopniowego ich amerykańskizowania oraz problemów, z jakimi borykają się nauczyciele polonijni, może okazać się interesujący szczególnie dla tych, którzy na co dzień otwierają możliwości edukacji polonistycznej kolejnym pokoleniom Polaków mieszkających w Ameryce. Świadomość tych faktów jest ważna i użyteczna, pozwala dostrzec etapy ewolucji, jaką przeszedł i nadal przechodzi system szkolnictwa polonijnego. Uwagi i fakty przedstawione przez Autora pomagają zrozumieć kształt programów szkół polonijnych i powody, dla których istnieją w takiej formie.

Zestaw przytoczonych nazwisk i tytułów utworów jest istotny dla wszystkich, którzy zajmują się glottodydaktyką polonistyczną i recepcją literatury polskiej na świecie.

---

³ T. Pióro, *Recepcja literatury polskiej za granicą – uwagi tłumacza i wydawcy*, „Tytuł”, 4 (40) 2000.

Szczególnie potrzebne są takie opracowania, które poza suchymi faktami bibliograficznymi przywołują szersze tło historyczne oraz społeczne, w ten sposób interpretując zjawisko kulturowe, jakim jest obecność dzieł literackich w obcym kręgu kulturowym i językowym. Takie informacje odnajdzie czytelnik podczas lektury niniejszej publikacji.

Sylwetka Autora

Michał J. Mikoś mieszka w USA od 1967 roku, obecnie pracuje na stanowisku profesora na Uniwersytecie Wisconsin–Milwaukee na Wydziale Języków i Literatur Obcych (Department of Foreign Languages and Literature, University of Wisconsin–Milwaukee), a w minionych latach piastował również stanowisko kierownika tegoż Wydziału. Jest absolwentem Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, który ukończył w 1963 roku z tytułem magistra anglistyki. Otrzymał również dyplom z lingwistyki stosowanej w 1966 roku (University of Edinburgh, Wielka Brytania), z kolei pracę doktorską z zakresu lingwistyki obronił w 1977 roku w Brown University.

Profesor Michał J. Mikoś swoje zainteresowania naukowe skupia wokół języka polskiego oraz polskiej kultury i literatury. Jako tłumacz przybliży odbiorcom anglojęzycznym literaturę polską. Jest autorem 13 publikacji książkowych: historycznoliterackich i opracowań antologii poezji polskiej. Publikował w wielu oficynach wydawniczych w Stanach Zjednoczonych, Polsce, Wielkiej Brytanii, Kanadzie, Austrii i na Węgrzech. Jest autorem ponad 70 artykułów i około 60 referatów wygłoszonych na międzynarodowych konferencjach, zjazdach i kongresach. Trzykrotnie gościł z referatami na międzynarodowych konferencjach poświęconych recepcji literatury polskiej *Literatura polska w świecie*, cyklicznie organizowanych przez Katedrę Międzynarodowych Studiów Polskich Uniwersytetu Śląskiego.

Zainteresowania i działalność naukowa Michała J. Mikosia obejmują również glottodydaktykę polonistyczną – opracował pierwszy komputerowy program do nauczania języka polskiego *Polish Vocabulary and Grammar* (1986, 1988). Jest autorem licznych artykułów poświęconych nauczaniu języka polskiego jako obcego. Od wielu lat stale współpracuje z Katolickim Uniwersytetem Lubelskim, prowadząc wykłady z literatury dla słuchaczy letniej szkoły, przez trzydzieści lat (1981–2011) był dyrektorem programów dla studentów amerykańskich w letniej szkole tejże uczelni. Poza swoją Alma Mater M. Mikoś utrzymuje kontakty z innymi polskimi uczelniami: z Uniwersytetem im. Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Uniwersytetem Jagiellońskim w Krakowie, Uniwersy-

tetem im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Uniwersytetem Warszawskim, Uniwersytetem Szczecińskim, Uniwersytetem Śląskim w Katowicach, Uniwersyte-tem Pedagogicznym w Krakowie.

Rozległe zainteresowania Michała J. Mikosia odzwierciedlają się również w jego aktywnym uczestnictwie w życiu wielu instytucji. Jest członkiem takich stowarzyszeń, jak: American Association of Teachers of Slavic and East-European Languages (AATSEEL) od 1978, Polskiego Instytutu Naukowego w Nowym Jorku od 1979, American Association for Advancement of Slavic Studies od 1985, International Association for Learning Laboratories od 1990, Fundacji Kościuszkowskiej od 1998. Pracuje też w zespołach redakcyjnych: „The Polish Review” i „The Sarmatian Review”. Ponadto zasiada w Komitecie Doradczym The Kościuszko Foundation Dictionary oraz w radzie nadzorczej Międzynarodowego Komitetu Sławistów.

W swojej długoletniej pracy na Uniwersytecie Wisconsin–Milwaukee M. Mikoś pełnił rozliczne funkcje, w tym miejscu należy wymieni-ć choćby kilka z nich: był dyrektorem Language Resource Center w latach 1990–2008, przewodniczącym Polish Studies Committee, profesorem wizytującym w semestrze letnim 2011 na Katolickim Uniwersytecie Lubelskim.

Działania naukowe Michała Mikosia były wielokrotnie nagradzane. Jego intensyw- na praca na rzecz popularyzowania literatury polskiej w świecie została doceniona w 1995 nagrodą PEN Clubu za tłumaczenia literatury polskiej na język angielski. Wśród wielu wyróżnień należy wspomnieć nagrodę AATSEEL przyznaną „Za wybitne osiągnięcia naukowe”, którą otrzymał w 1995 oraz uho- norowanie medalem za zasługi dla Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego w 2008 roku, jest również laureatem nagrody Fundacji Turzańskich (1996–1997).

Wybór publikacji

Książki

1978. *Problems in Polish Phonology*. Ph. D. dissertation. Ann Arbor, Michigan, University Microfilms International.
1982. *Early Maps of Poland (1508–1772) in the American Geographical Society Collection*, Milwaukee, American Geographical Society Collection.
1992. *Medieval Literature of Poland. An Anthology*, New York, Garland Publishing.
1994. *W pogoni za Sienkiewiczem. Z odnalezionych dzienników Almy Curtin*, Warszawa, Constans.
1995. *Polish Renaissance Literature. An Anthology*, Columbus, Slavica Publishers.
1995. *Treny. Laments* by Jan Kochanowski, Warszawa, Constans (II wyd. Lublin, Norb- ertinum, 1998).

1996. *Polish Baroque and Enlightenment Literature. An Anthology*, Columbus, Slavica Publishers.
1998. *Adam Mickiewicz: The Sun of Liberty*, Warszawa, Energeia.
1999. *Polish Literature from the Middle Ages to the End of the Eighteenth Century. A Bilingual Anthology*, Warszawa, Constans.
1999. *Juliusz Słowacki. This Fateful Power*, Lublin, Norbertinum.
2002. *The Virgin Mary's Crown. A Bilingual Anthology of Medieval Polish Marian Poetry*, Kraków, Collegium Columbinum (with R. Mazurkiewicz).
2002. *Polish Romantic Literature. An Anthology*, Bloomington, Slavica Publishers.
2006. *Polish Literature from 1864 to 1918. Realism and Young Poland. An Anthology*, Bloomington, Slavica Publishers.
2008. *Polish Literature from 1918 to 2000. An Anthology*, Bloomington, Slavica Publishers.

Podręczniki

1986. *Polish Vocabulary and Grammar I*, Milwaukee, Language Resource Center, University of Wisconsin–Milwaukee.
1988. *Polish Vocabulary and Grammar II*, Milwaukee, Language Resource Center, University of Wisconsin–Milwaukee.

Rozdziały w książkach

1980. *Polish in the United States: a study in language change*, in: *Studies in Ethnicity: The East European Experience in America*, C. Ward et al. (eds.), Columbia University Press, 15–26.
1984. *Język polski w Stanach Zjednoczonych: Studium przemian języka*, w: H. Kubiak, J. Wróbel, red., *II Kongres Uczonych Polskiego Pochodzenia. Zbiór materiałów*, Wrocław, Ossolineum, 259–266.
1984. *Wpływ „Chłopów” Reymonta na „Pożądanie w cieniu więzów” O’Neilla*, w: H. Kubiak, J. Wróbel, red., *II Kongres Uczonych Polskiego Pochodzenia. Zbiór materiałów*, Wrocław, Ossolineum, 405–417 (wraz z: D. Mulroy).
1990. *Komputer w nauczaniu języka polskiego*, w: E. Kantor, J. Rokicki, red., *O język i kulturę polską w środowiskach polonijnych*, Warszawa, Biblioteka Narodowa, 139–142.
1990. *Historia nauczania języka polskiego w Stanach Zjednoczonych*, w: W. Miodunka, red., *Język polski w świecie*, Warszawa, PWN, 335–340 lub w: R. Kantor, J. Rokicki, red., *O język i kulturę polską w środowiskach polonijnych*, Warszawa, Biblioteka Narodowa, 143–148.
1992. *Monarchs and Magnates: Maps of Poland in the Sixteenth and Eighteenth Centuries*, in: *Monarchs, Ministers, and Maps. The Emergence of Cartography as a Tool of Government in Early Modern Europe*, D. Buisseret, ed., Chicago, University of Chicago Press, 168–181.
1993. *The Reception of the Prus’s “The Pharaoh in the United States”*, w: E. Loch, S. Fita, red., *Bolesław Prus. Twórczość i recepcja*, Lublin, Lubelskie Towarzystwo Naukowe, 229–247.
1997. *Nauczanie języka polskiego za pomocą nowych systemów technicznych oraz perspektywy na przyszłość*, w: J. Mazur, red., *Oświata polskojęzyczna za granicą. Stan obecny i perspektywy rozwoju*, Warszawa, Stowarzyszenie „Wspólnota Polska”, 25–256.
2003. *On faithful translations*, w: R. Sokolski, H. Duda, K. Klimkowski, red., *Workshop on Translation III*, Lublin–Ottawa, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego – Slavic Research Group University of Ottawa, 141–148.

2005. *Confessions of a Polish translator*, w: R. Sokolski, H. Duda, K. Klimkowski, J. Klimek red., *Workshop on Translation IV*, Lublin–Ottawa, Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego – Slavic Research Group University of Ottawa, 265–279.
2007. *Henryk Sienkiewicz*, in: *Dictionary of Literary Biography. Vol. 332. Nobel Prize Laureates in Literature. Part 4*, ed. by T. Bitonti. Farmington Hills, MI, Thomas Gale, 234–250.
2007. *Zarys historii polonistyki w Ameryce Północnej*, w: R. Cudak, red., *Literatura polska w świecie*, t. 2, *W kręgu znawców*, Katowice, Wydawnictwo Gnome, 206–222.
2009. *Odbiór Sienkiewiczowskiego „Quo vadis” w Stanach Zjednoczonych*, w: A. Kochańczyk i in., *Słowa i metody*, Lublin, Wydawnictwo UMCS, 369–377.
2010. *Synowie Hermes: północnoamerykańscy tłumacze literatury polskiej*, w: R. Cudak, red., *Literatura polska w świecie*, t. 3, *Obecności*, Katowice, Wydawnictwo Gnome, 404–413.
2012. *Obecność literatury polskiej w Ameryce Północnej i Anglii*, w: R. Cudak, red., *Literatura polska w świecie*, t. 4, *Oblicza światowości*, Katowice, Wydawnictwo Gnome, 123–130.

Artykuły

1965. *Swift's World Comedy*, „Annales Universitatis Mariae Curie Skłodowska”, XVII, 3, 27–38.
1965. *Gry językowe jako ćwiczenia wdrażające i utrwalające*, „Języki Obce w Szkole”, IX, 5, 298–301.
1966. *Konsultacje w szkole wyższej*, „Życie Szkoły Wyższej”, XIV, 2, 34–37 (wraz z: A. Sozański).
1967. *Nauczanie programowane języków obcych*, „Języki Obce w Szkole”, XI, 1, 12–16.
1967. *Laboratorium językowe w szkole*, „Języki Obce w Szkole”, XI, 4, 225–228.
1967. *Ćwiczenia z kontekstem sytuacyjnym za pomocą language master*, „Języki Obce w Szkole”, XI, 4, 229–231.
1976. *Intonation of questions in Polish*, “Journal of Phonetics”, 4, 247–253.
1976. *Two problems in Polish phonology*, “Brown University Student Working Papers”, 42–51.
1976. *Tennis slang*, “American Speech”, 3–4, 292–295 (with L. Shea).
1977. *Identification by adults of vowel sounds produced by an infant*, “Brown University Working Papers”, II, 19–27 (with K. Landahl).
1978. *The roots of common tennis terms*, “Tennis”, 13, 10, 42–45.
1978. *Aspect, word-order and intonation: a study in linguistic coactions*, “International Review of Slavic Linguistics”, 3, 1–2, 183–208 (abstr. in “Language and Language Behavior Abstracts”, October 1979, 13, 664; with H. Kučera and C. Scarborough).
1979. *Phonological rules of consonants in Polish*, “International Review of Slavic Linguistics”, 4, 1–2, 31–47 (abstr. in “LLBA”, April, 1981, 13, 52).
1981. *A cross-language study of range of voice onset time in the perception of initial stop voicing*, “Journal of the Acoustical Society of America”, 70, 5, 1261–1271 (with P. Keating and W. Ganong).
1982. *The University of Wisconsin–Milwaukee Summer Study in Poland (1979–1980)*, “Resources in Education”, 17, 3, 11.
1982. *The name of the game. A tennis etymology*, “Racquet Quarterly”, Winter, 19–25.

1983. *Polonia w Milwaukee*, „Studia Polonijne”, VI, 313–316.
1984. *Joachim Lelewel: Polish scholar and map collector*, “Map Collector”, 26, 20–24.
1984. *Karol Buczek (1902–1983)*, “Map Collector”, 27, 46.
1985. *Selected bibliography of Karol Buczek writings on the history of cartography*, “Imago Mundi”, 37, 85–86.
1985. *The alternative forms of the future imperfect tense in Polish*, “Slavic and East European Journal”, 29, 4, 448–460.
1985. *The history of teaching Polish in the United States*, “The Polish Review”, XXX, 4, 405–411.
1985. *Polska na mapie świata Giovanniego Leardo*, „Polski Przegląd Kartograficzny”, 17, 1, 18–23.
1986. *Reymont’s “The Peasants”: A probable influence on “Desire Under the Elms”*, “Eugene O’Neill Newsletter”, X, 1, 4–15 (with D. Mulroy).
1986. *Lelewel Joachim*. “*Lexikon zur Geschichte der Kartographie*”, in: I. Kretschmer et al., ed., Wien, Franz Deuticke, 445–446.
1986. *Sienkiewicz i Curtin*, „Pamiętnik Literacki”, LXXVII, 3, 189–201.
1986. *Moving clitics in Polish and some crosslinguistic generalizations*, “Studia Slavica Hungarica”, 32, 1–4, 327–336 (with E. Moravcsik).
1987. *Computer assisted teaching of Polish*, “The Polish Review”, XXXII, 3, 287–291.
1987. *Sienkiewicz w oczach Curtinów*, „Roczniki Humanistyczne Towarzystwa Naukowego Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego”, XXXV, 1, 77–128.
1988. *Nauczenie komputerowe języka polskiego*, „Wiselka”, 1/22, 41–42.
1988. *Erik Dahlbergh and his views of Polish towns*, “The Polish Review”, XXXIII, 2, 143–155.
1989. *The Polish Kings and Cartography*, “Imago Mundi”, 41, 76–86.
1990. *Alma Cardell Curtin, the Woman Behind Jeremiah Curtin*, “Milwaukee History”, 13, 2, 53–68.
1990. *Amerykańskie tłumaczenie „Faraona” Prusa i echa jego recepcji*, „Pamiętnik Literacki”, LXXXI, 2, 244–257.
1991. *New Light on the Relationship Between Henryk Sienkiewicz and Jeremiah Curtin*, “Slavic Review”, 50, 2, 422–432.
1991. *Sienkiewicz’s “Trilogy” According to Jeremiah Curtin: Materials from the Milwaukee County Historical Society*, “The Polish Review”, XXXVI, 4, 421–434.
1992. *The Polish Shout: Circus, Film, Opera and Theatre Posters: 1960s-1980s*, “Milwaukee, University of Wisconsin–Milwaukee Art History Gallery” (with S. Mallach and S. Mikos).
1993. *The Reception of Prus’s “The Pharaoh in the United States”*, “The Polish Review”, XXXVI, 1, 41–55.
1993. *Jeremiah Curtin and his translation of Sienkiewicz’s “Trilogy”*, “Zgoda”, vol. 112, 7, April 1, 16.
1994. *Bibliography of English language anthologies of Polish literature*, “The Polish Review”, XXXIX, 3, 371–380.
1995. *Computer enhanced teaching of Polish vocabulary and grammar*, “AATSEEL Newsletter”, 37, 6, 7–8.
1995. *Translating the canon, “To Be”*, 3, 5–6, 46–48.
1997. *Recepcja “Quo vadis” w Ameryce*, “Nowy Dziennik”, January 30, 10.

1998. *Words, words, words: On translating Mickiewicz's "Crimean Sonnets"*, "The Polish Review", XLIII, 4, 387–395.
2000. *Łukasz Górnicki. Jan Kochanowski. Mikołaj Rej*, in: *Renaissance and Reformation 1500–1620. A Biographical Dictionary*, J.E. Carney, ed., Westport and London, Greenwood Press, 169–170, 217–218, 295–296.
2001. *Polonistyka na University of Wisconsin w Milwaukee*, "Postscriptum", 1–2 (37–38), 74–78.
2001. *Studia polonistyczne i Polonia w Milwaukee*, w: S. Dubisz, A. Nowicka-Jeżowa, J. Świąch, red., *Polonistyka na świecie*, Warszawa, Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, 225–227.
2002. *The inspiring waters of the Niemen in Mickiewicz's poetry*, "The Polish Review", XLVII, 1, 11–21.
2002. *My Soul Became Enamored: Kasprzowicz's "Book of the Poor" as his confession of faith*, "The Polish Review", XLVII, 3, 245–254.
2003. *Juliusz Słowacki*. In *Reference Guide to World Literature*, T. and S. Pendergast, ed., Snohomish, WA, St. James Press, 945–947.
2005. *In Memoriam: Zygmunt Kubiak. April 20, 1929-March 19, 2004*, "The Sarmatian Review", XXV, 1, January, 1093–1094.
2005. *Rej w Ameryce*, „Teraz”, 6 (18), 10–13.
2005. *Polak w oczach studentów amerykańskich*, „Etnolingwistyka”, 17, 233–240 (wraz z: B. Tieszen).
2008. *Towards a history of polonistyka in the United States and Canada*, "The Polish Review", LIII, 2, 217–233.

Recenzje

1983. *Polish Renaissance in its European Context* by S. Fiszman, Bloomington, Indiana University, 1982, "Current Geographical Publications", 46, 3, 382.
1984. *The History of Polish Cartography. From the XVth to the XVIIIth Century* by K. Buczek, Amsterdam, Meridian Publishing Co., 1982, "Current Geographical Publications", 47, 4, 382 and "Map Collector", 30, 1985, 48.
1985. *Katalog zbiorów kartograficznych w Polsce*, vol. V by T. Paćko and W. Trzebiński, Wrocław, Zakład Narodowy Imienia Ossolińskich, 1983, "Imago Mundi", 37, 113.
1987. *Guide to the American Ethnic Press. Slavic and East European Newspapers and Periodicals* by L.R. Wynar, Kent State University, Ohio, Center for the Study of Ethnic Publications, School of Library Science, 1986, "The Polish Review", XXXII, 2, 227–229.
1988. *Intermediate Polish* by O.E. Swan, Columbus, Ohio, Slavica Publishers, Inc., 1986, "Slavic and East European Journal", 32, 1, 167–169.
1990. *The Beautiful Mrs. Seidenman* by A. Szczypiorski, New York, Grove, Weidenfeld, 1990, "Choice", June 1990, 210.
1991. *The Island* by G. Herling, New York, Dufour Editions Inc., 1990, "Choice", January 1991, 198.
1991. *Charcoal Sketches and Other Tales* by H. Sienkiewicz, Chester Springs, Dufour Editions Inc., 1991, "Choice", September 1991, 239.

1992. *With Fire and Sword* by H. Sienkiewicz, Fort Washington, PA, The Copernicus Society of America, 1991, "Choice", January 1992, 211.
1992. *The Deluge* by H. Sienkiewicz, Fort Washington, PA, The Copernicus Society of America, 1991, "Choice", March, 1992, 1084–1085.
1992. *The Deluge* by H. Sienkiewicz, Fort Washington, The Copernicus Society of America, 1991, "The Polish Review", XXXVII, 2, 253–257.
1995. *The Little Trilogy* by H. Sienkiewicz, New York, Hippocrene Books, 1995, "The Polish Review", XL, 4, 481–482.
1996. *Współczesny język polski* by J. Bartmiński, (ed.), Wrocław, Wiedza o Kulturze, 1994, "The Polish Review", XLI, 2, 241–243.
2003. *Imago Poloniae. Dawna Rzeczpospolita na mapach, dokumentach i starodrukach* by T. Niedwiczkański, Warszawa, Agencja Reklamowo-Wydawnicza A. Grzegorzczak, 2002, "The Polish Review", XLVIII, 1, 123–126.
2004. *Polskie średniowieczne pieśni maryjne. Studia filologiczne* by R. Mazurkiewicz, Kraków, Wydawnictwo Naukowe Akademii Pedagogicznej, 2002, "The Sarmatian Review", vol. XXIV, 1, January 2004, 10–17.
2007. *The Black Seasons* by M. Głowiński, Evanston, IL, Northwestern University Press, 2005, "Slavic and East European Journal", 51, 1, 2007, 171–173.
2008. *Po co Sienkiewicz? Sienkiewicz a tożsamość narodowa: z kim i przeciw komu. [Why Sienkiewicz? Sienkiewicz and National Identity: With Whom and Against Whom?]*, T. Bujnicki and J. Axer (ed.), Warszawa-Kiejdany-Łuck-Zbaraż-Beresteczko, Wydawnictwo DiG, 2007, "The Sarmatian Review", vol. XXVIII, 2, April 2008, 1395–1396.
2008. *Bruno Schulz a kultura pogranicza: Materiały dwóch pierwszych edycji Międzynarodowego Festiwalu Brunona Schulza w Drohobyczu*, W. Meniok, red., Drohobycz, Instytut Polski w Kijowie i Polonistyczne Centrum Naukowo-Informacyjne im. Igora Menioka Państwowego Uniwersytetu Pedagogicznego im. Iwana Franki w Drohobyczu, 2007, "Slavic and East European Journal", 52, 2, 2008, 145–146.
2009. *Henryk Sienkiewicz. Listy*, t. 3, ed. with an intr. and notes by M. Bokszczyński, Warszawa, PIW, 2008, "The Sarmatian Review", vol. XXIX, 2, April 2009, 1481.

Tłumaczenia

1981. *You who have wronged*, transl. of Czesław Miłosz: *Który skrzywdziłeś*, "The Polish Review", XXVI, 2, 3 lub w: *Introduction to Modern Polish Literature*, 2nd ed. by A. Gillon, L. Krzyżanowski and K. Olszer, New York, Hippocrene Books, Inc., 1982, 484.
1984. *I walked today through the garden*, transl. of Czesław Miłosz: *Szedłem dzisiaj przez ogród*, "The Polish Review", XXIX, 1–2, 3–4.
1985. *Elegy of little Jewish towns*, transl. of Antoni Słonimski: *Elegia miasteczek żydowskich*, "Wisconsin Society for Jewish Learning Newsletter", March, 4.
1987. *Hymn of the Falcons*, transl. of Stanisław Lem: *Hymn Sokołów*, in: *One Hundred Years Young: A History of the Polish Falcons of America, 1887–1987* by D.E. Pienkos, Boulder, East European Monographs, 1987, 290 (with S. Mikoś).

1989. *Scattered Shadows*, transl. of: *On the Linden Tree*, Jan Kochanowski: *Na lipę*; *Nocturne*, Zbigniew Miciński: *Nokturn*; *In my Homeland*, Czesław Miłosz: *W mojej ojczyźnie*, and *A Tree*, Tadeusz Różewicz: *Drzewo*, “Mr. Cogito”, IX, 1, 1989, 13–15.
1989. *Christ Is Risen from the Dead*, transl. of *Krystus z martwych wstał je*, “Language Bridges Quarterly”, 2, 5, 1989, 3.
1991. *Over the Water Grand and Clear*, transl. of Adam Mickiewicz: *Nad wodą wielką i czystą*, “Language Bridges Quarterly”, 3, 9, 1990/91, 11.
1991. *I was wading through that dream*, transl. of Tadeusz Różewicz: *Przedzierałem się przez ten sen*, in: *A Laboratory of Impure Forms. The Plays of Tadeusz Różewicz* by H. Filipowicz, Westport, Ct., Greenwood Press, 1991, 17.
1994. *The Holy Cross Lament*, transl. of *Lament świętokrzyski*, “Gwiazda Polarna”, 12, April 1994, 6.
1998. *Ten poems by Adam Mickiewicz*, in: *Treasury of Love Poems by Adam Mickiewicz in Polish and English*, comp. and ed. by K.S. Olszer, New York, Hippocrene Books.
2002. *The Hymn to Amor Patriae*, tłum. *Hymnu do miłości ojczyzny* Ignacego Krasickiego, w: W. Walecki, red., *The hymn to Amor Patriae*, Kraków, Collegium Columbinum, 11.
2002. Three fragments of Andrzej Zbylitowski: *Żywot szlachcica na wsi*, two fragments of Sebastian Klonowicz: *Felis*, and one fragment of Szymon Szymonowicz: *Żeńcy* – in: *Steppe and Sea in Polish literature and Art* by M. Zadencka, in: *Place and Location*. ed. by V. Sarapik et al. Tallinn, Eesti Kunstiakademia, Estonian Academy of Arts, 511–528.
2004. Two poems by Adam Mickiewicz, *To a Polish Mother* and *Song of the Bard*. in: *The Longman Anthology of World Literature*, vol. E. The Nineteenth Century, M. Brown and B. Robbins (ed.), New York, Longman, 354–356.
2006. *Elegy VII About Myself to Posterity* Klemensa Janiciusza, w: J. Małecki, red., *Klemens Janicki (1516–1543)*, żnin, Starostwo Powiatowe, 30–35.
2006. *The Song of the Polish Legions in Italy* by Józef Wybicki and *Hymn* by Alojzy Feliński, in: *Discourses on Collective Identity in Central and Southeast Europe (1770–1945). Texts and Commentaries*. V. I, ed. by B. Trencsényi and M. Kopeček, Budapest and New York, Central European University Press, 139–140, 295–296.
2007. *A Poem on Bison* by Mikołaj Hussowski, w: *Pieśni o żubrę*, Supraśl, Uroczysko, 317–330.
2008. *To the Same Lady* by Jan Andrzej Morsztyn, in: Chaim Horowitz, *The Song of Songs. Two Millennia of Influence on World Culture*, 2007.
2009. *Cantilena vulgaris* by Andrzej Galka, “The Polish Review”, LIV, 1, 26–29.
2010. *A Poem on Bison* by Mikołaj Hussowski, w: *Staropolska on Line*, 11 pp.
2010. *Ode to Youth* and *The Improvisation (Forefathers’ Eve, Act I, sc. II)* by Adam Mickiewicz (208–213, 370–389) and *Kordian, Act III, sc. IV* by Juliusz Słowacki (518–521), in: *European Romanticism*, S. Prickett (ed.), London and New York, Continuum.
2012. *Memoir of My Life* by Maciej Wojda, transl. with S.G. Mikoś, in: *Poles in Wisconsin* by S.G. Mikoś, Madison, Wisconsin Historical Society Press, 101–128.

Nota wydawnicza

Niektóre części niniejszej książki zostały wcześniej ogłoszone drukiem:

Rozdział I ukazał się pod tytułem *Zarys historii polonistyki w Ameryce Północnej*, w: R. Cudak, red., *Literatura polska w świecie*, t. II, *W kręgu znawców*, Katowice, Wydawnictwo Gnome, 2009, 206–222.

Rozdział II ukazał się pod tytułem *Obecność literatury polskiej w Ameryce Północnej i Anglii*, w: R. Cudak, red., *Literatura polska w świecie*, t. IV, *Oblicza światowości*, Katowice, Wydawnictwo Gnome, 2012, 123–130.

Rozdział IV ukazał się pod tytułem *Synowie Hermesa: północnoamerykańscy tłumacze literatury polskiej*, w: R. Cudak, red., *Literatura polska w świecie*, t. III, *Obecności*, Katowice, Wydawnictwo Gnome, 2010, 404–413.

Wszystkie przedrukowane teksty zostały przejrzane, uzupełnione i poprawione.

